

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Vaida SELENYTĖ

**DARBO RINKOS STRUKTŪROS POKYČIAI IR REGIONINĖ
DIFERENCIACIJA**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)

Magistro darbo autorė Vaida Selenytė .....

Vadovė dr. Daiva Beržinskienė .....

Recenzentas .....

.....

SANTRAUKA

Vaida Selenytė

Darbo rinkos struktūros pokyčiai ir regioninė diferenciacija.

Magistro darbas.

Magistro darbe atskleista darbo rinkos struktūros samprata, pagrindinių darbo rinkos struktūrą aiškinančių teorijų esmė, įvertintos regioninę darbo rinkos diferenciaciją sąlygojančios priežastys. Atlikta nuosekli Lietuvos regionų demografinių rodiklių ir darbo rinkos rodiklių struktūros ir jų dinamikos analizė, nustatyti pagrindiniai jų kitimo dėsningumai. Svarbūs ir reikšmingi tyrimo duomenys apie užimtųjų ir bedarbių pasiskirstymą ne tik pagal apskritis, bet ir pagal ekonomines veiklos sritis. Remiantis apskaičiuotomis duomenų padėties ir sklaidos rodiklių reikšmėmis, įvertinta darbo rinkos rodiklių diferenciacija regioniniu požiūriu. Socialinių ir ekonominių rodiklių analizė parodė, kad Lietuvoje tarp regionų egzistuoja ryškūs socialiniai ir ekonominiai skirtumai, kurių susidarymo ir nemažėjimo pagrindinė priežastis - netolygi teritorinė ekonominė plėtra. Patvirtina tyrimo metu iškelta hipotezė, kad egzistuojantys Lietuvos Respublikos regionų darbo rinkos struktūros skirtumai didina atotrūkį tarp pirmaujančių ir atsiliekančių regionų.

SUMMARY

Vaida Selenyte

The changes in labor market structure and regional differentiation.

Master's work.

The master's work reveals the concept structure of labor market the point of the explanation theories, evaluating regional labor market differentiation and conditions of this. The accurate analyzes made regarding the rates of Lithuanian regional differentiation and labor market structure dynamics. The important and valuable data of the research concerning the difference between employed and unemployed people, not just due to the distribution by regions, but due to the economical activities. According to the calculated data of the position and distribution values, labor market rates were evaluated due to the regional attitude. The analyzes of the social and economical rates indicated that there are big social and economical differences among Lithuania regions, the main reason of which is unequal theritorial development. The hypothesis raised during the research was proved, the existing differences in Lithianian Republic regional labor market structure increase the difference between the better and worse regions.

PAVEIKSLAI

1 pav. Darbo rinkos situacija.....	12
2 pav. Darbo rinką sąlygojantys veiksniai	13
3 pav. Pusiausvyra klasikiniame makroekonomikos modelyje.....	15
4 pav. Pusiausvyra klasikiniame ir keinsiniame makroekonomikos modelyje.....	17
5 pav. Darbo rinkos politikos sritys ir priemonės	23
6 pav. Darbo rinkos politikos priemonės	25
7 pav. Makroekonominio rodiklio analizės modelis	33
8 pav. Bendras bedarbių skaičiaus augimo tempas 2001 – 2006 m., proc.....	50
9 pav. Lorenco kreivė pagal užimtų gyventojų skaičių ir BVP 2001 – 2006 m.	63

LENTELĖS

1 lentelė. Horizontali darbo rinkos segmentuotė	19
2 lentelė. Lietuvos Respublikos Nacionalinės Lisabonos strategijos užimtumo politikos įgyvendinimo programos tikslai ir uždaviniai	26
3 lentelė. Dinamikos rodiklių skaičiavimo formulės	30
4 lentelė. Vidutinio metinio gyventojų skaičiaus retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m.	34
5 lentelė. Gimstamumo ir mirtingumo rodiklių retrospektyvos pokyčiai 2001 - 2006 m.	35
6 lentelė. Gyventojų skaičiaus pagal amžių retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m.	37
7 lentelė. Migracijos saldo dinamika pagal regionus 2001 – 2006 m., vnt.	38
8 lentelė. Tarptautinės migracijos saldo dinamika pagal regionus 2001 – 2006 m., vnt.	40
9 lentelė. Gyventojų skaičiaus prognozė 2008 – 2010 metams	42
10 lentelė. Nedarbo lygio retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m., proc.	44
11 lentelė. Didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio santykio dinamika apskrityse 2001 – 2006 m.	45
12 lentelė. Nedarbo lygio pokyčio dinamika regionuose 2001 - 2006 m., proc.	46
13 lentelė. Nedarbo lygio pagal lytį skaičiaus pokyčiai 2001 - 2006 m.	46
14 lentelė. Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų Lietuvoje ir jos regionuose	47
15 lentelė. Bedarbių skaičiaus pokyčiai 2001 - 2006 m. šalies regionuose	49
16 lentelė. Bedarbių pagal lytį skaičiaus pokyčiai 2001 - 2006 metais šalies regionuose	50
17 lentelė. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis 2001 – 2006 m., proc.	51
18 lentelė. Darbo jėgos aktyvumo lygio retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m., proc.	52
19 lentelė. Užimtųjų šalies regionuose retrospektyvos pokyčiai 2001 - 2006 m.	53
20 lentelė. Nedarbo lygio (proc.) ir užimtumo lygio (proc.) rodiklių pokyčiai 2001 – 2006 m.	54
21 lentelė. BVP, tenkančio vienam gyventojui, (tūkst. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m.	57
22 lentelė. BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m. paslaugų sektoriuje	59
23 lentelė. BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m. pramonės sektoriuje	60
24 lentelė. BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m. statybų sektoriuje	61
25 lentelė. BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m. žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje	62
26 lentelė. BVP, tenkančio vienam gyventojui, (tūkst. Lt) ir bedarbių skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m.	64
27 lentelė. BVP augimo tempų (proc.) ir nedarbo lygio (proc.)	65
28 lentelė. Lietuvos regionų rangavimas pagal socialinius – ekonominius rodiklius	68
29 lentelė. Gyventojų užimtumo prognozė 2008 – 2010 metams	71
30 lentelė. Pagrindiniai ES ir Lietuvos užimtumo siekiai iki 2010 m. ir pasiekimai (proc.)	72

TURINYS

IVADAS	6
PAGRINDINĖS DARBE VARTOJAMOS SĄVOKOS	9
1. DARBO RINKOS STRUKTŪRA IR FUNKCIONAVIMO YPATUMAI	11
1.1. Darbo rinkos struktūros samprata	11
1.2. Pagrindinės darbo rinkos struktūrą aiškinančios teorijos	14
1.2.1. Klasikinės - neoklasikinės darbo rinkos teorijos ypatumai	14
1.2.2. Keinsinės darbo rinkos teorijos ypatumai.....	17
1.2.3. Segmentavimo darbo rinkos teorijos ypatumai	19
1.2.4. Darbo rinkos teorijų palyginamoji analizė	20
1.3. Valstybės darbo rinkos reguliavimo politika	22
1.4. Regioninę darbo rinkos diferenciaciją sąlygojančios prielaidos.....	26
1.5. Darbo rinkos struktūros pokyčių ir regioninės diferenciacijos vertinimo metodika	29
2. REGIONINĘ DARBO RINKOS STRUKTŪROS DIFERENCIACIJĄ LEMIANČIŲ PRIEŽASČIŲ ANALIZĖ	34
2.1. Demografinės regioninių skirtumų prielaidos	34
2.2. Teritoriniai darbo rinkos rodiklių pokyčiai.....	43
2.3. Ekonominių veiksnių įtaka regionų darbo rinkos rodikliams	55
3. DARBO RINKOS STRUKTŪROS KITIMO LIETUVOJE IR JOS REGIONUOSE PERSPEKTYVOS	69
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	75
LITERATŪRA	78
PRIEDAI	82

IVADAS

Darbo rinką kaip gana sudėtingą socialinį ekonominį reiškinį galima apibūdinti labai įvairiai, pabrėžiant vieną ar kitą jos savybę ar funkciją. Tačiau pirmiausia darbo rinka yra neatskiriama rinkos ekonomikos sudedamoji dalis. Darbo rinkos teorija analizuoja darbo rinkos struktūrą, jos sudėtį, funkcionavimo galimybes. Darbo rinkoje vykstantys procesai, tokie kaip ūkio restruktūrizavimas, privataus sektoriaus augimas, lyginant su valstybiniu, rinkos santykių plėtra, daro įtaką gyventojų užimtumui. Spartus darbo našumo, intensyvumo augimas, mokslo ir technikos pažanga bei kiti socialiniai ekonominiai veiksniai įtakoja nedarbą, aštrina užimtumo problemas. Šiame magistro darbe darbo rinkos struktūros pokyčių analizė atliekama tiriant užimtumą ir nedarbą, analizuojant užimtumo ir nedarbo ryšį su bendruoju vidaus produktu. Analizė padeda išaiškinti užimtumo tendencijas ir nedarbo kitimo dėsningumus valstybėje ir jos regionuose.

Temos naujumas ir aktualumas. Pastarąjį dešimtmetį šalies gyventojų užimtumo politikos klausimams ir nedarbo problemų analizei yra skiriamas didžiulis dėmesys, ypač kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą. Teigiama linkme keičiantis situacijai darbo rinkoje, dažnai pasigirsta optimistiški balsai dėl šalies darbo rinkos raidos perspektyvų. Tačiau analizuojant tam tikrus demografinius, socialinius ir darbo rinkos rodiklius, galima pastebėti nerimą keliančius momentus, ateityje galinčius turėti neigiamų pasėkmių. Nedarbo ir užimtumo klausimų aktualumą bei problematišką rodo ir gana ryškūs gyventojų užimtumo tyrimų rezultatų, Statistikos departamento prie LR Vyriausybės bei Lietuvos darbo biržos skelbiamų rodiklių skirtumai.

Šios magistro darbo temos pasirinkimą lėmė tai, kad klausimai, susiję su regionų darbo rinkos struktūros pokyčiais, yra ypač aktualūs, sprendžiant perspektyvinius regionų vaidmens uždavinius. Stojant į Europos Sąjungą, Lietuvai buvo keliami reikalavimai mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą. Regioninės politikos strategijoje nurodoma, kad pagrindinė nacionalinės regioninės politikos problema – dideli ir nemažėjantys socialiniai ir ekonominiai skirtumai tarp regionų ir jų viduje, todėl ypač svarbu koncentruotis į tai, kaip regioniniai skirtumai keičiasi, bei priemonės, leidžiančias sumažinti skirtumus.

Magistro darbe aptariami darbo rinkos struktūros teoriniai aspektai, analizuojamas bendras rinkos struktūros padėties įvertinimas Lietuvoje ir jos regionuose bei egzistuojantys regioniniai skirtumai. Taip pat analizuojama kaip įgyvendinamas nacionalinės regioninės politikos tikslas dėl regioninių (apskričių) skirtumų mažinimo bei ar Lietuvoje minėti skirtumai mažėja po įstojimo į Europos Sąjungą. Tai paskatino nagrinėti duomenis apie šiuos procesus, remiantis funkcionuojančia regioninių duomenų baze.

Magistro darbo problema. Regioninių skirtumų mažinimas išlieka prioritetine šalies socialinės ir ekonomikos politikos sritimi. Regioninės politikos strategijoje nurodoma, kad pagrindinė nacionalinės regioninės politikos problema – dideli ir nemažėjantys socialiniai ir ekonominiai skirtumai tarp regionų ir jų viduje. Natūralu, kad didžiausi išsivystymai vyksta didžiausiuose miestuose, tačiau egzistuoja pernelyg dideli regionų išsivystymo skirtumai. Šio magistro darbo problema – **kaip mažinti regioninius darbo rinkos struktūros skirtumus?**

Objektas – regioniniai darbo rinkos struktūros skirtumai.

Darbo tikslas – atlikti darbo rinkos struktūros regioninę diferenciaciją lemiančių veiksnių tyrimą.

Darbo tikslui pasiekti iškelti šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti ir atskleisti darbo rinkos struktūros ir funkcionavimo ypatumus.
2. Sudaryti ir pagrįsti tyrimo metodiką.
3. Atlikti regioninės darbo rinkos struktūros diferenciaciją lemiančių priežasčių analizę.
4. Numatyti darbo rinkos pokyčių kitimo perspektyvas apskrityse.

Darbo hipotezė – egzistuojantys Lietuvos Respublikos regionų darbo rinkos struktūros skirtumai didina atotrūkį tarp pirmaujančių ir atsiliekančių regionų.

Darbo metodika. Lietuvos ir užsienio autorių publikacijų, internetinių duomenų bazių informacijos, statistinės medžiagos analizė ir jos sisteminimas, statistinių duomenų grupavimas, lyginamoji analizė ir apibendrinimo metodai, prognozavimo metodai bei ekspertų vertinimai.

Teorinis darbo reikšmingumas. Atskleista darbo rinkos struktūros samprata, pagrindinių darbo rinkos struktūrą aiškinančių teorijų esmė, įvertintos regioninę darbo rinkos diferenciaciją sąlygojančios priežastys.

Praktinis darbo reikšmingumas. Atlikta nuosekli Lietuvos regionų demografinių rodiklių ir darbo rinkos rodiklių struktūros, jų dinamikos analizė, nustatyti pagrindiniai rodiklių kitimo dėsningumai. Svarbūs ir reikšmingi tyrimo duomenys apie užimtųjų ir bedarbių pasiskirstymą ne tik pagal apskritis, bet ir pagal ekonomines veiklos sritis. Remiantis apskaičiuotomis duomenų padėties ir sklaidos rodiklių reikšmėmis, įvertinta darbo rinkos rodiklių diferenciacija regioniniu požiūriu. Tyrimų rezultatai gali būti naudingi Lietuvos įmonių konkurencingumui didinti bei efektyvesniam darbo išteklių panaudojimui apskrityse. Tyrimų rezultatai gali būti naudojami kaip rekomendacijos darbdaviams, Lietuvos ir apskričių darbo biržoms, profesinio rengimo institucijoms, apskričių administracijoms bei savivaldybėms, taip pat rezultatai gali būti naudojami įvairiuose studijų bei kvalifikacijos kėlimo mokymuose. Atliktų tyrimų rezultatai gali būti vertingi rengiant regionų plėtros planus ir programas, taip pat ateityje atliekant tyrimus apie regionų plėtrą. Tikimasi, kad darbe pateikta palyginama statistinė informacija apie Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų – apskričių demografinius ir darbo rinkos rodiklius bus naudinga

ne tik studentams, plačiąjai visuomenei, bet ir asmenims, priimantiems sprendimus dėl Lietuvos regionų plėtros. Regionų darbo rinkos rodiklių analizė, pateikti apibendrinimai ir pasiūlymai sudaro prielaidas darbo rinkos politikos tobulinimui.

Darbo struktūra. Darbą sudaro 3 dalys. Pirmoje dalyje aprašoma darbo rinkos samprata, išskiriant darbo rinkos struktūrą aiškinančias teorijas ir modelius. Analizuojama kuo darbo rinka išsiskiria iš kitų rinkų bei kaip ji funkcionuoja. Taip pat analizuojamos regioninę darbo rinkos diferenciaciją lemiančios priežastys, aptariamas darbo rinkos reguliavimas ir jo svarba. Antroje dalyje analizuojama bendra darbo rinkos situacija Lietuvoje, išskiriant darbo rinkos struktūros elementus regionuose bei siekiama išsiaiškinti dėl kokių priežasčių darbo rinkoje susidaro darbo jėgos disbalansas. Taip pat atliekama struktūrinių darbo rinkos rodiklių lyginamoji analizė Lietuvos regionuose. Analizė atliekama remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenų baze pagal atitinkamus apskričių ir viso šalies ūkio socialinius – ekonominius rodiklius. Trečioje dalyje pateikiamos darbo rinkos struktūros kitimo Lietuvoje ir jos regionuose perspektyvos. Išvados pateikiamas Lietuvos regionų rinkos struktūros pokyčių vertinimas bei kai kurie pasiūlymai dabartinei situacijai tobulinti.

PAGRINDINĖS DARBE VARTOJAMOS SAŲOKOS

B

Bedarbiai - remiantis Tarptautinės darbo organizacijos rekomendacijomis, yra 15 – 74 metų amžiaus asmenys, kurie tiriamąją savaitę neturėjo darbo, jį suradę buvo pasirengę per artimiausias dvi savaites pradėti dirbti, keturias savaites intensyviai ieškojo mokamo darbo įvairiais būdais: kreipėsi į valstybinę ar privačią darbo biržą, darbdavius, draugus, gimines, žiniasklaidą, laikė įdarbinimo testus ar dalyvavo įdarbinimo pokalbiuose, ieškojo patalpų įrengimų savo verslui, bandė gauti verslo liudijimą, licenciją, kreditą. Bedarbiams taip pat priskiriami:

- asmenys, kurie laikinai dėl techninių ar ekonominių priežasčių nedirbo savo darbo vietoje ir neturėjo formalaus ryšio su darboviete, ieškojo kito darbo;
- samdomi darbuotojai, išėję priverstinių atostogų, jei jų darbdaviai nemoka jiems pakankamo (≥ 50 proc.) darbo užmokesčio ar atlyginimo ir jei jie tyrimo metu gali dirbti ir ieško darbo. Priverstinėmis atostogomis laikomos darbdavio inicijuotos nemokamos atostogos;
- mokiniai, studentai, namų šeimininkės ir kiti asmenys, tiriamąjį laikotarpį buvę ekonomiškai neaktyvūs (mokėsi, šeimininkavo namuose), bet ieškantys darbo ir pasirengę artimiausiu metu (per dvi savaites) pradėti dirbti (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

D

Darbo jėga – visi užimti gyventojai ir bedarbiai (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

Darbo jėgos aktyvumo lygis – 15 – 64 metų amžiaus ekonomiškai aktyvių gyventojų (darbo jėgos) ir tos pačios amžiaus grupės gyventojų santykis (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

E

Emigrantas – asmuo, išvykęs iš Lietuvos Respublikos ir ketinantis apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui kitoje šalyje. Tai gali būti ir užsienietis, kurio laikino leidimo gyventi, išduoto vieneriems metams ar ilgesniam laikotarpiui, galiojimo laikas pasibaigė ir nebuvo išduotas naujas dokumentas (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007)

G

Gimstamumo rodiklis – tai gimusiųjų skaičius 1000 gyventojų (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

I

Ilgalaikiai bedarbiai – tai bedarbiai, ieškantys darbo 1 metus ir ilgiau (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

Imigrantas – asmuo, atvykęs iš kitos šalies ir ketinantis apsigyventi Lietuvos Respublikoje nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui. Tai gali būti ir užsienietis, turintis laikiną leidimą gyventi vienerius metus ar ilgesnį laikotarpį (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

M

Migracijos saldo – skirtumas tarp atvykusiųjų ir išvykusiųjų skaičiaus (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

Mirtingumo rodiklis – tai mirusiųjų skaičius 1000 gyventojų (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

N

Natūrali kaita (prieaugis / sumažėjimas) – skirtumas tarp gyvų gimusiųjų ir mirusiųjų skaičiaus (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

Neaktyvūs gyventojai – asmenys, kurių negalima priskirti nei prie užimtųjų, nei prie bedarbių. Tai vaikai, nedirbantys mokiniai ir studentai, namų šeimininkės (-ai), nedirbantys pensininkai, neįgalieji, rentininkai, nuteistieji, asmenys, praradę viltį rasti darbą (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

Nedarbo lygis – bedarbių ir darbo jėgos santykis (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

U

Užimti gyventojai – tiriamojo amžiaus asmenys, kurie tiriamąją savaitę dirbo bet kokią darbą ne trumpiau kaip 1 valandą, už kurią gavo darbo užmokestį pinigais arba natūra (maisto produktais ar kitais gaminiais), ar turėjo pelno (pajamų). Tai visi asmenys, priklausantys užimtųjų kategorijai: darbdaviai, savininkai, ūkininkai, samdomi darbuotojai, šeiminėje įmonėje dirbantys šeimos nariai, savarankiškai dirbantys asmenys. Užimtaisiais laikomi ir tie asmenys, kurie tiriamąją savaitę sirgo, atostogavo, nedirbo dėl trumpalaikių ar ilgalaikių prastovų, augino vaikus iki 3 metų amžiaus, bet tyrimo metu nebuvo nutraukę oficialių ryšių su darboviete (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

Užimtumo lygis – užimtų 15 – 64 metų amžiaus gyventojų ir tos pačios amžiaus grupės gyventojų santykis (Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, 2007).

1. DARBO RINKOS STRUKTŪRA IR FUNKCIONAVIMO YPATUMAI

1.1. Darbo rinkos struktūros samprata

Darbo terminas egzistuoja nuo antikos laikų, tačiau iki šių dienų pati darbo kategorija neatpažįstamai pakitusi. Pastaraisiais technologijų, naujų inovacijų skleidimo bei globalizacijos sąlygomis darbas įgauna vis naujų formų. Darbas ir jo produktas vis labiau tampa neapčiuopiami (Beržinskienė, 2004).

Darbo rinką ir jos struktūrą, kaip ir daugelį kitų reiškinių, vienareikšmiškai apibūdinti yra sudėtinga. Esama nemažai įvairių teorijų, kurios nagrinėja procesus darbo rinkoje, todėl darbo rinka apibūdinama labai įvairiai, priklausomai nuo to, kuri jos pusė yra analizuojama.

R. Česnyienė (1996) teigia, kad darbo rinka skiriasi nuo kitų rinkų tuo, kad joje yra įvairių dalyvių, siekiančių skirtingų tikslų. Pagrindiniai darbo rinkos dalyviai yra darbuotojai, darbdaviai, vyriausybė, kurių kiekvienas savo ruožtu įeina į skirtingas grupes, turinčias specifinius tikslus. Darbo rinka labiau nei kitos rinkos yra ribojama sociologiniu, instituciniu, teisiniu ir kitais aspektais. Kitas svarbus bruožas, išskiriantis darbo rinką iš kitų rinkų, yra tas, kad darbo paslaugų kaina skiriasi nuo prekių kainos. Taigi, darbo rinka turi bruožų, ją skiriančių nuo kitų rinkų.

Darbo rinkos terminų ir sąvokų žodyne (1998) teigiama, jog darbo rinka - darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių sistema, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jo kaina – darbo užmokestis. Taip darbo rinka apibūdinama kaip rinkos ekonomikos sudedamoji dalis. Šiame žodyne pateikiama ir kita darbo rinkos samprata, atsižvelgiant į tą funkciją, kurią ji atlieka rinkos ekonomikoje. Šiuo požiūriu ji apibrėžiama kaip visuomeninio (visuminio) darbo paskirstymo ir perskirstymo tarp verslo rūšių (šakų) ir veiklos sričių (profesijų) ekonominis mechanizmas, užtikrinantis gamybos ir darbo efektyvumą remiantis visuomenės poreikių struktūra.

Pasak A. Šileikos ir D. Andriušaitienės (2007), darbo rinką galima apibūdinti kaip rinkos posistemį, jos sudėtinę dalį, kur pirkimo – pardavimo objektas yra specifinė prekė – potencialus darbuotojas. Taigi ši darbo rinka – tai specifinė mainų forma, prekiniais ir piniginiiais santykiais įtraukianti potencialų darbuotoją į darbo procesą ir formuluojanti atitinkamų ekonominių santykių sistemą tarp pagrindinių ekonominių veiksnių – darbo ir kapitalo.

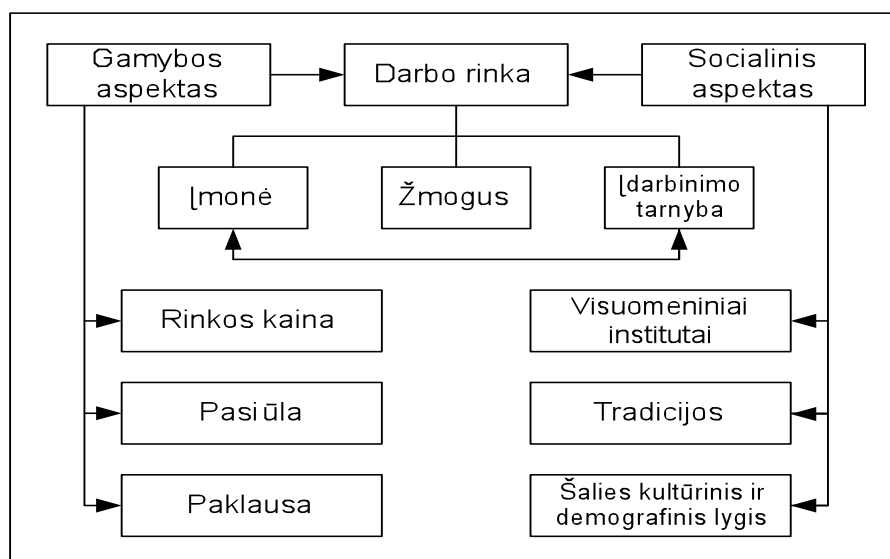
Darbo rinka apibūdinama ir kaip kapitalizmo sąlygomis preke virtusios darbo jėgos pirkimo ir pardavimo sfera. Joje dėl pirkėjo (kapitalisto) ir pardavėjo (samdomojo darbininko) nelygios socialinės būklės klasinių jėgų santykis nuolat klostosi pirmojo naudai (Lietuviškoji Tarybinė enciklopedija, 1981).

A. Markauskienė ir S. Nikitina (1998) teigia, kad darbo rinka suprantama kaip visuomeninių santykių, atspindinčių ekonomikos išsivystymo lygį, ir konkrečiu laikotarpiu pasiekto įmonių, darbuotojų ir valstybės suderinimo laipsnio, visuma.

Pasak V. Navicko (2003), darbo jėga įtraukiama į ekonomines veiklas per samdos santykius. Santykiai tarp pagrindinių darbo rinkos subjektų atsiranda dėl darbo jėgos įsigijimo, panaudojimo, valdymo. Šie santykiai reguliuojami valstybės įstatymais, poįstatyminiais aktais, įvairiomis sutartimis. Taigi V. Navickas darbo rinką apibūdina kaip sudedamąjį rinkos elementą, kuris be savo pagrindinės funkcijos – darbo jėgos tarp ekonominių veiklų, profesijų, teritorijų, įmonių paskirstymo, atlieka dar dvi socialines ekonomines funkcijas: paskirsto gyventojų pajamas darbo apmokėjimo forma ir tuo būdu skatina veiklą, visiems formaliai sudaro vienodas galimybes pasinaudoti teise į darbą ir profesinį mokymą.

Terminas darbo rinka savo pirmine, siaurąja prasme, reiškė vietą, kurioje buvo perkama ir parduodama žmogaus darbo jėga. Tačiau darbo rinkos santykių negalima traktuoti tik kaip darbo jėgos pirkimą ir pardavimą. Šių dienų darbo rinkoje sprendžiamos ne tik ekonominės, bet ir socialinės problemos. Tai darbo išteklių racionalus panaudojimas, gyventojų užimtumo ir kovos su nedarbu programų įgyvendinimas, naujų darbo vietų kūrimas, bedarbių registravimas ir materialinis rėmimas, ieškančių darbo žmonių apmokymas, perkvalifikavimas ir pan. (Paulavičius, 2002).

B. Martinkus, A. Sakalas bei A. Savanevičienė (2006) taip pat teigia, kad darbo rinką veikia ne tik ekonominiai veiksniai. Darbo rinkos situacija pateikta 1 paveiksle.

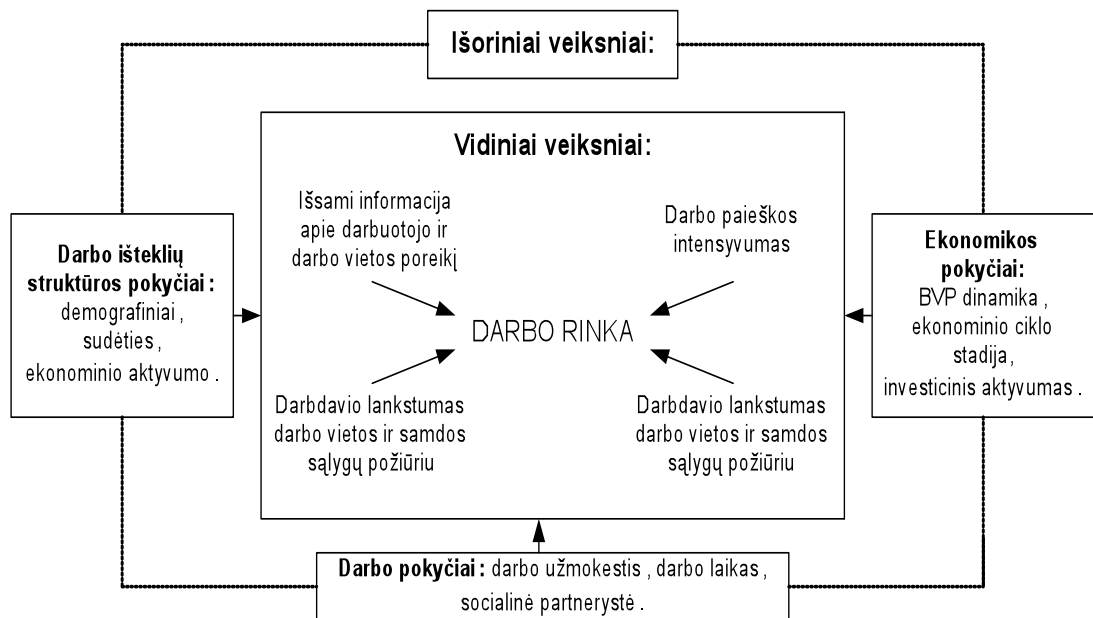

1 pav. Darbo rinkos situacija

Šaltinis: Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičienė, A. (2006). Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: Technologija.

Aukščiau pateiktame paveiksle matoma, kad egzistuojantis socialinis aspektas suprantamas kaip veikiančių visuomeninių institutų, susiklosčiusių tradicijų kišimasis į darbo rinkoje vykstančius procesus. Šie visuomeniniai institutai padeda reguliuoti darbo rinką ir yra darbo socializacijos prielaida. Socializacijos laipsnis įvairiose šalyse yra skirtingas. Tačiau konkrečios vienos šalies socializacijos darbo lygį rinkoje taikyti kaip visuotinį etaloną negalima, nes vienos valstybės kovos su nedarbu priemonės, esant skirtingam išsivystymo ir kultūrinių tradicijų lygiui, gali būti visiškai netinkamas kitai. Taigi darbo rinkos socializacijos procesas susiduria su daugeliu spęstinių socialinių ekonominių reiškinių. Vienas jų – tai milžiniški vyriausybės indėliai į darbo rinką, ne visuomet teikiantys naudą (Martinkus, Savanevičienė, 1996).

Pasak B. Martinkaus ir D. Beržinskienės (2005), darbo rinka yra atvira sistema, jos funkcionavimui įtakos turi daugelis veiksnių, kurie skiriami į dvi grupes: vidinius ir išorinius. Veiksnių struktūra pateikiama 2 paveiksle.

2 pav. Darbo rinką sąlygojantys veiksniai

Šaltinis: Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas: Technologija.

Vidaus darbo rinką galima apibrėžti kaip darbo rinką pramonės įmonėje, kurioje darbo asignavimas ir darbo užmokestis yra fiksuoti remiantis nustatytais administracinėmis taisyklėmis ir procedūromis. Išorės darbo rinka yra reguliuojama labiau konkurencijos taisyklėmis (ypač darbo užmokesčio svyravimais), o ne sutartinėmis, administracinėmis įmonės vidaus nuostatomis (Bartosevičienė, 2006).

Remiantis įvairių autorių darbais, išskirtinos dvi kryptys, tiriančios procesus darbo rinkoje:

- Pirmą, **darbo rinkos teorija**, analizuojanti darbo rinkos struktūrą, sudėtį, funkcionavimo galimybes, nagrinėjanti darbo našumo ypatybes, darbo jėgos išsidėstymo problemas.

- Antra, **darbo ekonomikos teorija**, analizuojanti techninės pažangos, globalizacijos procesų sąlygotus veiksnius bei įtaką darbo rinkai, infliacijos ir nedarbo veiksnius, darbo užmokesčio diferenciacijas įmonės lygiu ir derybas (Martinkus, Beržinskienė, 2005).

Taigi šiame darbe remiamasi pirmąja, t.y. darbo rinkos, teorija, analizuojančia darbo rinkos struktūrą. Struktūriniai rodikliai, geriausiai charakterizuojantys darbo rinką bei parodantys jos kitimo tendencijas yra:

- Bedarbių skaičius ir nedarbo lygis. Bedarbiai - darbingi asmenys, kurie neturi darbo, bet aktyviai jo ieško, registruodamiesi įdarbinimo įstaigose ar apskaitomi kitais būdais. Nedarbo lygis – bedarbių skaičiaus ir šalies darbo jėgos procentinis santykis.

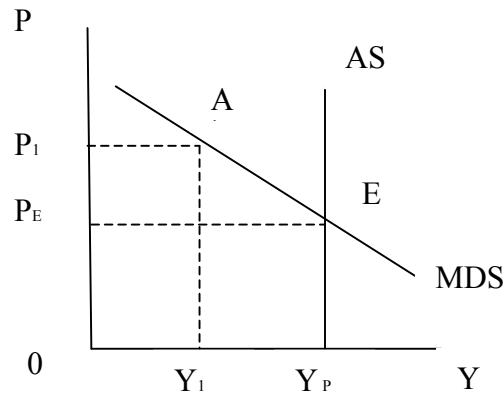
- Užimtumas ir užimtumo lygis. Užimtumo lygis suvokiamas kaip užimtų gyventojų ir tiriamojo amžiaus grupės (darbingo amžiaus ir vyresnių) gyventojų skaičiaus santykis.

- Darbo jėga ir jos aktyvumo lygis. Darbo jėga suprantama kaip visi dirbantys ir aktyviai ieškantys darbo šalies piliečiai. Aktyvumo lygis tai darbo jėgos ir tiriamojo amžiaus grupės (darbingo amžiaus ir vyresnių) gyventojų skaičiaus santykis. Taigi šių rodiklių analizės pagrindu darbe atlikta darbo rinkos struktūros pokyčių bei regioninės diferenciacijos analizė.

1.2. Pagrindinės darbo rinkos struktūrą aiškinančios teorijos

1.2.1. Klasikinės - neoklasikinės darbo rinkos teorijos ypatumai

Klasikinis – neoklasikinis darbo rinkos supratimas pateikia realiai neegzistuojantį tobulai funkcionuojančios darbo rinkos modelį bei prielaidas, kurios turėtų užtikrinti jo funkcionavimą (Matiušaitytė, 2005). Remiantis klasikinės ekonominės teorijos požiūriu, esant stabiliai ekonomikai, darbo rinka yra stabili, egzistuoja visiškas užimtumas, kuris gali būti sutrikdytas tik karo ar politinių intervencijų. Esminiais rinkos reguliatoriais įvardijami kaina, paklausa ir pasiūla, kurių tarpusavio sąveika reguliuoja rinką, kartu ir darbo rinką (Hennerberger, 1995). Klasikiniame modelyje kainos ir piniginis darbo užmokestis gali kisti laisvai, o realusis darbo užmokestis prisiderindamas pastoviai palaiko darbo rinkos pusiausvyrą. Todėl klasikiniame modelyje užimtumas visada yra visiško užimtumo lygio, nėra priverstinių bedarbių. 3 paveiksle pateikiama pusiausvyra klasikiniame makroekonomikos modelyje.

3 pav. Pusiausvyra klasikiniame makroekonomikos modelyje

Šaltinis: Makroekonomika (2005). Ats. red. V. Snieška. Kaunas: Technologija, p. 354.

Aukščiau pateiktame paveiksle pavaizduota darbo rinkos pusiausvyra yra bet kuriame AS (pasiūlos) taške, o bet kuriame MDS (paklausos) tiesės taške yra pinigų ir prekių rinkos pusiausvyra. Tačiau tik taške E visos trys rinkos yra pusiausvyroje.

Kartais numatyti kainų pokyčiai gali sukelti makroekonominį nestabilumą tik trumpuoju laikotarpiu, tuo tarpu ilguoju laikotarpiu ekonomika išsaugo stabilumą ir augimo tempus, užtikrindama visišką gamybos išteklių užimtumą dėl lankstaus darbo užmokesčio ir kainų (Martinkus, Beržinskienė, 2005).

Neoklasikiniam ekonomikos modeliui atstovauja Grinold, Marshall, Samuelson, Arrow, Debreu. Neoklasikinės pozicijos šalininkų nuomone, darbo rinka laisvosios rinkos sąlygomis, esant tam tikram ekonomikos išsivystymo lygiui ir finansinėms galimybėms, turi tendenciją savaime, savarankiškai pereiti prie pusiausvyros, tai yra pasiekti maksimalų, visišką užimtumo lygį (Rakauskienė, 2006). Šis modelis analizuoja darbo rinkos funkcionavimą kainos už darbo jėgą pusiausvyros atveju. Kaip paklausos ir pasiūlos reguliatorius įvardijamas darbo užmokesčio, kuris sudaro prielaidas neišvengiamoms investicijoms į išsilavinimą, mokymą bei kvalifikacijos kėlimą. Neoklasikinių koncepcijų nuostatos paremtos darbo jėgos kainos lanksčia reakcija į rinkos poreikius, o nedarbas, esant darbo rinkos pusiausvyrai, negalimas. Neoklasikų teigimu, pusiausvyra darbo rinkoje atitinka visišką užimtumą (Martinkus, Beržinskienė, 2005).

Pasak O. G. Rakauskienės (2006), neoklasikinė mokykla nagrinėja nedarbą kaip savanorišką reiškinį, nes, kaip teigia atstovai, pusiausvyra darbo rinkoje yra pastovi, ji sutampa su visišku užimtumu, ir kiekvienas norintis dirbti gali rasti darbą, esant tam tikram užmokesčiui. Nedarbas, susidarantis šiomis sąlygomis, vadinamas savanorišku nedarbu. Tik nenoras dirbti už šį darbo užmokesčių yra nedarbo priežastis, sukelti priverstinį, arba lūkesčių, nedarbą – tai nedarbas, atsiradęs kaip nelankstaus darbo užmokesčio rezultatas.

Neoklasikai visiško užimtumo teoriją papildė natūralaus nedarbo lygio kategorija. Kuo aukštesnis šalies išsivystymo lygis, tuo mažesnis turi būti natūralus nedarbo lygis. Pagrindinis jo realizavimo mechanizmas - darbo laiko apmokėjimo tarifų pasikeitimai (nedarbo augimo sąlygomis, mažinant darbo užmokestį laiko vienetui) (Adamonienė, Sakalas, 2002).

Kaip teigia, B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005), pagrindine didelio nedarbo atsiradimo priežastimi neoklasikai laiko esamos laisvosios rinkos mechanizmų veikimo apribojimus. Minėtus apribojimus sudaro nelanksti darbo apmokėjimo politika (kaltinamos profsąjungos) ir įstatymai dėl minimalaus darbo užmokesčio, darbo sąnaudų neatitinkantis darbo užmokestis (per aukštas) bei menkas darbo jėgos mobilumas (profesinis ir teritorinis) ir santykinai aukštos nedarbo pašalpos.

Taigi neoklasikinės pozicijos šalininkų nuomone nedarbas atsiranda:

1. dėl vadovavimosi savanoriškumo principais paremtomis nuostatomis;
2. dėl valstybinio nekompetentingumo reguliuojant darbo rinką;
3. dėl galimos nepakankamos informacijos apie laisvas darbo vietas (Lechner, 1998).

Nedarbas, paremtas nesavanoriškumo principu, galimas tik trumpuoju laikotarpiu, nes ilguoju laikotarpiu grįžtama į pusiausvyros darbo rinkoje lygį. Kitų nedarbo rūšių atsiradimas sąlygoja tobulos darbo rinkos sąlygų pažeidimus.

Apibendrinant šią teoriją galima teigti, kad visai nereikalingas yra aktyvus valstybės kišimasis į ūkio funkcionavimą (užimtumo programos, darbo vietų išsaugojimo finansavimas ir t.t.). Būtina likviduoti tai, kas trukdo funkcionuoti laisvajai rinkai. Socialinės darbo rinkos problemos – nedarbas, konfliktai tarp darbo jėgos pirkėjų ir pardavėjų – visiškai išsprendžiami, nes glaudžiai susieti su darbo verte, fizinėmis bei intelektualinėmis žmonių vertybėmis, kurios prilyginamos kapitalui, įsiliejančiam į bendrą prekių ir paslaugų kūrimo procesą. Visa tai sąlygoja darbo užmokesčio adekvatumą nuo įdėto kapitalo kiekio. Valstybė turėtų apriboti struktūrinį nedarbą sukeliančių priežasčių panaikinimą: tobulinti įdarbinimo įstaigų informacinę sistemą, atsižvelgiant į realius ūkio poreikius, organizuoti profesinį mokymą bei suaugusiųjų permokymą.

Kadangi modelis realiai neegzistuoja, negalima paaiškinti daugelio procesų ir reiškinių, vykstančių darbo rinkoje (Matiušaitytė, 2005). Literatūros studija parodė, kad šios prielaidos neatitinka realaus gyvenimo. Gyvenimo praktika rodo, kad visiškas mobilumas yra nepasiekiamas, nes tai riboja ne tik visuomenės pasyvumas, bet ir tokie veiksniai kaip analogiškų darbo vietų trūkumas, perkvalifikuotumo sistemos trūkumai, būsto, transporto ir kitos problemos.

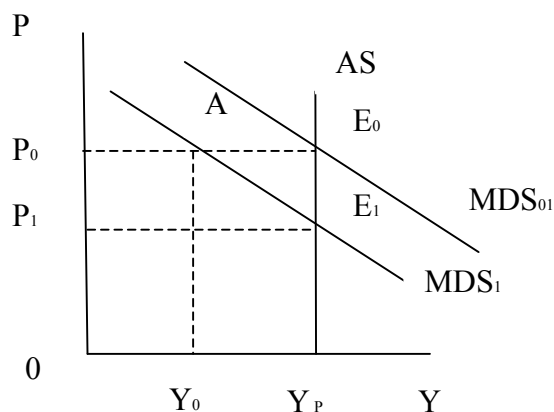
Apibendrinant klasikinės ekonomikos teorijos nusakytą pusiausvyrą rinkoje, pastebėta, kad pastaroji teorija darbo rinkos analizei vartotojas tas pačias – konkurencijos, pasiūlos, paklausos, ribinių pajamų – sąvokas kaip ir prekių rinkoje. Klasikiniame modelyje aptariama tobulos konkurencijos sąlygomis egzistuojanti darbo rinką, kurios pagrindinės prielaidos yra visiškas darbo

socialinis mobilumas, darbdavių informuotumas apie darbo sąnaudas ir rezultatus, darbdavių bei darbuotojų rinkos galios neturėjimas.

1.2.2. Keinsinės darbo rinkos teorijos ypatumai

Kitaip negu neoklasikai, keinsinės ekonominės krypties šalininkai darbo rinką analizuoja kaip reiškinių, funkcionuojantį nuolatinėmis pusiausvyros sąlygomis (Martinkus, Beržinskienė, 2005). Pagrindinis keinsinės teorijos teiginys - kiekvienoje šalyje užimtumo lygį lemia efektyvios paklausos dydis, kurį sudaro vartotojiška paklausa (šalies gyventojų pirkimo galimybės) ir investicinė paklausa (Adamonienė, Sakalas, 2002). Ekonomikai yra būdingi svyravimai, didžia dalimi priklausantys nuo masinių nuotaikų kaitos poveikio bendrajam investicijų lygiui – nuo pesimizmo iki optimizmo, ir atvirkščiai. Pesimizmo didėjimas verslo aplinkoje sąlygoja investicijų aktyvumo mažėjimą, kuris savo ruožtu veikia bendrą gamybos nuosmukį ir nedarbo didėjimą (Snieška, 2005). 4 paveiksle pateikiama pusiausvyra klasikiniame ir keinsiniame makroekonomikos modelyje.

4 pav. Pusiausvyra klasikiniame ir keinsiniame makroekonomikos modelyje

Šaltinis: Makroekonomika (2005). Ats. red. V. Snieška. Kaunas: Technologija, p. 354.

Kai ekonomiką ištinka dideli sukrėtimai, makroekonomikos paklausos tiesė pasislenka žemyn iš MDS₀ į MDS₁. Pasak O. G. Rakauskienės (2006), jeigu bendroji paklausa nepakankama arba ima mažėti, sumažėja ekonominis aktyvumas. Prasidėjus ekonomikos nuosmukiui, padaugėja bedarbių, kyla nedarbo lygis ir, atvirkščiai, kai bendroji paklausa padidėja, ekonomika pagyvėja ir bedarbių ima mažėti. Taip yra todėl, kad nuosmukio metu sumažėja prekių ir paslaugų gamybos apimtis, o kartu ir darbo paklausa.

Keinsininkai pripažįsta, kad išsivysčiusio kapitalizmo sąlygomis rinkos mechanizmas dėl santykinio kapitalų pertekliaus ir nepakankamos gyventojų mokiosios paklausos gali užtikrinti tik

dalinę ekonomikos pusiausvyrą, t.y. kapitalo reprodukcijai būdingas nepilnas gamybos įrengimų panaudojimas ir nedarbas. Tačiau jie teigė, kad valstybinių kapitalo įdėjimų, kredito ir pinigų cirkuliacijos reguliavimu galima išvengti krizinių gamybos ir prekių atsargų svyravimų, sumažinti nedarbą ir tolygiau panaudoti gamybinius įrengimus (Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, 1981).

Taigi keinsinė darbo rinkos užimtumo teorija darbo rinką nagrinėja neatsiedama jos nuo prekių ir pinigų rinkų, nesigilindama į atskirus darbo rinkoje vykstančius procesus ir reiškinius, ji „neskaido“ nedarbo, todėl negali paaiškinti probleminių asmenų grupių susidarymo darbo rinkoje priežasčių ir situacijos (Matiušaitytė, 2005).

Dž. Keynes teigė, kad darbo jėgos kaina yra griežtai fiksuota ir mažai lanksti, todėl ji nėra darbo rinkos reguliatorius. M. Kiel ir B. Kotler (1999) teigia, kad Dž. Keynes darbo rinkos studijos paremtos savireguliacijos neigimo principu, pagrindinis vaidmuo tenka valstybei. Pastarąsias funkcijas gali atlikti valstybė, stimuliuodama vartojimo, paklausos bei gamybos augimą, užtikrindama darbo jėgos pasiūlos augimą ir mažindama nedarbą. Užimtumo funkcija, kitaip negu klasikinio modelio užimtumo funkcija, nesusijusi su darbo užmokesčiu (Martinkus, Beržinskienė, 2005).

Darbo užmokesčio mažinimas nėra efektyvi kovos su nedarbu priemonė. Kadangi nedarbo priežastis yra nepakankamai agreguota paklausa gėrybėms ir paslaugoms, valstybė turi imtis ją didinančių priemonių. Tai gali būti realizuojama, mažinant mokesčius (darbdaviams) ir didinant visuomenines išlaidas (biudžetiniai užsakymai gamybai, subsidijos atskiroms grupėms, viešųjų darbų organizavimas ir pan.) (Adamonienė, Sakalas, 2002).

B. Martinkus ir D. Beržinskienė (2005) išskiria keletą keinsinės teorijos trūkumų:

1. teorija ekonomikos analizei pateikia vieną darbo pasiūlos, darbo paklausos bei investicijų funkciją, kuri negali paaiškinti pačios darbo rinkos funkcionavimo esmės skirtingomis rinkos sąlygomis. Vieno darbo užmokesčio funkcionavimo prielaida neatspindi tikrovės, nes realiai egzistuoja diferenciniai darbo užmokesčiai net morfologiškai panašioms ekonomikoms šakoms, profesijoms tiek makroekonominiu, tiek mikroekonominiu (įmonės) lygiu.

2. Dž. Keynes teorijos šalininkai, kaip ir neoklasikai, atmeta darbo rinkos heterogeniškumo principą, o tai apriboja nuoseklią darbo rinkos analizę.

3. šios teorijos analizės objektas yra nedarbas, todėl pasigendama pačios darbo rinkos procesų analizės. Pagrindinis vaidmuo užimtumo ir nedarbo pokyčiams reguliuoti tenka valstybei.

Taigi keinsinės ekonominės krypties šalininkai teigia, kad pati rinka užimtumo problemos išspręsti negali, rinkos ekonomikai yra nebūdingas savireguliacijos mechanizmas, t.y. jai nebūdingas žemas nedarbo lygis ir didelė gamybos apimtis. Nedarbo priežastis yra nepakankama bendroji prekių ir paslaugų paklausa, todėl, norėdama sumažinti nedarbą, valstybė turi imtis priemonių, didinančių bendrąją paklausą.

1.2.3. Segmentavimo darbo rinkos teorijos ypatumai

Segmentavimo teorija siekiama pateikti alternatyvų neoklasikinei teorijai aiškinamąjį modelį. Tai ne mikroekonominė, ir ne makroekonominė, o „mezoekonominė“ teorija. Jos privalumas tas, kad įvykiai darbo rinkoje nagrinėjami ne iš grynai ekonominių pozicijų, bet į analizę įtraukiami ir socialiniai aspektai. Čia individas traktuojamas ne kaip maksimizuojantis savo naudą, o kaip būtinybė, siejama daugybės ryšių, priklausomybių ir pan. (Matiušaitytė, 2005).

Darbo rinkos segmentavimo teorija, kurios atstovai yra P. B. Doeringer ir M. Piore, pagrindžia prielaidas, sąlygojančias užimtumo tipų formavimąsi. Toliau šią teoriją nagrinėjo B. Lutz ir W. Sengenberger. Teorija paremta įvykių darbo rinkoje stebėjimu ir teorine interpretacija, atsisakant matematinės abstrakcijos metodo. Pagrindinė šios teorijos idėja, adaptuota darbo rinkai, sąlygota jos susiskaidymo į atskirus segmentus dėl diferencinio ekonominių bei politinių jėgų poveikio. Šių autorių darbų pagrindas yra darbo rinkos dichotomija. Dėl jos darbo rinką sudaro dvi - pirminė ir antrinė - darbo rinkos, kurių sąlygos yra labai skirtingos. Toks darbo rinkos skirstymas vadinamas horizontaliąja segmentuote. Tiek darbo užmokesčio dydis, tiek ir nedarbo rizika labai skiriasi (Martinkus, Beržinskienė, 2005).

Segmentavimo teorijos idėja yra ta, jog visa darbo rinka dėl darbo rinkos procesus veikiančių ekonominių ir politinių jėgų yra suskaidyta į atskirus segmentus, skirtingai funkcionuojančius bei prisitaikančius, t.y. į dalines darbo rinkas. Dalinės darbo rinkos apibrėžiamos kaip darbo rinkos struktūrinis vienetas, apribotas tam tikrų darbo jėgos bruožų, kur darbo jėgos išdėstymas, ratifikacija ir kvalifikacija priklauso nuo ypatingų taisyklių. Modelyje atmetama darbo užmokesčio, kaip visuomeninio darbo rinkos valdymo mechanizmo, idėja. Nei darbuotojai, nei darbo vietos nėra homogeniški (Matiušaitytė, 2005). Segmentavimo teorijoje išskiriami institucinis, radikalus ekonominis, poliarizacinis teorinis ir alternatyvių vaidmenų teorinis darbo rinkos segmentai. 1 lentelėje pateikiama horizontali darbo rinkos segmentuotė su segmentams būdingais bruožais.

1 lentelė

Horizontali darbo rinkos segmentuotė

	Pirminė darbo rinka	Antrinė darbo rinka
Institucinis	Mobilumas tiek įmonės viduje, tiek ir už jos ribų.	Karjeros galimybės mažos arba jų iš viso nėra, tik horizontalusis mobilumas.
Radikalus ekonominis	Biurokratinė kontrolė.	Paprasta bei techninė kontrolė.
Poliarizavimo teorinis	Aukštas darbo užmokestis, geros darbo sąlygos, maža darbuotojų kaita, karjeros galimybės, izoliacija nuo išorinės rinkos jėgų, dalyvavimas priimančiais sprendimais, aukštasis darbuotojų išsilavinimas.	Nestabilus ir žemas darbo užmokestis, blogos darbo sąlygos, didelė darbuotojų kaita, trūksta skatinimo sistemos, nestabilus užimtumas, dažnas nedarbas, žemi kvalifikacijos reikalavimai, pasenusi technologija.
Alternatyvių vaidmenų teorinis	Prioritetas alternatyviai kvalifikacijai.	Žemi kvalifikacijos reikalavimai.

Šaltinis: sudaryta remiantis Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas: Technologija.

Lentelėje pateiktų segmentų požiūrių pagrindu aiškinamos priežastys, kurios sąlygoja pasikeitimus darbo rinkoje. R. Matiušaitytė (2005) nurodo skirtingas segmentavimo priežastis:

- instituciniu požiūriu segmentavimą darbo rinkoje lemia technologinės priežastys bei ekonominis - socialinis sluoksniavimas;
- radikaliu ekonominiu požiūriu segmentavimas susijęs su ekonomikos gėrybių dichotomija;
- poliarizavimo teorinis požiūris nurodo dvejopą darbo užmokestį;
- alternatyvių vaidmenų požiūriu segmentavimą lemia alternatyvių darbui vaidmenų turėjimas ar neturėjimas.

Taigi analizuojant šį modelį yra atmetama darbo užmokesčio, kaip vienintelio darbo rinkos valdymo mechanizmo, idėja. Nei darbuotojai, nei darbo vietos nėra homogeniški. Segmentų migravimas yra ribotas, todėl ribojamos ir pateikimo į atskirus segmentus galimybės.

Segmentavimo teorijoje darbo rinka yra skiriama ne tik į pirminę ir antrinę (horizontaliąją segmentuotę), bet ir vidinę bei išorinę (vertikaliąją segmentuotę) darbo rinką. Čia išskiriami tokie aspektai: institucinis, eilės koncepcija, centruoto segmentavimo požiūris bei sutarčių teorinis (Beržinskienė, 2004). Instituciniu požiūriu įmonės iš esmės remiasi vidaus darbo rinka, vengdamos išorės darbo rinkos, kurios nemažą dalį sudaro ieškantys darbo ar norintys jį pakeisti asmenys (turintys tik laikiną darbą arba dirbantys pagal terminuotą darbo sutartį). Tiksliau vidaus darbo rinką galima apibrėžti kaip darbo rinką pramonės įmonėje, kurioje darbo asignavimas ir darbo užmokestis yra fiksuoti remiantis nustatytomis administracinėmis taisyklėmis ir procedūromis. Išorės darbo rinka yra reguliuojama labiau konkurencijos taisyklėmis (ypač darbo užmokesčio svyravimais), o ne sutartinėmis, administracinėmis įmonės vidaus nuostatomis. Apibendrinant galima teigti, kad segmentavimo teorija yra ypatinga tuo, kad joje pateikiamos skirtingos segmentų susidarymo darbo rinkoje priežastys. Ši teorija gali paaiškinti beveik visų darbo rinkos probleminių grupių atsiradimo priežastis.

1.2.4. Darbo rinkos teorijų palyginamoji analizė

Nuo XX a. pradžios iki Antrojo pasaulinio karo dominavo neoklasikinė politikos koncepcija, tačiau ši teorija nepajėgi paaiškinti visų procesų, vykstančių realioje darbo rinkoje. Todėl daugelis ekonomistų, atmetę ar pakeitę neoklasikinės teorijos prielaidas naujomis, bando paaiškinti realius darbo rinkos funkcionavimo ypatumus bei rasti atsakymus į įvairius darbo rinkos klausimus: nedarbo, probleminių darbo rinkos grupių atsiradimo ir kt. (Matiušaitytė, 2005).

Nuo 9-ojo dešimtmečio vidurio pradeda dominuoti Keinsio teorija, bet po tada vykusios ekonominės recesijos vėl pradeda dominuoti neoklasikinė užimtumo politikos samprata, mažėja valstybės poveikis situacijai darbo rinkoje.

Klasikinės, neoklasikinės bei keinsinės teorijų, pagrindžiančių užimtumo pokyčius, analizė parodė, kad šios teorijos negali iš esmės paaiškinti procesų darbo rinkoje dėl kurių dinamikos kinta užimtumo bei nedarbo situacija (Martinkus, Beržinskienė, 2005). Klasikinės krypties ekonomistai teigia, kad auštas nedarbo lygis reiškia laikiną problemą, kurią sukelia ekonomikos svyravimai ir trumpalaikiai ekonominės pusiausvyros pažeidimai. Tuo tarpu keinsistai teigia, kad ekonomika gali būti nedarbo pusiausvyros, iškilus pastoviai netinkamos visuminės paklausos problemai ir atsiradus dideliame nedarbe (Martišius, 2006).

Nei neoklasikinė, nei keinsistinė teorija nesudaro galimybių nagrinėti darbo rinkos segmentavimo. Jomis negalima pasiremti ir tiriant atskirų asmenų grupių padėtį darbo rinkoje. Naujos, darbo jėgos homogeniškumo prielaidą atmetančios, darbo rinkos teorijos pateikia probleminių asmenų grupių atsiradimo darbo rinkoje nagrinėjimo galimybę (Matiušaitytė, Čiegis, 2002). Viena iš jų – segmentavimo teorija. Šios teorijos taikymas atskiroms probleminėms asmenų grupėms leidžia paaiškinti moterų, jaunimo, pagyvenusių asmenų ir ilgalaikių bedarbių situaciją darbo rinkoje, jos priežastis bei gerinimo galimybes (Matiušaitytė, 2005). Segmentavimo teorijos darbo rinkoje nėra tobulos konkurencijos, kaip neoklasikinėje teorijoje. Darbo rinkos apribojimus gali dar labiau didinti darbo rinkos dalyvių strategijos.

Tiek neoklasikų, tiek keinsistų teorijos nagrinėja tik vieną darbo rinką. Tačiau vieningos darbo rinkos neegzistuoja. Tikrovėje ją sudaro daug atskirų darbo rinkų teritoriniu, profesiniu ir kt. požiūriais. Todėl yra įmanoma, jog vienu metu egzistuoja tiek darbo trūkumas, tiek ir perteklius atskiruose darbo rinkos segmentuose, nei neoklasikinė, nei keinsinė teorija to neatspindi.

Mokslinėse darbo rinkos studijose kuriamos naujos teorijos, besiremiančios klasikinių teorijų pagrindu, tačiau išsamiau aiškinančios šiuolaikinės darbo rinkos funkcionavimo dinamiką. Išskiriamas monetarinis ekonomikos modelis, pagrįstas brandžios rinkos ekonomikos koncepcija su gerai funkcionuojančiu pinigų mechanizmu. Šios koncepcijos atstovų W. Frantz, S. Ericsson, N. Gotfries dėka pagrįsta realaus nedarbo lygio samprata (Martinkus, Beržinskienė, 2005). Monetarinės ekonomikos krypties šalininkai pasisako prieš centralizuotą ekonominės veiklos valdymą bei valstybės įtaką rinkos ekonomikos vystymuisi.

Apibendrinant galima teigti, kad nors gyventojų užimtumo ir nedarbo problemoms ekonomikos mokslų leidiniuose skiriama nemažai dėmesio, tačiau nė viena teorija negali galutinai paaiškinti tų problemų atsiradimo bei vystymosi prielaidų.

1.3. Valstybės darbo rinkos reguliavimo politika

Darbo rinkos valstybinio reguliavimo funkcija - skatinti racionalią darbo jėgos paklausą ir palaikyti ją efektyviai, t.y. darbo rinkos poreikius atitinkančią darbo jėgos pasiūlą. Svarbiausias valstybinės užimtumo politikos tikslas – siekti ir pagal galimybes užtikrinti racionalų, efektyvų ir visišką gyventojų užimtumą (Navickas, 2003).

Nedarbo ir užimtumo lygis šalyje labai priklauso nuo tos šalies užimtumo politikos. Šios politikos tikslas – formuoti racionalią gyventojų užimtumo struktūrą, didinti darbo ekonominį ir socialinį efektyvumą. Be to, užimtumo politika turi numatyti ir realizuoti nedarbo prevencijos ir profilaktikos priemones. Lietuvoje užimtumo valstybinis reguliavimas daugiausia apsiribojęs nedarbo reguliavimu: darbuotojų masinių atleidimų ribojimu ir besikreipiančių į darbo biržas nedirbančiųjų aptarnavimu. Į tai orientuotas ir Lietuvos Respublikos gyventojų užimtumo rėmimo įstatymas, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas bedarbių įdarbinimui, jų užimtumo rėmimo programoms ir labai menkas dėmesys – nedarbo prevencijai, profilaktikai (Palumickaitė, Matuzevičiūtė, 2004).

Valstybės darbo rinkos politiką galima traktuoti plačiąja ir siaurąja prasme. Plačiąja prasme darbo rinkos politika yra globalinės užimtumo problemos dalis, o siaurąja prasme apibrėžiant darbo rinką, skiriami du jos aspektai, t.y. pasyvioji ir aktyvioji darbo rinkos politika.

- Pasyvioji darbo rinkos politika, kai valstybinėmis priemonėmis reguliuojamas kompensacinis mechanizmas, bedarbystės atveju nustatomos kompensacijų mokėjimo sąlygos, formos, dydis ir garantuojamas draudimas nuo bedarbystės.

- Aktyvioji darbo rinkos politika, kai valstybinėmis priemonėmis, diferencijuotomis pagal socialines grupes, regionus, ūkio šakas, selektyviai reguliuojamas pasiūlos ir paklausos darbo rinkoje santykis (Česnyienė, 1996).

R. Adamonienė ir A. Sakalas (2002) išskiria tokius pagrindinius makroekonominis valstybinės darbo rinkos politikos principus:

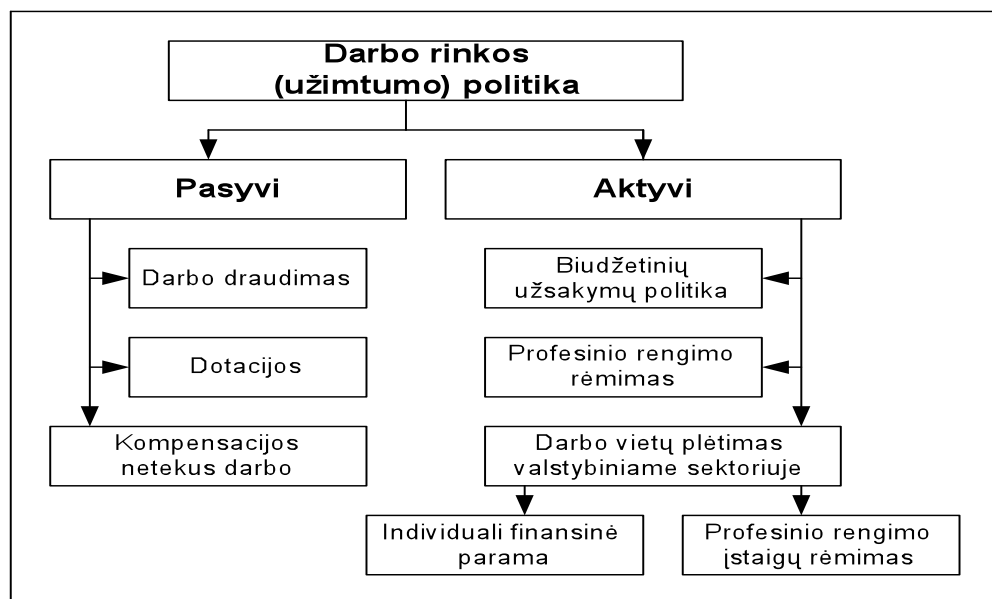
1. Užimtumo stabilizavimo ir žemos infliacijos lygio suderinimas. Prioritetai turi būti teikiami aktyviai darbo vietų paieškai, teritoriniam ir profesiniam mobilumui ir profesinių galimybių praplėtimui. Kainų ir atlyginimų augimo spiralės sustabdymas ir nedarbo prevencija yra pagrindiniai darbo rinkos politikos tikslai.

2. Darbo rinkos politikos ir būsimo ekonomikos pasikeitimo atitikimas (suderinamumas). Pasikeitimai ekonomikoje sukelia struktūrinius pokyčius, todėl darbo rinkos politika turi būti orientuota į darbo jėgos pasiūlos didinimą, užimtumo reguliavimą ir prastų darbo vietų panaikinimą. Visų atviros darbo rinkos požymių stiprinimas. Darbo rinkos politika turi užtikrinti maksimalų darbo jėgos pasiūlos ir paklausos atitikimą. Laisvų darbo vietų registravimo

tobulinimas ir informacijos apie darbo ieškančius kaupimas bei jų profesinio paruošimo gerinimas.

Darbo rinkos politika ekonominėmis bei finansinėmis priemonėmis reguliuoja nedarbo lygį ir trukmę, socialiai apsaugo bedarbius. Pasak R. Kinderio (2004), pasyvią valstybės užimtumo politiką sudaro įvairios finansinės pagalbos bedarbiams formos, daugiausia – bedarbio pašalpos, vienkartinės išmokos atleidžiamiesiems iš darbo, kitur profsąjunginės kasos ar privatus draudimas nuo nedarbo. Ne kiekvienas nedirbantis pilietis gali gauti pašalpą. Galimas ankstesnis išleidimas į pensiją, tai labai brangi priemonė. Darbo užmokesčio subsidijavimas – neefektyviai funkcionuojančių įmonių egzistavimo palaikymas ir sudarymas sąlygų paslėptam nedarbui atsirasti. Aktyvią valstybės užimtumo politiką sudaro įvairių ekonominių ir organizacinių priemonių panaudojimas, leidžiantis sumažinti nedarbo mastą. Priemonės veikia darbo jėgos paklausos didėjimą, darbo rinkos mechanizmo funkcionavimo tobulinimą (įdarbinimo įstaigų, permokymo centrų ir pan.).

R. Adamonienė ir A. Sakalas (2002) pateikia darbo rinkos politikos sričių ir priemonių schemą, kurioje parodytos pasyviosios ir aktyviosios jos politikos sritys ir priemonės (5 pav.).

5 pav. Darbo rinkos politikos sritys ir priemonės

Šaltinis: Adamonienė, R., Sakalas, A. (2002). Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimo būdai ir mechanizmai. Inžinerinė ekonomika, 3 (29), p. 68.

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme (aktuali redakcija 2006 08 01) įvardinamos tokios aktyvios darbo rinkos politikos priemonės:

1. bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų profesinis mokymas;
2. bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų neformalus švietimas;
3. remiamasis įdarbinimas;
4. parama darbo vietoms steigti;

5. darbo rotacija.

Pasak R. Adamonienės ir A. Sakalo (2002), būna tokios aktyvios politikos priemonės:

- makroekonominės, t.y. bendros ūkio stabilizavimo priemonės, kurios tiesiogiai ir netiesiogiai gerina situaciją darbo rinkoje. Valstybė stengiasi padidinti agreguotą paklausą gėrybėms ir paslaugoms: mažinant mokesčius, didinant biudžetinius užsakymus, mažinant palūkanų normą, didinant pinigų emisiją;

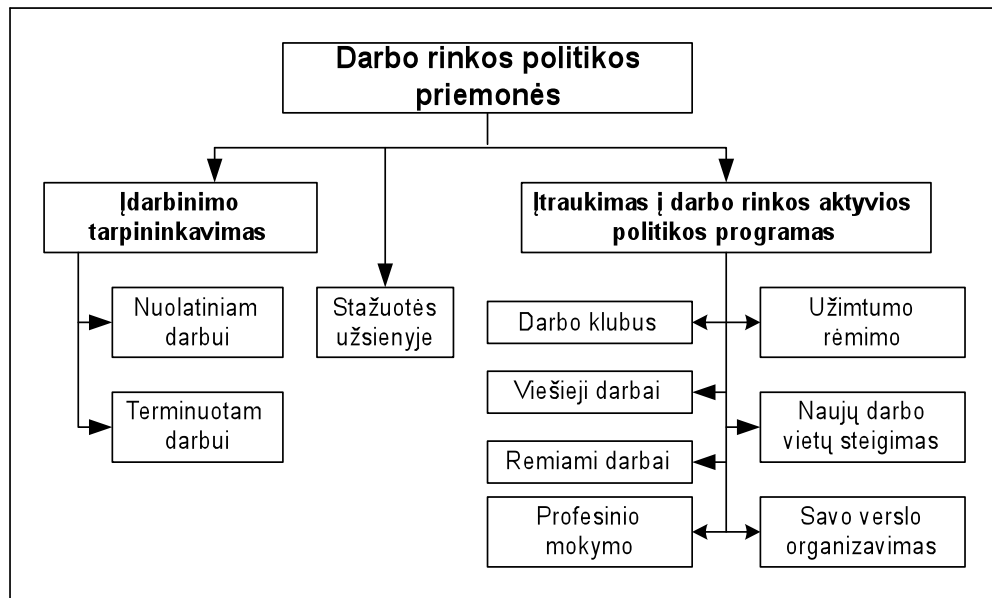
- specialios užimtumo politikos priemonės - nukreiptos į frikcinį (tekamąjį) bei struktūrinį nedarbo sumažinimą: suaugusiųjų permokymo sistemos, darbo užmokesčio subsidijos, viešųjų darbų organizavimas, įdarbinimo įstaigų tinklo plėtimas ir jo informacinio aprūpinimo tobulinimas. Laisvosios rinkos konkurencijos šalininkai kritikuoja įvairias užimtumo programas, nes ilgesnėje perspektyvoje jų efektyvumas nėra didelis.

Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatyme (aktuali redakcija 2006 06 28) teigiama, kad aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis siekiama padėti ieškantiems darbo asmenims padidinti jų užimtumo galimybes ir gerinti darbo vietų ir parengtų kvalifikuotų darbuotojų santykio pusiausvyrą

Mokslininkų nuomone, nors pasyvios ir aktyvios užimtumo politikos tikslai ir priemonės skiriasi, tačiau jos vienos kitoms neprieštarauja. Šių priemonių tarpusavio santykis kai kuriose šalyse skiriasi ir kinta atsižvelgiant į situaciją darbo rinkoje, ekonominius ir politinius nuostatus. Įvairių priemonių naudojimas irgi gali duoti skirtingus rezultatus. Rengiant užimtumo programą konkrečioje šalyje, pirmiausia būtina įvertinti tos šalies darbo rinkos situaciją ir jos kitimo tendencijas, bendrą ekonominę situaciją. Užimtumo politika negali būti atskirta nuo šalies ekonominės politikos (Palumickaitė, Matuzevičiūtė, 2004).

Lietuvoje naudojamos ir pasyvios, ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, vis didesnę dėmesį skiriant pastarosioms. Aktyvios užimtumo stiprinimo priemonės duoda teigiamus rezultatus - didėja gyventojų užimtumo lygis, t.y. sudaromos galimybės gyventojams ne tik didinti savo pajamas, bet ir grįžti į visavertį darbo ir visuomeninį gyvenimą. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, taikomos Lietuvos darbo rinkoje, pavaizduotos 6 paveiksle.

6 pav. Darbo rinkos politikos priemonės

Šaltinis: Palumickaitė, J., Matuzevičiūtė, K. (2004). Darbo rinkos priemonių ekonominio efektyvumo įvertinimas Šiaulių apskrityje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4: Ernesto Galvanausko tarptautinė mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 177.

Iš pateiktos schemos matyti, kad teritorinėje darbo biržoje užsiregistravusiems bedarbiams taikomos darbo rinkos politikos priemonės gali būti suskirstytos į dvi pagrindines grupes: įdarbinimas ir dalyvavimas aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse. Įdarbinimas dažniausiai taikomas bedarbiams, kurie tinkamai profesiskai pasirengę. Apie 2002 metus Lietuvos darbo biržą pradėjo taikyti naują priemonę – stazuotes užsienyje. Prognozuojama, kad ateityje ši priemonė, ypač atsižvelgiant į eurointegracijos perspektyvas, bus dar populiareesnė (Palumickaitė, Matuzevičiūtė, 2004).

Lietuvoje užimtumo ir darbo rinkos politika yra reglamentuojama ir Europos Sąjungos strateginiais dokumentais, t.y. Lisabonos strategija ir Europos užimtumo strategija. Siekdama išlaikyti ekonomiškai stipraus, stabilaus ir konkurencingo regiono pozicijas, Europos Sąjunga formuoja bendras politikos kryptis, įgyvendinamas visose ES šalyse - narėse. Nuo 2004 metų Lietuva, tapusi ES nare, kartu su kitomis ES šalimis siekia įgyvendinti Lisabonos strategijoje numatytus tikslus, kurti bendrą Lietuvos ir visų ES šalių gerovę.

Svarbiausias Lietuvos Respublikos Vyriausybės užimtumo politikos tikslų, suderintų su Europos užimtumo strategijos nuostatomis, įgyvendinimo įrankis yra 2005 metų lapkričio 22 d. patvirtinta Lietuvos Respublikos Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa, kurios vienas iš skyrių yra - Užimtumo politika siekiant skatinti užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą. 2 lentelėje pateikti programos pagrindiniai užimtumo politikos tikslai ir uždaviniai vidutinės trukmės laikotarpiu.

Lietuvos Respublikos Nacionalinės Lisabonos strategijos užimtumo politikos įgyvendinimo programos tikslai ir uždaviniai

Tikslas	Uždaviniai
Pritraukti į darbo rinką bei joje išlaikyti daugiau žmonių, užtikrinant kokybišką ir saugų užimtumą, modernizuojant darbo rinkos ir socialinės apsaugos sistemas;	1. plėtoti bendruomenės nariams teikiamas paslaugas, sudaryti jos nariams galimybes sugrįžti į darbo rinką ir aktyviai joje dalyvauti; 2. išlaikyti kuo ilgiau darbo rinkoje patyrusius darbuotojus, taikyti lanksčią jų išėjimo į pensiją sistemą; 3. tobulinti sveikatinimo veiklą, užtikrinti kuo didesnę gyventojų darbingumą; 4. skatinti ieškančių darbo asmenų, iš jų jaunimo, užimtumą, didinti darbo patrauklumą; 5. skatinti socialinės rizikos asmenų integraciją į darbo rinką – plėtoti paslaugų infrastruktūrą, didinti jų prieinamumą; 6. modernizuoti darbo rinkos institucijas ir optimizuoti teikiamas paslaugas; 7. stiprinti socialinę partnerystę užimtumo saugumui užtikrinti.
Gerinti darbuotojų ir įmonių gebėjimus prisitaikyti.	1. mažinti darbo rinkos segmentaciją ir inicijuoti ekonominę restruktūrizaciją; 2. diegti naujus darbo organizavimo būdus ir mažinti nedeklaruojamą darbą; 3. skatinti profesinį ir teritorinį gyventojų mobilumą ir gebėjimus prisitaikyti; 4. tobulinti darbo apmokestinimo sistemą.
Mažinti struktūrinį nedarbą daugiau investuojant į žmones.	1. restruktūrizuoti švietimo, pasibaigus privalomajam mokymui, sistemą; 2. plėtoti pagalbą mokiniais ir mokytojams; 3. tobulinti mokyklų materialinės būklės minimumo standartus; 4. aktualinti ugdymo, mokymo ir studijų turinį; 5. didinti mokytojų ir dėstytojų kompetenciją; 6. kelti į kokybės užtikrinimą orientuotą vadybos kultūrą.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis metinė Lietuvos nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos įgyvendinimo pažangos ataskaita, 2006.

Remiantis Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija, Lietuvos Respublikos Vyriausybė atsižvelgdama į Europos Komisijos rekomendacijas Lietuvai, patvirtino nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos pirmaeilį užimtumo politikos uždavinį - didinti darbo vietų efektyvumą, užtikrinant kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos atitiktį paklausai. Šiam uždaviniui pasiekti numatytos įgyvendinti priemonės didinančios darbo rinkos lankstumo ir užimtumo saugumo garantijų principų įgyvendinimą.

Taigi darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimas duoda ne tik ekonominį, bet ir socialinį efektyvumą. Apibendrinant galima teigti, kad įgyvendinama valstybės darbo rinkos reguliavimo politika didina užimtumą, mažina nedarbą, socialinės paramos gavėjų skaičių, regioninę diferenciaciją, duoda nemažą socialinę naudą.

1.4. Regioninę darbo rinkos diferenciaciją sąlygojančios prielaidos

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pasaulio šalių, atskiri regionai ekonomiškai ir socialiai yra išsivystę nevienodai. Tarprejoninės diferenciacijos procesas yra veikiamas grupės veiksnių, lemiančių kiekvieno regiono plėtrą. Ekonominę kiekvieno regiono situaciją lemia tokie veiksniai, kaip ekonominės transformacijos lygis, pramonės ir paslaugų sektoriaus plėtra, geografinė padėtis, tarptautiniai ekonominiai santykiai, regiono santykis su šalies vyriausybe ir jų gebėjimas

prisitaikyti prie naujų sąlygų bei jomis pasinaudoti (Cibulskienė, 2005). J. Krumplytė ir Ž. Obrikytė (2006) teigia, kad darbo rinką veikia ne tik ekonominiai veiksniai (rinkos kaina, pasiūla ir paklausa), bet egzistuoja ir socialinis aspektas – visuomeniniai santykiai (darbo tarnybos, darbo teisė, profsąjungos, darbdavių sąjungos) bei politinis aspektas – įstatymiškai nustatomos priėmimo į darbą, atleidimo, saugos darbe ir kitos sąlygos, nustatomas minimalus darbo užmokesčio dydis ir kt. Darbo pasiūlą ir darbo jėgos reprodukciją vis labiau veikia įvairūs neekonominiai veiksniai (biologiniai, socialiniai, psichologiniai ir kt.), kurie beveik nepaklūsta rinkos dėsniams: mirtingumas, gyventojų sveikata, įstojimo ir išėjimo iš darbo rinkos amžius, todėl stiprėja valstybės, korporacijų, profsąjungų ir visuomenės vaidmuo darbo rinkoje.

Lietuva sovietmečiu, planinės ekonomikos metais, vystėsi tolygiai, decentralizuojant gamybos ir žmoniškųjų išteklių potencialus. Lietuvoje buvo plėtojami regioniniai Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Utenos centrai. Kiekviename šių miestų veikė stambios įmonės, kurios darė įtaką ne tik savo miesto, bet ir viso regiono ekonomikai (Cibulskienė, 2005). Padėtis iš esmės pasikeitė nepriklausomybės metais. Atsiskyrimas nuo Tarybų Sąjungos padarė didelę įtaką Lietuvos darbo rinkos struktūrai – išaugus transporto išlaidoms ir sumažėjus teritoriniam mobilumui, regionai profesiskai vystėsi nevienodai, ryškėjo susiskaidymas. Daugiausia nedarbas paveikė žemės ūkio regionus, nes išnykus kolūkiams, žemės ūkio veikla apmirė, darbo jėga nebuvo pakankamai kvalifikuota, kad tvarkytųsi pavieniui ir savarankiškos iniciatyvos vyko labai lėtai. Pasak V. Damašienės (2004), pirmaisiais Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metais regioninei politikai beveik nebuvo skirta dėmesio. Lietuvoje, kuri yra maža valstybė, regionų plėtra negalėjo turėti istorinio pagrindo, todėl jų vaidmuo buvo labai ribotas. Lietuvos regionai buvo išplėtoti ir orientuoti į produkcijos Rytų rinkai gamybą, o po nepriklausomybės atkūrimo susidūrė su didelėmis socialinėmis problemomis, susijusiomis su nedarbu.

Esant aukštam nedarbo lygiui, susidaro palankios sąlygos formuotis įvairiems negatyviems reiškiniams. Lietuvos atveju tai būtų teritorinė nedarbo lygio diferenciacija, įgavusi poliarizacijos pobūdį tarp šalies regionų. Nedarbo lygio poliarizacija tarp šalies regionų ir jos padariniai skatina būtinumą parengti Lietuvos regionų plėtros strategiją ir nustatyti jų plėtojimo prioritetus, įvertinant susiklosčiusius socialinius – ekonominius padarinius šalies regionuose (Balčiūnas, 1999). D. Ruplienė ir A. Rimkevičienė (2006) teigia, kad paslaugos koncentruojasi stambiuose miestuose ir tai padidina teritorinę nedarbo lygio diferenciaciją. Regionai, kur daugiausia pramonės įmonių, pasižymi ir aukštesniu nedarbo lygiu.

Pasak S. Valentinavičiaus (2001), iki 1990 metų oficialiai nedarbo nebuvo. Oficialiai nedarbas pradėtas fiksuoti tik 1991 metų pradžioje. Iš pradžių nedarbą lėmė struktūriniai ūkio pokyčiai, jis buvo labiau lokalus. 1991 – 1993 metais nedarbas kilo lėtai, bet vis dėlto didėjo. Tuo

metu plėtėsi jo geografija, nedarbas apėmė vis naujus regionus. 1993 – 1994 metais oficialiai registruotų bedarbių skaičius sumažėjo. Šią nedarbo kitimo tendenciją viena vertus lėmė intensyvi privataus sektoriaus plėtra, kita vertus, atsiradę neoficialūs darbo santykiai. 1995 metais pakilęs nedarbo lygis po metų šiek tiek sumažėjo, tačiau nuo 1997 metų grėsmingai ir stabiliai išlaikė didėjimo tendencijas. Didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio atotrūkis apskrityse pradėjo didėti 1999 metais. Valstybės valdymas vyko neapibrėžtoje, kintamoje aplinkoje, ir iki to laiko kilusią ekonomiką ištiko krizė: sumažėjo bendroji gamybos apimtis, pajamos, gyventojų užimtumas, prekyba. Taigi atgauto valstybingumo ir jo plėtotės laikotarpiu Lietuvoje nebuvo kreipiama pakankamai dėmesio į didelius ir sudėtingus teritorinių transformacijų procesus, pasireiškiančius regionų lygmenyje. Pirmaisiais nepriklausomybės metais regionų skirtumai Lietuvoje buvo užmiršti, visą dėmesį skiriant bendrai šalies ekonominei būklei (Damašienė, 2004).

Taigi viena didžiausių praktinių ir metodologinių problemų yra esamų regioninių skirtumų identifikavimas teritoriniu lygiu. Netolygaus Lietuvos regionų ekonominio augimo problema buvo aktyviai analizuojama pastaruosius dešimt metų, tačiau pasigendama detalios ir ilgą laikotarpį apimančios netolygaus Lietuvos regionų ekonominio augimo tendencijų analizės (Cibulskienė, Butkus, Matuzevičiūtė, 2005). Socialinės ekonominės regionų diferenciacijos identifikavimas nebuvo įmanomas tol, kol nebuvo suformuota regioninių duomenų bazė (Molienė, 2007). Atskirų regionų ekonominės plėtros skirtumų nebuvo įmanoma identifikuoti, nes nebuvo renkama regioninė statistika.

Išlyginti regioninių skirtumų pati rinka savaime negalėjo, todėl reikėjo tikslinio valstybės poveikio formuojant ir įgyvendinant regioninę struktūrinę politiką. Sparčiai kintančios rinkos ekonomikos sąlygos stipriai paveikė krašto regionų plėtrą, atsirado didėjantys gyvenimo kokybės ir standartų skirtumai tarp regionų ir pačių regionų viduje (Mačys, 2005). Galima teigti, jog visapusiškos regioninės politikos formavimas Lietuvoje prasidėjo 1998 metais, kai Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino „Lietuvos regioninės politikos metmenis“ bei Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pastangomis ėmė funkcionuoti Regioninė duomenų bazė (Molienė, 2007). Remiantis patvirtintais Lietuvos regioninės politikos metmenimis, regioninė politika suvokiama kaip valstybės įgyvendinama regionų atžvilgiu diferencijuota ekonominė ir socialinė veikla, kuria siekiama subalansuoti visų šalies regionų tolygios socialinės ir ekonominės plėtros sąlygas. Taigi 1998 - 2000 metais buvo pripažįstamas reikalingumas aktyviai vykdomai regioninei politikai, orientuotai į ekonominių ir socialinių išsivystymo skirtumų mažinimą. Regioninė politika jau buvo suprantama horizontaliu požiūriu, kaip valstybės įgyvendinama regionų atžvilgiu diferencijuota veikla, kuria siekiama subalansuoti visų šalies regionų socialinės - ekonominės plėtros sąlygas (LR Vyriausybės 2002 m. lapkričio 11 d. nutarimas).

Struktūriniai pokyčiai, plėtros galimybės ir integracija į bendrąją Europos Sąjungos ekonominę erdvę dar labiau skatino konkurencingumo didėjimą, todėl buvo siekiama suvienodinti regionų išsivystymo lygį, atsižvelgiant į bendrus šalies ekonomikos augimo tempus (Damašienė, 2004). Tai numatyta Europos Sąjungos užimtumo strategijos darbo rinkos gerinimo aspektuose – regioninės nedarbo rinkos diferenciacijos mažinimas. Siekiant išlyginti šiuos netolygumus, šalyje turi būti suformuota aiški regioninė politika ir organizuotas jos įgyvendinimas. Lietuvos ūkio (ekonomikos) raidos išvalgoje pagal regionines ir pasaulio tendencijas teigiama, kad ilgalaikis ekonominis regiono pranašumas priklauso nuo jame veikiančių subjektų sugebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ir regiono sugebėjimų atverti naujas galimybes darbo jėgai ir įmonėms.

Lietuvoje yra vykdomos dvi regioninės politikos – ES regioninė politika ir nacionalinė (valstybės) regioninė politika. Šių politikų tikslas yra tas pats – socialinė ir ekonominė sanglauda, tačiau ES kontekste Lietuva yra traktuojama kaip vienas regionas, o nacionalinės regioninės politikos objektas yra Lietuvos tarpregioniniai socialiniai ir ekonominiai netolygumai. Svarbu pabrėžti tai, jog tarpregioninės diferenciacijos plėtojimas veda prie neigiamų ekonominių – socialinių pasekmių. Todėl abiejų politikų koordinuotas valdymas yra svarbus uždavinys siekiant tolygios plėtros tiek Lietuvos, tiek Lietuvos regionų lygiu (Ragauskienė, 2005).

Taigi pereinant į rinkos ekonomiką Lietuvoje išryškėjo regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo diferenciacija. Pasak G. Mačio (2005), ankstesnis centralizuotas planavimas užtikrino beveik vienodą visos šalies vystymąsi, tačiau atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, iškilo būtinybė kurti ir plėtoti savarankišką nacionalinę regioninę politiką. Siekis integruotis į ES paspartino Lietuvos regioninės politikos formavimo procesą.

1.5. Darbo rinkos struktūros pokyčių ir regioninės diferenciacijos vertinimo metodika

Siekiant išanalizuoti darbo rinkos struktūros pokyčius bei regioninę diferenciaciją, svarbu apibrėžti regiono sąvoką, nes tobulinant valdymo lygmenų organizavimą, dažnai iškyla diskusijos ar galima dabartines apskritis traktuoti kaip regionus ir atvirkščiai – regionus kaip apskritis. Lietuvos teisės sistemoje regiono sąvoka Lietuvos Respublikos Regioninės plėtros įstatyme (aktuali redakcija 2004 07 15) apibrėžta kaip vientisa valstybės teritorijos dalis, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika ir teikiama pagalba, atitinkanti regionų plėtros tikslus. Lietuvos Respublikos Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatyme nurodoma, kad nacionalinė regioninė politika yra įgyvendinama apskrityse. Taigi dabartinėmis sąlygomis pagrindiniais regionais mūsų šalyje laikytinos apskritys, nes regionas – tai teritorinis vienetas, kuris geografiniu požiūriu skiriamas nuo kitų vienetų tam tikru funkciniu pagrindu. Tokio skyrimo kriterijai gali būti įvairūs: ekologinis, kultūrinis, administracinis, planavimo ar ekonominis (Gronskas, 1999).

Kai regionais buvo paskelbtos Lietuvos apskritys, atitinkamai buvo pradėti skaičiuoti ir statistiniai apskričių ekonominės ir socialinės raidos rodikliai. Regionų socialinės ir ekonominės būklės ir plėtros tendencijų lyginamosios analizės pagrindiniai duomenys pateikti pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės statistinius duomenis.

Darbo rinkos rodiklių analizei pasirinkti 6 metai: 3 metai iki stojimo į Europos Sąjungą bei 3 metai po įstojimo. Ilgesniame laikotarpyje geriau atsispindi rodiklių tendencijos bei galima daryti tikslesnes prognozes. Analitinėje dalyje atliekama darbo rinkos rodiklių prognozė 2008 – 2010 metams.

Taigi analizuojant darbo rinkos struktūros pokyčius bei norint objektyviai vertinti regionų darbo rinkos struktūros skirtumus, tikslinga naudoti tam tikrą vertinimo metodiką. Analizuojant makroekonominis rodiklius (nedarba, užimtumą, BVP pokyčius) absoliučių, santykinųjų ir vidutinių dydžių taikymas yra neatsiejama analizės dalis. Ekonominėje analizėje pirmiausia taikomi absoliutūs rodikliai: produkcijos apimtis pinigine ir natūrine išraiška, gamybos išlaidų apimtis, pajamų, pelno dydis ir kiti. Santykiniai dydžiai svarbūs analizuojant socialinius ekonominius, verslo ar kitus reiškinius, nes absoliutiniai dydžiai ne visuomet visapusiškai apibūdina reiškinį ir jo kitimą. Dažniausiai tik lyginant, t.y. skaičiuojant santykinį dydį, absoliutinis dydis parodo savo tikrąją reikšmę. Santykiniai dydžiai apibūdina nagrinėjamų reiškinų požymių tarpusavio santykius.

Analizuojant darbo rinkos struktūros rodiklių, t.y. nedarbo, užimtumo lygių bei bedarbių skaičiaus, pasikeitimą laiko atžvilgiu svarbu apskaičiuoti šiuos analitinius rodiklius: absoliutaus lygio padidėjimą ar sumažėjimą, didėjimo ar mažėjimo tempą, padidėjimo ar sumažėjimo tempą. Minėtų rodiklių apskaičiavimo formulės pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė

Dinamikos rodiklių skaičiavimo formulės

Rodiklis	Formulė, skaičiuojant baziniu būdu	Formulė, skaičiuojant grandininio būdu
Absoliutaus lygio padidėjimas / sumažėjimas (Δy)	$\Delta y = y_i - y_0$ (1)	$\Delta y = y_i - y_{i-1}$ (2)
Didėjimo / mažėjimo tempas (T_d)	$T_d = \frac{y_i}{y_0} \times 100$ (3)	$T_d = \frac{y_i}{y_{i-1}} \times 100$ (4)
Padidėjimo / sumažėjimo tempas (T_p)	$T_p = T_d - 100$ (5)	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas: Technologija.

Apskaičiuoti rodikliai leis nustatyti pastovias dinamiškumo tendencijas, įtakojančias struktūros poslinkius, įvertinti dinamiką, susiklosčiusią per praėjusius laikotarpius. Tai įgalina nustatyti ūkio reiškinių ir procesų kaitos laike tendenciją.

Regioninius (apskričių) socialinės – ekonominės raidos netolygumus gerai apibūdina absoliutus atitinkamų rodiklių pagal apskritis maksimalių ir minimalių reikšmių skirtumas – sklaidos plotis (R) ir šių reikšmių santykis lyginamais metais. Taip pat svarbu apskaičiuoti standartinę nuokrypį, kuris įvertina pasirinkto rodiklio parametrų svyravimo užmojį regionuose lyginant su vidurkiu.

Standartinis nuokrypis apskaičiuojamas naudojant šią formulę:

$$\sigma_t^y = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_{it} - \mu_t)^2} \quad (6)$$

σ_t^y - standartinis y rodiklio nuokrypis regionuose t metais;

y_{it} – analizuojamo y regione i įvertis vienam gyventojui t metais;

μ_t - rodiklių y_{it} vidurkis;

n – regionų skaičius.

Šių rodiklių palyginimas laiko atžvilgiu įgalina spręsti apie vykdomos teritorinių skirtumų mažinimo politikos veiksmingumą. Identifikavus konkrečias apskritis, kurioms būdingos mažiausios ir didžiausios atitinkamų rodiklių, šiuo atveju nedarbo ir užimtumo lygių, reikšmės, ir nustatčius, kaip šis atotrūkis keičiasi laiko atžvilgiu, gaunama dar išsamesnė socialinės – ekonominės raidos teritorinių skirtumų charakteristika (Molienė, 2007).

Regionų diferenciacijai įvertinti parenkamas Džini koeficientas, kuris naudojamas Lorencio kreivės, grafiškai vaizduojančios netolygų regionų išsivystymą pagal tam tikrus rodiklius, analizei.

Džini koeficientas apskaičiuojamas pagal tokią pertvarkytą formulę:

$$K_{Džini} = \frac{10000 - \sum_{i=1}^M f_i \times (d_i + 2 \sum_{i=1}^{i-1} d_i)}{10000} \quad (7)$$

Džini koeficiento įvertinimui sudaromos Lorencio kreivės pagal analizuojamą rodiklį y_{it} kiekviename regione. Gauta kiekvienų metų empirinė Lorencio kreivė charakterizuojama funkcija $F(x)$, naudojant mažiausiųjų kvadrantų metodą. Kuo Lorencio kreivė toliau nutolusi nuo absoliučios lygybės tiesės ir tuo pačiu kuo didesnis Džini koeficientas, tuo regionų divergencija pagal analizuojamą rodiklį y yra didesnė. Džini koeficientas kinta ribose nuo nulio iki vieneto. Tradiciškai brėžiant Lorencio kreivę koordinatinių ašyse atidedami procentai, tačiau Džini koeficiento įvertinimui naudojamas suskirstymas pagal procentines normas, skaičiavimų

paprastinimui (Cibulskienė, 2005).

Analizuojant dinamikos eilutes, svarbu nustatyti ne tik įvairius kitimo parametrus, bet ir žinoti bendrą kitimo kryptį bei ją kiekybiškai aprašyti, t.y. gauti jos modelį, kuris leistų įvertinti reikškinio lygį ateityje (Bartosevičienė, 2006).

Prognozavimui naudojamas tiesinis trendas, kurio išraiška:

$$yt = a + bt \quad (6);$$

t – laikas (metais);

a ir b – tiesės parametrai.

Tiesės paramentų paskaičiavimui remiantis mažiausių kvadratų metodo $\sum (y_i - y_t)^2 \rightarrow \min$ (7) reikalavimais, sudaroma normalinių lygčių sistema:

$$\begin{cases} na + b \sum t = \sum y_i \\ a \sum t + b \sum t^2 = \sum ty_i \end{cases} \quad (8).$$

Lygčių sistemos sprendimas gali būti supaprastintas laiko charakteristikos reikšmes parenkant taip, kad jų nelyginių laipsnių suma būtų lygi 0, t.y. $\sum t = 0$

Tiesės parametrai apskaičiuojami pagal tokias formules:

$$a = \frac{\sum y}{n} \quad (9); \quad b = \frac{\sum ty}{t^2} \quad (10).$$

Siekiant išsiaiškinti ar teisingai pasirinkta matematinė funkcija, apskaičiuojama vidutinė išlyginimo (aprosimacijos) paklaida:

$$\mu_{aprosimacijos} = \frac{1}{n} \sum \frac{|y_i - y_{ii}|}{y_i} \times 100 \quad (11).$$

Šiai paklaidai neviršijant 10 proc., prognozavimo rezultatais galima pasitikėti (Bartosevičienė, 2006).

Ekonomikoje taip pat labai svarbus reiškinų tarpusavio tyrimas. Tai sąlygoja visuotinis reiškinų sąryšis, kaip bendriausias dėsningumas. Be to, reiškinų sąveika sąlygoja patį konkrečių reiškinų egzistavimą, specifines jų ypatybes. Analizės būdu galima apskaičiuoti ir nustatyti koreliacinius ryšius ir priklausomybę. Todėl panaudojamas ekonominio – matematinio modeliavimo ir statistinių – ekonominių rodiklių apdorojimas bei gauti rezultatai leidžia įvertinti būsimus pokyčius pasirinktuose tyrimo objektuose.

Analizuojant ekonominius sąryšius, naudojamas stochastinio ryšio tipas, kuris pasireiškia kaip priklausomybė tarp atsitiktinių dydžių taip, kad vieno dydžio pokytis veikia kito dydžio pasiskirstymą. Stochastinio tipo ryšiams išreikšti paplitusios koreliacijos ir regresijos sąvokos. Savybių ar požymių tarpusavio ryšio stiprumą nurodo apskaičiuotas koreliacijos koeficientas r . Jo reikšmė gali kisti $-1 \leq r \leq 1$. Neigiamas ženklas rodo atvirkščiai proporcingą kintamųjų ryšį. Be to,

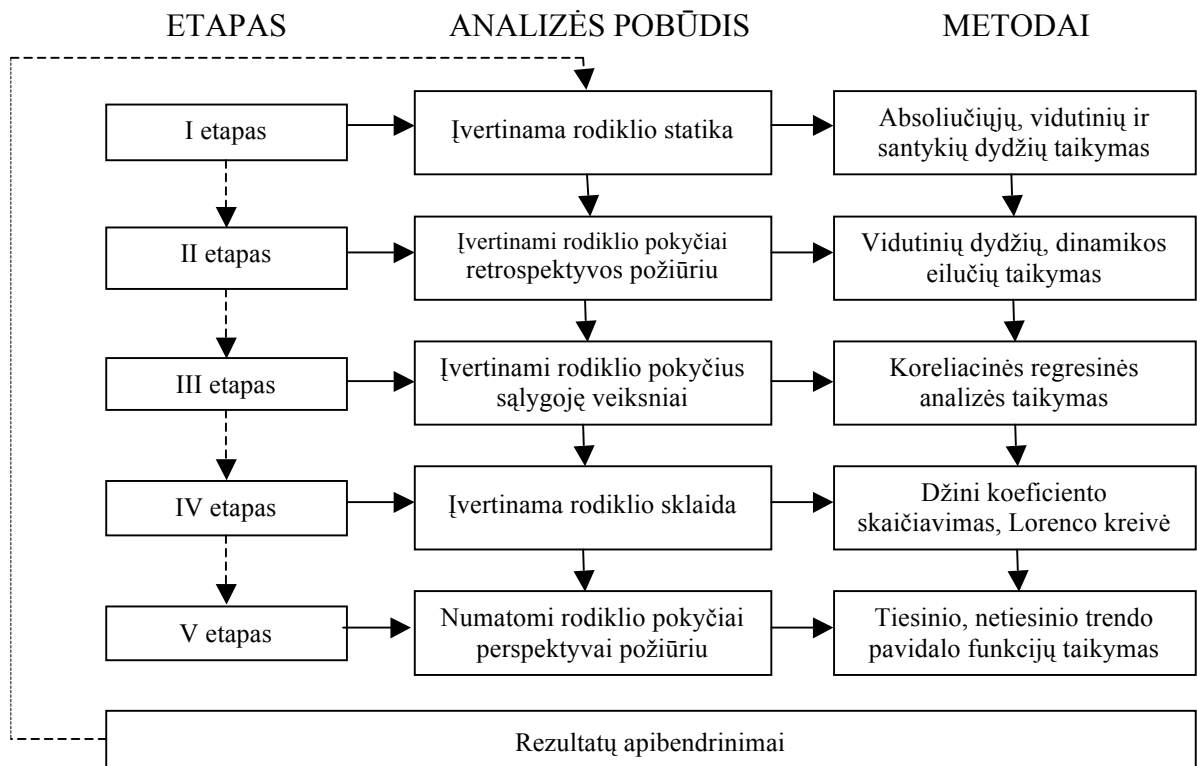

kuo r reikšmė arčiau -1 ir 1 , tuo ryšys glaudesnis, o jei $r = 0$ ryšys neegzistuoja.

Apibendrinant pristatytų analizės metodų studiją, darbo rinkos struktūros pokyčių ir regioninės diferenciacijos tyrimas atliekamas tokiais etapais:

1. Rodiklio statikos charakterizavimas. Šiame etape renkama ir grupuojama statistinė informacija, kuri bus analizuojama vėlesniuose etapuose. Taip pat apžvelgiama bendra Lietuvos darbo rinkos situacija.
2. Rodiklio retrospektyvos analizės etape analizuojama pasirinkto rodiklio dinamika, naudojant atitinkamas formules.
3. Rodiklio koreliacinės regresinės analizės etape analizuojami rodiklio ir jį įtakančių veiksnių koreliaciniai ryšiai.
4. Rodiklio sklaidos netolygumų matavimas.
5. Rodiklio perspektyvos numatymo etape skaičiuojamos pasirinkto rodiklio tendencijos.

Šių etapų pavaizdavimui pasitelkiamas tyrimo modelis, kuriame pritaikyti aptarti matematinės statistikos metodai. Tyrimo modelis pateikiamas 7 paveiksle.

7 pav. Makroekonominio rodiklio analizės modelis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas: Technologija.

Remiantis pateiktu analizės modeliu, atliktas ir skaičiavimais pagrįstas darbo rinkos struktūros pokyčių ir regioninės diferenciacijos tyrimas bei pateikiami atliktos analizės apibendrinimai ir jų pagrindu teikiami pasiūlymai.

2. REGIONINĘ DARBO RINKOS STRUKTŪROS DIFERENCIACIJĄ LEMIANČIŲ PRIEŽASČIŲ ANALIZĖ

2.1. Demografinės regioninių skirtumų prielaidos

Teorinė literatūros šaltinių analizė parodė, kad regioninius darbo rinkos rodiklių skirtumus sąlygoja *demografinės, ekonominės, geografinės, politinės* prielaidos. Šiame darbe darbo rinkos rodikliai analizuojami būtent šiais požiūriais.

Regionų skirtumus darbo rinkoje įtakoja gyventojų skaičius regione, gimstamumas, mirtingumas, gyventojų migracija. Šie pagrindiniai rodikliai vaizdžiai atspindi regiono padėtį kitų regionų atžvilgiu. Gyventojų skaičius, sudėtis ir dinamika leidžia spręsti apie socialinę ekonominę šalies būklę, jos tendencijas, diktuoja būtinas priemones, kurių turi imtis valstybė, kad neutralizuotų neigiamas arba įtvirtintų teigiamas jos vystymosi tendencijas. Taigi vienas pagrindinių veiksnių, turinčių įtaką regiono plėtrai, yra demografiniai pokyčiai.

Darbo jėgos perspektyvas atspindi bendra šalies demografinė padėtis. Norint išsamiai išanalizuoti ir tiksliai įvertinti (t.y. skaitine išraiška) vidutinio metinio gyventojų skaičiaus pokyčius Lietuvos regionuose, skaičiuojami viso laikotarpio absoliutiniai padidėjimai (sumažėjimai). Absoliutiniai padidėjimai (sumažėjimai) vertinami absoliučiais dydžiais, t.y. žmonių skaičiumi, o padidėjimo (sumažėjimo) tempai vertinami procentais. 4 lentelėje pateikiami Lietuvos ir jos regionų vidutinio metinio gyventojų skaičiaus retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 metų laikotarpiu.

4 lentelė

Vidutinio metinio gyventojų skaičiaus retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m.

Apskritis	Metai						Pokyčiai		
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ΔY (vnt.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	187694	186869	185574	183829	181818	179871	-7823	95,83	-4,17
Kauno apskritis	700702	697728	693794	688584	683330	679110	-21592	96,92	-3,08
Klaipėdos apskritis	385568	384477	383597	382714	381396	380042	-5526	98,57	-1,43
Marijampolės apskritis	188537	187952	187172	186078	184645	183229	-5308	97,18	-2,82
Panevėžio apskritis	299631	298240	296341	293769	291002	288373	-11258	96,24	-3,76
Šiaulių apskritis	369818	368179	365621	362415	358885	355364	-14454	96,09	-3,91
Tauragės apskritis	134164	133762	133101	132105	130728	129328	-4836	96,40	-3,60
Telšių apskritis	179776	179368	178639	177575	176248	175030	-4746	97,36	-2,64
Utenos apskritis	185623	184005	182122	180045	177844	175727	-9896	94,67	-5,33
Vilniaus apskritis	849779	848490	848244	848477	848408	848008	-1771	99,79	-0,21
Lietuvos Respublika	3481292	3469070	3454205	3435591	3414304	3394082	-87210	97,49	-2,51

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Geografiniai duomenys, aplinka ir gyventojai. Teritorija ir gyventojų skaičius.

Analizuojant gyventojų skaičių šalyje ir atskiruose jos regionuose, t.y. apskrityse, matyti, kad kasmet vidutinis metinis gyventojų skaičius mažėja. Nuo 2001 iki 2006 metų gyventojų skaičius Lietuvoje sumažėjo 87,2 tūkst. ($T_d = 97,49$ proc., $T_p = -2,51$ proc.).

Situacijos analizė rodo, kad demografinės tendencijos yra panašios visuose regionuose. Iš 4 lentelėje pateiktų vidutinio metinio gyventojų skaičiaus dinamikos pokyčių pastebėta, kad 2001 – 2006 metais gyventojų skaičius atitinkamai mažėjo visuose šalies regionuose. Ketvirtadalis gyventojų (25 proc.) gyveno Vilniaus apskrityje, mažiausiai apgyvendintos Tauragės, Telšių, Utenos, Alytaus ir Marijampolės apskritys. Analizuojant dešimties šalies regionų gyventojų skaičiaus dinamiką šešerių metų laikotarpiu nustatyta, kad labiausiai absoliučiais vienetais sumažėjo gyventojų Kauno apskrityje $\Delta y = -21592$ gyv. Kitimo tempai šioje apskrityse sudarė $T_d = 96,92$ proc., t.y. sumažėjo 3,08 proc. ($T_p = -3,08$ proc.). Utenos apskrityje gyventojų skaičiaus augimo tempai tiriamuoju laikotarpiu (T_d) buvo 96,92 proc., o vidutinis sumažėjimo tempas (T_p) sudarė -3,08 proc. Mažiausiai absoliučiais vienetais gyventojų sumažėjo Vilniaus apskrityje (-1771 gyv.). Vilniaus apskrityje gyventojų skaičiaus augimo tempai tiriamuoju laikotarpiu (T_d) buvo 99,79 proc., o vidutinis padidėjimo tempas (T_p) sudarė -0,21 proc. Pažymėtina, jog Vilniaus ir Kauno apskrityse gyvena beveik pusė visų Lietuvos Respublikos gyventojų. Šalies gyventojų skaičiaus vidurkio vidutinis padidėjimo tempas (T_p) sudarė -2,51 proc.

Analizuojant demografinę aplinką svarbu įvertinti gimusiųjų ir mirusiųjų skaičiaus dinamiką. H. Meirer ir O. Loewenbein (2003) teigia, kad nuo XX a. pradžios sparčiai keičiasi gyventojų sudėtis pagal amžių: mažėja darbingų ir jaunų (priaugančios kartos) lyginamasis svoris ir nenukrypstamai didėja nedarbingų lyginamasis svoris. Dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos (skirtumo tarp gimusiųjų ir mirusiųjų skaičiaus), kuri pateikta 5 lentelėje, 2001 – 2006 metais šalies gyventojų skaičius sumažėjo 87,2 tūkst.

5 lentelė

Gimstamumo ir mirtingumo rodiklių retrospektyvos pokyčiai 2001 - 2006 m.

Apskritys	Gimstamumas			Mirtingumas		
	ΔY (tūkst. vnt.)	T_d (%)	T_p (%)	ΔY (tūkst. vnt.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	-166	90,5	-9,5	380	116,7	16,7
Kauno apskritis	-215	96,6	-3,4	606	107,6	7,6
Klaipėdos apskritis	100	102,8	2,8	485	111,9	11,9
Marijampolės apskritis	-186	90,6	-9,4	174	107,4	7,4
Panevėžio apskritis	-260	90,4	-9,6	34	100,9	0,9
Šiaulių apskritis	-292	91,3	-8,7	613	114,2	14,2
Tauragės apskritis	-151	88,3	-11,7	263	115,8	15,8
Telšių apskritis	-31	98,3	-1,7	133	106,5	6,5
Utenos apskritis	-148	90,2	-9,8	236	109,3	9,3
Vilniaus apskritis	1068	114,6	14,6	1490	116,0	16,0
Lietuvos Respublika	-281	99,1	-0,9	4414	110,9	10,9

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Geografiniai duomenys, aplinka ir gyventojai. Teritorija ir gyventojų skaičius.

Kaip matyti iš 5 lentelėje pateiktų duomenų, gimstamumo rodikliai analizuojamu laikotarpiu šalyje ir daugelyje jos regionų mažėja. Labiausiai gimstamumas sumažėjo Šiaulių apskrityje $\Delta y = -292$. Gimstamumo kitimo tempai šioje apskrityje sudarė $T_d = 91,3$ proc., t.y. sumažėjo 8,7 proc. ($T_p = -8,7$ proc.). Taip pat didelis gimstamumo sumažėjimas pastebimas Panevėžio apskrityje. Gimstamumo kitimo tempai sudarė $T_d = 90,4$ proc., t.y. sumažėjo 9,6 proc. ($T_p = -9,6$ proc.). Tačiau per analizuojamą laikotarpį ne visuose regionuose mažėja gimstamumas, padidėjimas pastebimas Vilniaus ir Klaipėdos apskrityse. Vilniaus apskrityje gimstamumas padidėjo 14,6 proc. ($T_d = 114,6$ proc., $T_p = 14,6$ proc.), Klaipėdos apskrityje – 2,8 proc. ($T_d = 102,8$ proc., $T_p = 2,8$ proc.). Bendras šalies gimstamumo rodiklis taip pat neigiamas ir sudarė $(\Delta y) = -281$ ($T_d = 99,1$ proc., $T_p = -0,9$ proc.). Toks žemas gimstamumo lygis nebeužtikrina demografinės pusiausvyros ir kartų kaitos.

Natūralų gyventojų nuostolį atspindi ir apibūdina mirusiųjų skaičius, kuris kiekvienais metais didėja. Šis skaičius didesnis didžiuosiuose regionuose, kur daugiausiai gyventojų, tačiau per pastaruosius šešerius metus mirčių daugėja visuose šalies regionuose. Didžiausias mirtingumo padidėjimas pastebimas Alytaus ($T_p = 16,7$ proc.), Vilniaus ($T_p = 16,0$ proc.), Tauragės ($T_p = 15,8$ proc.) ir Šiaulių ($T_p = 14,2$ proc.) apskrityse. Mažiausias mirtingumo padidėjimas pastebimas Panevėžio $\Delta y = 34$ ($T_p = 0,9$ proc.), Telšių $\Delta y = 133$ ($T_p = 6,5$ proc.) ir Marijampolės $\Delta y = 174$ ($T_p = 7,6$ proc.) apskrityse. Bendras šalies mirtingumo rodiklis taip pat didėja $\Delta y = 4414$. Mirtingumo kitimo tempai šalyje sudarė $T_d = 110,9$ proc., t.y. padidėjo 10,9 proc. ($T_p = 10,9$ proc.). Taigi natūralus gyventojų prieaugis, būdamas pagrindiniu darbo jėgos papildymo šaltiniu, šalyje ir jos apskrityse yra neigiamas, t.y. mirusiųjų skaičius stipriai viršija gimusiųjų skaičių ir metų bėgyje turi tendenciją sparčiai didėti. Mažėjant šalies gyventojų skaičiui, mažėja ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius, o kartu ir darbo jėgos pasiūla.

Analizuoti gyventojų skaičiaus kitimą pagal amžiaus grupes tikslinga atsižvelgiant į tai, kad 15 – 64 metų amžiaus grupės šalies gyventojai yra svarbiausias darbo jėgos pasiūlos elementas. Remiantis 1 priede pateiktais 2001 – 2006 metų gyventojų skaičiaus pagal amžių dinamikos rodikliais, apskaičiuoti dinamikos pokyčiai, kurie pateikti 6 lentelėje.

Gyventojų skaičiaus pagal amžių retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m.

Apskritis	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)			Darbingo amžiaus gyventojai			Pensinio amžiaus gyventojai		
	ΔY (vnt.)	T_d (%)	T_p (%)	ΔY (vnt.)	T_d (%)	T_p (%)	ΔY (vnt.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	-7568	81,55	-18,45	4080	103,89	3,89	-3716	91,18	-8,82
Kauno apskritis	-22861	84,11	-15,89	11485	102,78	2,78	-9777	93,25	-6,75
Klaipėdos apskritis	-15213	81,92	-18,08	14694	106,49	6,49	-4998	93,38	-6,62
Marijampolės apskritis	-7260	83,68	-16,32	6755	106,58	6,58	-4400	89,43	-10,57
Panevėžio apskritis	-11799	81,92	-18,08	6776	104,06	4,06	-5654	91,68	-8,32
Šiaulių apskritis	-15544	81,28	-18,72	8836	104,21	4,21	-6721	91,31	-8,69
Tauragės apskritis	-5926	81,84	-18,16	4837	106,69	6,69	-3212	89,07	-10,93
Telšių apskritis	-7957	82,10	-17,90	6515	106,48	6,48	-3022	91,35	-8,65
Utenos apskritis	-8824	76,86	-23,14	3858	103,74	3,74	-4691	89,61	-10,39
Vilniaus apskritis	-26129	84,24	-15,76	34231	106,60	6,60	-10509	93,67	-6,33
Lietuvos Respublika	-129081	82,62	-17,38	102067	105,05	5,05	-56700	92,18	-7,82

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Geografiniai duomenys, aplinka ir gyventojai. Teritorija ir gyventojų skaičius.

Pastebimas netolygus gyventojų pasiskirstymas regionuose pagal amžių. Dėl mažėjančio gimstamumo pakankamai sparčiai gyventojų skaičius mažėjo jaunimo amžiaus grupėse. Analizuojamu šešerių metų laikotarpiu pastebėta, kad jaunimo amžiaus grupėje gyventojų sumažėjo visose šalies apskrityse. Daugiausia jų sumažėjo Vilniaus ($\Delta y = -26129$), Kauno ($\Delta y = -22861$), Šiaulių ($\Delta y = -15544$) ir Klaipėdos ($\Delta y = -15213$) apskrityse. Kitimo tempai (T_d) šiose apskrityse sudarė atitinkamai 84,24 proc., 84,11 proc., 81,28 proc. ir 81,92 proc. Vidutiniškai kasmet nuo 2001 metų 0 – 15 metų amžiaus grupėje gyventojų skaičius mažėjo po 4 proc. Atsižvelgiant į spartų 0 – 15 metų amžiaus grupės šalies gyventojų skaičiaus mažėjimą, galima prognozuoti, kad darbo jėgos pasiūla artimiausiais metais dar labiau sumažės.

Darbingo amžiaus gyventojų skaičius padidėjo visose šalies apskrityse. Didžiausias absoliučiaisiais vienetais šios amžiaus grupės žmonių skaičiaus padidėjimas pastebimas Vilniaus ($\Delta y = 34231$ gyv.), Klaipėdos ($\Delta y = 14694$ gyv.) bei Kauno ($\Delta y = 11485$) apskrityse. Tačiau didžiausias darbingo amžiaus gyventojų kitimo tempas (T_d) užfiksuotas Tauragės apskrityje ir sudarė 106,69 proc., t.y. padidėjo 6,69 proc. ($T_p = 6,69$ proc.). Pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus dinamika glaudžiai susijusi su gyventojų senėjimo procesu. Pensinio amžiaus gyventojų skaičius 2001 – 2006 metų laikotarpiu sparčiai didėjo. Didžiausi šios amžiaus grupės gyventojų kitimo tempai (T_d) pastebimi Tauragės ($T_p = -10,93$ proc.), Marijampolės ($T_p = -10,57$ proc.) ir Utenos ($T_p = -10,39$ proc.) regionuose. Neigiamos progresuojančio gyventojų senėjimo pasekmės (ilgalaikėje perspektyvoje) pasireiškia tuo, jog didėja senų žmonių dalis. Gyventojų senėjimą lemia

du veiksniai – gimstamumo mažėjimas ir gyvenimo trukmės ilgėjimas. Šiuo požiūriu demografinės tendencijos Lietuvoje ir jos regionuose reiškiasi pensinio amžiaus gyventojų didėjimu.

Svarbus rodiklis, atspindintis darbo išteklių dinamiką šalies viduje ir išorėje, yra migraciniai pokyčiai. Dažniausiai gyventojų ir darbo išteklių judėjimas tarp regionų atsiranda esant pastebimam ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumui, taip pat esant natūralaus gimstamumo skirtumams tarp priimančių ir darbo jėgą atiduodančių regionų. A. Pocius ir J. Moskvina (2006) teigia, kad gyventojų emigracija sumažina oficialųjį nedarbą. Vis dėlto tikėtina, kad emigracija labiau veikia ne tiek nedarbo lygį, kuris žymiai mažėja augant ekonomikai, kiek absoliutinį darbo jėgos bei užimtųjų skaičių. Kitaip tariant, šalį palieka darbingi, dirbti sugebantys asmenys, kuriems susirasti darbą vidaus rinkoje, ypač dabartinėmis darbo jėgos trūkumo sąlygomis, nėra sudėtinga. Taigi migracija įtakoja gyventojų skaičiaus mažėjimą, nedarbo lygį, užimtųjų skaičių. 7 lentelėje pateikiamas migracijos saldo pagal regionus retrospektyvos požiūriu. Migracijos saldo suprantamas kaip skirtumas tarp atvykusių ir išvykusių asmenų skaičiaus.

7 lentelė

Migracijos saldo dinamika pagal regionus 2001 – 2006 m., vnt.

Apskritis	Metai					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alytaus apskritis	-64	-271	-857	-1120	-954	-756
Kauno apskritis	-1112	-1207	-2791	-3616	-2476	-1168
Klaipėdos apskritis	-618	-317	-91	-439	-546	-252
Marijampolės apskritis	-101	-138	-374	-634	-697	-547
Panevėžio apskritis	-217	-300	-1162	-1518	-1340	-1085
Šiaulių apskritis	-294	-687	-1947	-2062	-2052	-1439
Tauragės apskritis	149	-60	-305	-568	-778	-508
Telšių apskritis	-99	-55	-621	-854	-969	-497
Utenos apskritis	-451	-397	-697	-835	-824	-546
Vilniaus apskritis	248	1456	2541	2034	1854	1941
Lietuvos Respublika	-2559	-1976	-6304	-9612	-8782	-4857

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Geografiniai duomenys, aplinka ir gyventojai. Gyventojų migracija.

Pagal 7 lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad per 2001 – 2006 metų laikotarpį šalyje ir jos regionuose išlieka neigiamas migracijos saldo, išskyrus Vilniaus regioną. Atvykusiųjų skaičiaus mažėjimo tendencija pasireiškė visose šalies apskrityse. Remiantis Statistikos departamento prie LR Vyriausybės regioninės duomenų bazės duomenimis, galima teigti, kad atvykusiųjų ir išvykusiųjų skaičius iki 2001 metų mažėjo visuose Lietuvos regionuose. Nuo 2001 metų išryškėjo tendencija – bendros migracijos apimtys šalyje pradėjo augti. Pastebėta, kad labiausiai urbanizuotose apskrityse (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) atvykusiųjų skaičius išaugo. Teritorinio mobilumo bei darbo rinkos požiūriu pastarąją tendenciją galima įvertinti pozityviai.

Šalies gyventojai pradėjo intensyviau migruoti į regionus, kuriuose darbo vietų yra daugiau. Tai padidino jų įsidarbinimo galimybes. Nuo 2004 metų padėtis pasikeitė – gyventojų migracijos rodikliai sumažėjo. Tam įtakos turėjo vidinės migracijos apimties sumažėjimas, kuris gali būti susijęs su darbo vietų gausėjimu mažesniuose šalies regionuose.

Statistiniai duomenys atskleidė, kad dėl migracijos vyksta nuolatinė gyventojų kaita tarp didžiųjų ir mažesniųjų šalies apskričių. Vertinant absoliučiais skaičiais, daugiausia šalies gyventojų išvyksta iš Vilniaus, Kauno bei Klaipėdos apskričių (2005 metų duomenimis, atitinkamai 2534, 4038 ir 2069 gyv.). Mažiausiai gyventojų 2005 metais išvyko iš Telšių apskrities (1435 gyv.). Tačiau išvykimų atveju skirtumai tarp didžiųjų ir mažųjų šalies apskričių yra palyginti nedideli. Daugiausia gyventojų išvyko iš Kauno apskrities. Kauno apskritis yra ne tik darbo jėgos traukos, bet ir stūmimo centras. Šį faktą, susijusį su stūmimo tendencija, galima būtų paaiškinti tuo, kad kitose didžiosiose šalies apskrityse (Vilniaus ir Klaipėdos) yra palankesnė socialinė aplinka ir jų gyventojams sukuriama daugiau patrauklių darbo vietų nei Kauno apskrityje. 2005 metais daugiau nei trečdali į Alytaus apskritį atvykusiųjų sudarė buvę Kauno apskrities gyventojai, šiek tiek mažiau žmonių atvyko iš Vilniaus apskrities. Į Utenos apskritį daugiausia išvykusiųjų ir atvykusiųjų buvo iš tų pačių Vilniaus, Kauno ir Panevėžio apskričių. Remiantis Statistikos departamento LR Vyriausybės duomenimis, daugumoje regionų daugiausia atvykusiųjų yra iš Kauno apskrities. Didžiausia dalis Kauno apskrities gyventojų 2005 metais išvyko į Marijampolės, Alytaus, Tauragės ir Vilniaus apskritis. Nepaisant to, kad Vilniaus apskritis yra didžiausia, atvykėlių iš Vilniaus apskrities buvo daugiausia tik keliose regionuose – Utenos ir Kauno apskrityse. Daugiausia atvykusiųjų iš Klaipėdos apskrities buvo Telšių regione. Išvykusiųjų struktūroje regionų lygmeniu vyrauja gyventojų migracija į Vilniaus apskritį, kadangi Vilniaus miestas (regionas) – pagrindinis darbo jėgos traukos centras šalyje.

Daugiausia išvykusiųjų į Vilniaus apskritį 2005 metais buvo tarp Utenos ir Alytaus regionų gyventojų, pakeitusių gyvenamąją vietą. Migracija į Vilniaus apskritį vyravo ir tarp iš Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių apskričių išvykusių gyventojų. Iš šių regionų į Vilniaus apskritį išvykusių gyventojų dalis buvo didžiausia. Daugiausia išvykusiųjų į Klaipėdos apskritį buvo tarp Telšių ir Tauragės regionų gyventojų, pakeitusių gyvenamąją vietą, į Kauno apskritį daugiausia persikėlė gyventi žmonių iš Marijampolės apskrities. Paprastai vidinė migracija vyrauja tarp gretimų apskričių, rečiau pasitaiko migracijos atvejai tarp tolimesnių, vienas su kitu nesiribojančių, šalies regionų. Šie likusieji šalies regionai turėjo gerokai mažesnę įtaką gyventojų skaičiaus kaitai tarp apskričių.

Per 2006 metus daugiausiai gyventojų išvyko iš Šiaulių (-1439 gyv.), Kauno (-1168 gyv.), Panevėžio (-1085 gyv.) regionų. Išvykimų atveju skirtumai tarp didžiųjų ir mažųjų šalies apskričių yra palyginti nedideli. Vilniaus regione per paskutinius 6 metus migracijos saldo buvo teigiamas,

šis regionas sulaukė daugiausiai atvykstančiųjų. Tačiau svarbu paminėti tai, kad Vilniaus regione teigiamas migracijos saldo turi tendenciją mažėti. Pažymėtina, kad didžiausias skirtumas tarp atvykstančiųjų ir išvykstančiųjų šiame regione užfiksuotas 2003 metais ir sudarė 2541 gyventojų. Situacijos analizė rodo, kad Vilniaus regionas yra labai patraukli nuolatiniam gyvenimui vieta, į kurią atvyksta gyventojai iš visos Lietuvos. Spartus ekonomikos vystymasis Vilniaus mieste sukuria daug darbo vietų. Tai galėtų būti viena iš svarbiausių priežasčių, kodėl į Vilniaus miestą ir rajonus, esančius netoli Vilniaus miesto, atvykstančiųjų skaičius didesnis nei išvykstančiųjų.

Kaip rodo duomenys, iš depresinių šalies regionų emigruoja kvalifikuota darbo jėga ir gerokai mažesniais srautais imigruoja žemesnės kvalifikacijos asmenys. Depresiniuose šalies regionuose pasilikusieji yra žemesnio išsilavinimo, darbingo amžiaus asmenys darbo rinkoje mažiau aktyvūs, prasčiau prisitaikantys prie šiuolaikinių ūkio vystymosi tempų, o tuo pačiu ir darbo rinkos poreikių. Dėl žemos darbo jėgos kvalifikacijos depresiniai regionai yra nebepatrauklūs investicijoms. Vykstantys procesai nepasižymi itin didele sparta, todėl nesulaukia reikiamo dėmesio. Užsitęsęs sąstingio laikotarpis komplikuoja šių regionų vystymosi galimybes. Darbo jėgos problemos depresiniuose regionuose fokusuojasi ne darbo jėgos gebėjimų dirbti ir kvalifikacijų, o palyginti didelės dalies darbingo amžiaus asmenų socialinių psichologinių problemų lygmenyje.

Analizuojant pastebėta, kad Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, gyventojų migracija ypač suaktyvėjo į užsienio šalis. 8 lentelėje pateikiama tarptautinės migracijos saldo 2001 – 2006 metais.

8 lentelė

Tarptautinės migracijos saldo dinamika pagal regionus 2001 – 2006 m., vnt.

Apskritis	Metai					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kauno apskritis	-653	-442	-1483	-3179	-2452	-1454
Klaipėdos apskritis	-473	-396	-633	-1058	-1181	-728
Marijampolės apskritis	-24	-49	-151	-267	-292	-163
Panevėžio apskritis	-114	-85	-506	-580	-590	-337
Šiaulių apskritis	-164	-183	-871	-1020	-1061	-474
Tauragės apskritis	31	-1	-124	-138	-182	-98
Telšių apskritis	-97	-47	-362	-512	-610	-267
Utenos apskritis	-483	-358	-318	-419	-407	-273
Vilniaus apskritis	-556	-391	-1531	-1904	-1672	-816
Lietuvos Respublika	-2559	-1976	-6304	-9612	-8782	-4857

Saltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Vertinant gyventojų migracijos pokyčius, turinčius įtakos bendrai gyventojų skaičiaus kitimo tendencijai, pastebėta, kad 2004 metais migracijos saldo buvo neigiamas ir sudarė -9612. 2004 metais daugiausiai gyventojų į užsienio šalis išvyko iš Kauno (-3179 gyv.), Vilniaus (-1904

gyv.), Klaipėdos (-1058 gyv.) ir Šiaulių (-1020 gyv.) regionų. Mažiausiai gyventojų analizuojamu 2001 – 2006 metų laikotarpiu išvyko iš Tauragės, Marijampolės apskričių. Tačiau remiantis 2006 metų Statistikos departamento prie LR Vyriausybės atlikto tyrimo duomenimis, tik kas antras - trečias Lietuvos gyventojas emigrudamas deklaruoja savo išvykimą. Taigi neoficialios emigracijos srautai Lietuvoje ir jos dešimtyje regionų yra žymiai didesni.

Lietuvos darbo biržos užsakymu Darbo ir socialinių tyrimų instituto 2006 metais atlikto mokslinio tyrimo „Darbo jėgos paklausos bei darbo vietų užpildymo problemų tyrimas“ rezultatai parodė, kad Lietuvos gyventojų teritorinis ir profesinis mobilumas yra nepakankamas. Tai rodo, kad bedarbiai nepasinaudoja darbo pasiūlos galimybėmis kituose šalies regionuose. Teritorinio mobilumo nepakankamumą atspindi ir nedarbo bei užimtumo lygio skirtumai apskrityse. Šalies gyventojai taip pat nepakankamai efektyviai naudojami galimybe keisti turimas profesines kvalifikacijas. Atsižvelgiant į emigracijos mastus ir tendencijas, galima teigti, jog nedirbantys asmenys labiau linkę emigruoti iš šalies nei ieškoti darbo kitoje šalies teritorijoje ar keisti profesinę kvalifikaciją ir likti dirbti Lietuvoje.

Vertinant migracijos poveikį Lietuvai ir jos regionams, galima išskirti teigiamų ir neigiamų emigracijos aspektų darbo rinkai. Teigiami emigracijos aspektai būtų tokie, kaip bedarbių skaičiaus mažėjimas, kartu ir socialinės paramos poreikis, taip pat mažėja nedarbo lygis, užimtumo lankstumo augimas. Tačiau demografinės situacijos pokyčiai, tokie kaip darbingo amžiaus žmonių mažėjimas, produktyvumo mažėjimas, didėjantis kvalifikuotos darbo jėgos poreikis, kuris negali būti patenkintas dėl darbuotojų stokos, priskiriami prie neigiamų emigracijos pasekmių.

Apibendrinant migracijos rodiklio kitimo dinamiką, galima teigti, kad per 2001 – 2006 metų laikotarpį teritorinis mobilumas išaugo mažiau urbanizuotų urbanizuotų šalies regionų gyventojams migruojant į didžiuosius šalies miestus, kur gerokai išaugo laisvų darbo vietų skaičius. Įstojus į Europos Sąjungą ir išaugus laisvo Lietuvos gyventojų judėjimo galimybėms, toliau tebesitęsė šalies gyventojų migracija į užsienio šalis. Dėl išorinės migracijos netekus dalies darbo jėgos, šalyje pradėjo trūkti darbo jėgos, gerokai išryškėjo darbo pasiūlos ir paklausos disproporcijos. Pagrindinė išryškėjusi vidinės migracijos tendencija šalies mastu – atvykusių ir išvykusių skaičiaus sumažėjimas. Gyventojų teritorinio mobilumo sumažėjimas gerokai sumenkino jų darbo paieškos galimybes konkrečiuose Lietuvos miestuose ir rajonuose. Kita pastebima tendencija - darbo jėgos nelegalios migracijos į užsienio valstybes (išvykusių skaičiaus) išaugimas. Duomenų analizė rodo, jog po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą (2004 metais) žymiai išaugo Lietuvos gyventojų emigracijos (ypač į ES šalis - nares) mastai. Įvertinus migracijos saldo pokyčius bei palyginus juos su natūralaus prieaugio saldo pokyčiais, galima pastebėti, kad emigracija daro didesnę neigiamą poveikį šalies darbo rinkai negu gyventojų skaičiaus mažėjimas dėl natūralios kaitos. Nesikeičiant migracijos tendencijoms, valstybei gresia tiek darbo jėgos, tiek

intelektinio šalies potencialo (gydytojų, mokslininkų), kuris sudaro prielaidas vykdyti fundamentinius tyrimus, generuoti technologines ir komercines idėjas, praradimas.

Apžvelgus vidutinio metinio gyventojų skaičiaus retrospektyvos pokyčius, gimstamumo ir mirtingumo rodiklių dinamiką, migracijos saldo šalies regionuose bei realizuojant 7 paveiksle sudaryto makroekonominio rodiklio analizės modelio 3 etapo procedūrą, įvertinami gyventojų skaičiaus pokyčiai perspektyvos požiūriu.

9 lentelė

Gyventojų skaičiaus prognozė 2008 – 2010 metams

	Trendo lygties pavidalas	R ²	Prognozė 2008 metams	Prognozė 2009 metams	Prognozė 2010 metams
Alytaus apskritis	$y=-1600x+18987$	0,98	176491	174716	172941
Kauno apskritis	$y=-4467x+70617$	0,992	669429	664659	664659
Klaipėdos apskritis	$y=-1078x+38674$	0,991	378017	376910	375803
Marijampolės apskritis	$y=-1073x+19002$	0,973	181026	179829	178631
Panevėžio apskritis	$y=-2302x+30261$	0,986	283516	281009	278501
Šiaulių apskritis	$y=-2953x+37371$	0,985	349146	345910	342673
Tauragės apskritis	$y=-979,3x+13562$	0,957	127308	126184	125060
Telšių apskritis	$y=-975,8x+18118$	0,969	172945	171839	170732
Utenos apskritis	$y=-2001x+18789$	0,997	171615	169532	167448
Vilniaus apskritis	$y=-253,3x+84845$	0,583	848005	847925	847845
Lietuvos Respublika	$y=-17685x+4E+06$	0,990	3357500	3338512	3319524

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Iš 9 lentelėje pateiktų gyventojų skaičiaus prognozavimo rezultatų matyti, kad gyventojų skaičius mažės ir 2010 metais šalyje gyvens 3319,5 tūkst. žmonių. Lyginant 2008 metų prognozės duomenis su 2010 metų prognozuojamu gyventojų skaičiumi, Lietuvoje gyventojų sumažės 37,9 tūkst. Prognozuojant gyventojų skaičiaus pokytį tiesiniu trendu bei remiantis trendų lygtimis, numatoma kiekvieno regiono gyventojų skaičiaus rodiklio dinamika 2008 – 2010 metų laikotarpiui parodo, jog gyventojų skaičius visuose regionuose mažės. Rezultato tikslumui įvertinti apskaičiuotos prognozių aproksimacijos paklaidos neviršija 10 proc. ir rodo, kad prognozavimo rezultatais galima pasitikėti.

Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės yra parengęs Lietuvos gyventojų skaičiaus 2005 – 2030 metų prognozes, kuriose teigiama, kad prognozuojamu laikotarpiu gyventojų mažės ir 2030 metais Lietuvoje gyvens 3117,2 tūkst. žmonių. Tai lems 0 – 15 metų amžiaus vaikų ir darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas. Gausės pensinio amžiaus žmonių, todėl nebus užtikrinta kartų kaita. Manoma, kad 2005 – 2030 metais mirtingumo lygis mažės lėtai. Mirtingumo mažėjimą lems ekonomikos augimas, socialinių sąlygų ir sveikatos priežiūros įstaigų veiklos pagerėjimas,

sveikesnis gyvenimo būdas. Specialistų vertinimu, 2005 – 2030 metais išliks nedidelis neigiamas migracijos saldo.

Apibendrinant galima teigti, kad demografinės problemos yra aktualios ir reikia siekti gyventojų natūralaus prieaugio. Tai įmanoma padaryti keliant šalies gyventojų gerovę, taikant socialinės paramos priemones auginantiems vaikams. Gyventojų didėjimo perspektyva priklauso nuo šalies ekonominio potencialo, socialinės būklės ir pačių gyventojų suinteresuotumo.

2.2. Teritoriniai darbo rinkos rodiklių pokyčiai

Remiantis 7 paveiksle pateiktu makroekonominio rodiklio analizės modeliu, regioninių darbo rinkos struktūros rodiklių skirtumų analizei atlikti, svarbu įvertinti pačius darbo rinkos rodiklius: regioninį gyventojų nedarbo lygį, bedarbių struktūros pokyčius, užimtumo galimybes bei aktyvumo lygio pokyčius.

Atskiruose regionuose minėti darbo rinkos rodikliai skiriasi priklausomai nuo regione vyraujančios pramonės šakos, darbo rinkos socializacijos. Vienas iš reikšmingiausių teritorinės socialinės sanglaudos vertinimo komponentų yra vidutinis metinis nedarbo lygis. Lietuvoje nedarbo lygio rodiklius iki 2004 metų skelbė dvi institucijos: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės ir Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Šie rodikliai skyrėsi dėl skirtingų bedarbio apibrėžimų. Darbo birža bedarbiams priskiria tik darbo biržoje užsiregistravusius darbo ieškančius asmenis, todėl iki 2004 metų ši institucija skelbė registruotų bedarbių nedarbo lygį, o nuo 2004 metų – registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykį. Pastarąjį rodiklį, remdamasis gyventojų užimtumo tyrimu, atliekamu kiekvieną metų ketvirtį, ir vadovaudamasis Europos Sąjungos teisės aktais, apibrėžiančiais bedarbius plačiau nei darbo birža, skaičiuoja ir skelbia tik Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės naudoja ne bedarbio, o nedirbančio žmogaus sampratą. A. Pocius ir L. Zabulytė (2005) teigia, kad Statistikos departamento prie LR Vyriausybės atliekamuose darbo jėgos tyrimuose fiksuojamas bedarbių skaičius yra gerokai didesnis nei pateikiamas Lietuvos darbo biržos statistikoje. Tai lemia keletas aplinkybių. Pirmiausia skiriasi pati bedarbio samprata. Kadangi nemaža dalis nedirbančiųjų nesikreipia į darbo biržą, tai jie neįtraukiami į oficialųjį bedarbių skaičių. Oficialų bedarbio statusą gali įgyti ne visi norintys įsidarbinti, o tik darbingo amžiaus asmenys. Bedarbio statuso neįgytų ir besimokantys dieninėse mokyklose moksleiviai bei studentai, nors jie ir aktyviai ieškotų darbo. Taigi oficialiajam bedarbio statusui taikomi griežtesni kriterijai. Dėl šių aplinkybių darbo biržose registruotų bedarbių skaičius yra mažesnis už darbo jėgos tyrimuose užfiksuotą bedarbių skaičių. Šiame darbe analizuojant

nedarbo lygio dinamiką, naudojami Statistikos departamento prie LR Vyriausybės atliekamų tyrimų metu gauti nedarbo lygio rodikliai.

Pastaraisiais metais sparčiai auganti Lietuvos ekonomika sudaro palankias sąlygas mažinti nedarbą ir didinti gyventojų užimtumą. Gana ilgą laiką viena opiausių šalies problemų buvęs aukštas nedarbo lygis, nuo 2001 metų sparčiai krenta ir vis labiau išryškėja kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, ypač tai liečia didžiuosius šalies miestus. Kylant šalies ekonomikai, besitęsiant gyventojų emigracijai ir sparčiai daugėjant laisvų darbo vietų, ženkliai mažėja nedarbo lygis ir bedarbių skaičius. Nedarbo lygio kitimo tendencijos 2001 – 2006 metais Lietuvoje ir jos regionuose pateiktos 10 lentelėje.

10 lentelė

Nedarbo lygio retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m., proc.

Apskritis	Metai						Pokytis
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Alytaus apskritis	22,6	16,2	13,6	16	8,2	5,1	-17,5
Kauno apskritis	17,8	14	12,1	10,3	8,9	5,9	-11,9
Klaipėdos apskritis	17	12,3	12,5	12,7	7	6,8	-10,2
Marijampolės apskritis	18,5	10,5	7,5	6,9	3	2,6	-15,9
Panevėžio apskritis	14,6	13,3	11,4	12,6	10,8	8	-6,6
Šiaulių apskritis	19,5	14,8	16,9	12,6	10,1	5,7	-13,8
Tauragės apskritis	16,4	8,6	9,5	8,9	6	4,2	-12,2
Telšių apskritis	18,6	15,4	12,5	10,3	7,9	5,6	-13
Utenos apskritis	16,6	14,3	15,3	12,3	6	5,9	-10,7
Vilniaus apskritis	16	14,5	11,7	11,1	8,6	5	-11
Lietuvos Respublika	17,4	13,8	12,4	11,4	8,3	5,6	-11,8

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, šalyje nedarbo lygis per 2001 – 2006 metų laikotarpį sumažėjo 11,8 proc. ($\Delta y = -11,8$ proc.) ir 2006 metais siekė 5,6 proc. Didžiausias nedarbas Lietuvoje užfiksuotas 2001 metais (17,4 proc.), jį lėmė dėl Rusijos krizės 1998 metų pabaigoje prasidėjęs ekonomikos nuosmukis. Lūžis ekonomikoje įvyko 2001 metais, kai nedarbas apskrityse pasiekė aukščiausią lygį, o 2002 metais jis pradėjo mažėti visose apskrityse. Taigi per šešerius metus (nuo 2001 metų) nedarbo lygis šalyje sumažėjo daugiau nei trigubai.

Nedarbo lygio teritorinė diferenciacija Lietuvoje buvo gana didelė. Per analizuojamą laikotarpį gerokai pasikeitė regionų pasiskirstymo pagal nedarbo intensyvumą geografija. Aukščiausias nedarbo lygis 2001, 2002 ir 2004 metais buvo Alytaus, 2003 metais Šiaulių, 2005 ir 2006 metais Panevėžio apskrityse. Struktūriškai nepalankus nedarbas apskrityse vyravo dėl nepakankamos darbo vietų kokybės, neužtenkamai skatinamo naujų darbo vietų kūrimo, mažo darbo rinkos lankstumo, didelės neoficialios darbo rinkos, šešėlinio užimtumo, nelegalios darbo

jėgos migracijos. Nepakankamai plėtojami ir žmogiškieji ištekliai bei mokymosi visą gyvenimą galimybės. Žemiausias nedarbo lygis 2001 metais buvo Panevėžio, 2002 metais - Tauragės, 2003 - 2006 metais Marijampolės apskrityje. 2004 metais žemesnis už šalies vidurkį vidutinis metinis nedarbo lygis buvo Marijampolės (6,9 proc.), Tauragės (8,9 proc.), Kauno (10,3 proc.), Telšių (10,3 proc.) ir Vilniaus (11,1 proc.) apskrityse. Likusiose 5 apskrityse nedarbo lygis buvo didesnis už Lietuvos vidurkį (12,3 – 12,7 proc.). Iš visų apskričių 2006 metais mažiausias nedarbo lygis buvo Marijampolės (2,6 proc.) bei Vilniaus apskrityse (5 proc.), o didžiausias – Panevėžio apskrityje (8 proc.). Didžiausias sumažėjimo pokytis pastebimas Alytaus apskrityje ir sudarė -17,5 proc. 2001 – 2006 metais sparčiausiai nedarbo lygis mažėjo Marijampolės apskrityje (bedarbių skaičius sumažėjo net 7,8 karto), tuo tarpu šalyje nedarbo lygis sumažėjo apie 3 kartus (nuo 17,4 iki 5,6 proc.). 11 lentelėje pateikiama didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio santykio dinamika.

11 lentelė

Didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio santykio dinamika apskrityse 2001 – 2006 m.

Metai	Didžiausias nedarbo lygis	Mažiausias nedarbo lygis	Santykis tarp didžiausio ir mažiausio rodiklio, kartais
2001	22,6 proc. Alytaus apskritis	14,6 proc. Panevėžio apskritis	1,5
2002	16,2 proc. Alytaus apskritis	8,6 proc. Tauragės apskritis	1,9
2003	16,9 proc. Šiaulių apskritis	7,5 proc. Marijampolės apskritis	2,3
2004	16 proc. Alytaus apskritis	6,9 proc. Marijampolės apskritis	2,3
2005	10,8 proc. Panevėžio apskritis	3 proc. Marijampolės apskritis	3,6
2006	8 proc. Panevėžio apskritis	2,6 proc. Marijampolės apskritis	3,1

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 2001 metais skirtumas tarp didžiausią (Alytaus apskritis) ir mažiausią (Panevėžio apskritis) rodiklį turinčių apskričių sudarė 1,5 karto. Iki 2005 metų teritorinė diferenciacija pagal šį rodiklį didėjo. 2002 metais rodiklis skyrėsi 1,9 karto, 2003 ir 2004 metais – 2,3 karto, o 2005 metais – 3,6 karto. Tai rodo didėjančią teritorinę diferenciaciją. 2006 metais skirtumas tarp didžiausią (Panevėžio apskritis) ir mažiausią (Marijampolės apskritis) rodiklį turinčių apskričių sumažėjo ir sudarė 3,1 karto. 12 lentelėje pateikiama nedarbo lygio kitimo dinamika apskrityse, skaičiavimui naudojant absoliutaus pokyčio rodiklį.

Nedarbo lygio pokyčio dinamika regionuose 2001 - 2006 m., proc.

Apskritis	Metai					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alytaus apskritis	4,2	-6,4	-2,6	2,4	-7,8	-3,1
Kauno apskritis	1,5	-3,8	-1,9	-1,8	-1,4	-3
Klaipėdos apskritis	2,8	-4,7	0,2	0,2	-5,7	-0,2
Marijampolės apskritis	3,8	-8	-3	-0,6	-3,9	-0,4
Panevėžio apskritis	-1,2	-1,3	-1,9	1,2	-1,8	-2,8
Šiaulių apskritis	-0,2	-4,7	2,1	-4,3	-2,5	-4,4
Tauragės apskritis	2,8	-7,8	0,9	-0,6	-2,9	-1,8
Telšių apskritis	5,4	-3,2	-2,9	-2,2	-2,4	-2,3
Utenos apskritis	1,2	-2,3	1	-3	-6,3	-0,1
Vilniaus apskritis	-1,3	-1,5	-2,8	-0,6	-2,5	-3,6
Lietuvos Respublika	1	-3,6	-1,4	-1	-3,1	-2,7

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Pagal 12 lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad 2001 – 2006 metų laikotarpiu nedarbo lygio kitimo tempai kito netolygiai. Didžiausi nedarbo lygio sumažėjimai užfiksuoti 2002 metais Marijampolės (-8 proc.), Tauragės (-7,8 proc.) regionuose ir 2005 metais Alytaus (-7,8 proc.) bei Klaipėdos (-5,7 proc.) regionuose. Analizuojamu laikotarpiu nedarbo lygio padidėjimo tempas nebuvo užfiksuotas tik Vilniaus apskrityje – kasmet šioje apskrityje nedarbo lygis mažėjo. Didžiausias nedarbo lygio sumažėjimas šiame regione pastebimas lyginant 2004 ir 2005 metus – nedarbo lygis sumažėjo 3,1 proc. Taigi nedarbo lygio dinamika 2001 – 2006 metais rodo gana didelės teritorinės diferenciacijos stabilumą ir sanglaudos požymių nebuvimą. 13 lentelėje pateikti nedarbo lygio pagal lytį pokyčiai 2001 - 2006 metais.

Nedarbo lygio pagal lytį skaičiaus pokyčiai 2001 - 2006 m.

Apskritis	Vyrų nedarbo lygis			Moterų nedarbo lygis		
	ΔY (tūkst.vnt.)	T_d (%)	T_p (%)	ΔY (tūkst.vnt.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	-24,2	19,9	-80,13	-9,3	36,7	-63,3
Kauno apskritis	-16,7	23,0	-76,96	-10,9	27,3	-72,7
Klaipėdos apskritis	-11,4	36,7	-63,33	-7,2	48,6	-51,4
Marijampolės apskritis	-15,9	17,2	-82,81	-9	43,4	-56,6
Panevėžio apskritis	-7,9	56,6	-43,41	-15,7	10,8	-89,2
Šiaulių apskritis	-14,7	30,7	-69,34	-5,4	51,4	-48,6
Tauragės apskritis	-16,9	15,9	-84,08	-12,9	27,5	-72,5
Telšių apskritis	-16	12,6	-87,43	-7,3	42,1	-57,9
Utenos apskritis	-11,9	31,6	-68,39	-10	47,1	-52,9
Vilniaus apskritis	-12,4	33,0	-67,03	-9,5	40,3	-59,7
Lietuvos Respublika	-14,1	29,1	-70,85	-9,6	28,9	-71,1

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Nedarbo lygio pagal lytį analizė parodė, kad sumažėjo nedarbo lygio skirtumai pagal lytį, nors vyrų nedarbo lygis mažėjo sparčiau nei moterų. Vyrų nedarbo lygis šalyje sumažėjo nuo 19,9 iki 5,8 proc., moterų – nuo 14,7 iki 5,4 proc. Skirtumas tarp vyrų ir moterų nedarbo lygio sumažėjo (2001 metais jis siekė net 5,2, o 2006 metais – tik 0,4 proc.). Vyrų nedarbo lygis sumažėjo 14,1 proc. ($T_d = 29,1$ proc., $T_p = -70,85$ proc.), moterų - 9,6 proc. ($T_d = 28,9$ proc., $T_p = -71,1$ proc.). Didžiausi vyrų nedarbo lygio sumažėjimo pokyčiai pastebimi Alytaus ir Tauragės apskrityse, moterų – Panevėžio ir Tauragės apskrityse. Mažiausi vyrų nedarbo lygio sumažėjimo pokyčiai pastebimi Panevėžio ir Vilniaus apskrityse, moterų – Šiaulių ir Klaipėdos apskrityse. 2006 metais Marijampolės apskrityje užregistruotas dvigubai mažesnis nei šalyje nedarbo lygis – 2,6 proc., be to, šioje apskrityje – vieni iš mažiausi vyrų (3,3 proc.) ir moterų (1,9 proc.) nedarbo lygiai.

Kaip buvo minėta viena iš pagrindinių darbo jėgos emigracijos priežasčių yra nedarbas, todėl galima įvertinti ryšį tarp darbo jėgos emigracijos ir nedarbo lygio. Remiantis regresijos lygtimi, nustatyta ir įvertinta nedarbo lygio kitimo ir gyventojų emigracijos tarpusavio priklausomybė Lietuvoje ir jos regionuose. Regresijos koeficientas parodo, kaip gyventojų emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, pasikeis nedarbo lygis. Minėta priklausomybė pateikta 14 lentelėje.

14 lentelė

Nedarbo lygio priklausomybė nuo emigracijos mastų Lietuvoje ir jos regionuose

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R^2)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = -0,014x + 20,61$	0,467	0,683
Kauno apskritis	$y = -0,002x + 18,04$	0,484	0,696
Klaipėdos apskritis	$y = -0,006x + 23,70$	0,589	0,767
Marijampolės apskritis	$y = -0,028x + 16,06$	0,659	0,812
Panevėžio apskritis	$y = -0,004x + 14,63$	0,372	0,612
Šiaulių apskritis	$y = -0,005x + 19,72$	0,441	0,664
Tauragės apskritis	$y = -0,021x + 13,25$	0,576	0,759
Telšių apskritis	$y = -0,014x + 19,67$	0,788	0,888
Utenos apskritis	$y = -0,016x + 23,37$	0,042	0,205
Vilniaus apskritis	$y = -0,004x + 24,02$	0,242	0,492
Lietuvos Respublika	$y = -0,0008x + 20,70$	0,52	0,721

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Koreliacijos koeficientais nustatytas priklausomybės ryšys tarp emigracijos mastų ir nedarbo lygio visose Lietuvos apskrityse buvo neigiamai koreliuotas. Iš pateiktų duomenų matyti, kad glaudžiausi atvirkštiniai ryšiai nustatyti Telšių ($r = 0,888$), Marijampolės ($r = 0,812$) ir Klaipėdos ($r = 0,767$) regionuose. Tai reiškia, ryšys tarp gyventojų emigracijos ir nedarbo lygio

šiose apskrityse yra glaudus bei ekonomiškai reikšmingas. Mažiausiai reikšmingas ryšys nustatytas Utenos ($r = 0,205$), Vilniaus ($r = 0,492$) ir Panevėžio ($r = 0,612$) regionuose.

Apskaičiuoti regresijos koeficientai parodė, kaip keisis nedarbo lygis, emigracijai pakitus vienu tūkstančių gyventojų. Analizuojant šalies regionų minėtų rodiklių priklausomybę nustatyta, kad šalyje emigracijai padidėjus vienu tūkstančiu gyventojų, nedarbo lygis sumažės 0,0008 proc. Ryšys tarp gyventojų emigracijos ir nedarbo lygio šalyje yra atvirkštinis – didėjant emigracijos lygiui, nedarbo lygis šalyje mažėja. Ši tendencija pastebima visuose šalies regionuose. Kauno apskrityje emigracijos mastų padidėjimas nesukelia reikšmingo nedarbo lygio sumažėjimo, regresijos koeficientas lygus -0,002. Tuo tarpu Marijampolės bei Tauragės apskrityse emigracijai padidėjus vienu tūkstančių gyventojų nedarbo lygis sumažėtų atitinkamai 0,028 ir 0,021 proc. Tačiau galima teigti, kad pagrindinis nedarbo mažėjimo šaltinis – emigracija – jau ima išsekti. Be to, netobula profesinio rengimo bei darbuotojų perkvalifikavimo sistema, ribotas teritorinis gyventojų mobilumas, turėtų lėtinti nedarbo lygio mažėjimą.

Apibendrinant nedarbo lygio pokyčius, galima pastebėti, kad 2002 metai buvo didžiausių pokyčių laikotarpis, davęs pradžią tolesniam šio rodiklio mažėjimui. Vertinant Lietuvos regionus pagal jų nedarbo rodiklius, galima išskirti dvi grupes: žemo nedarbo lygio apskritis, kurioms priskirtinos Vilniaus, Kauno, Klaipėdos apskritis. Šių apskričių būklę lemia neblogai išplėtoti jų centrai, stipri jų ir aplinkinių teritorijų integracija. Antroji grupė - aukšto nedarbo lygio apskritis. Pastarajai grupei priskirtinos Utenos, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus, Telšių, Marijampolės ir Tauragės apskritis. Šių apskričių būklę lemia nepakankamas jų centrų ekonominis potencialas ir silpna integracija į aplinkines teritorijas. Pagrindinėmis nedarbo mažėjimo priežastimis galima išskirti bedarbių emigraciją, naujų darbo vietų kūrimą, kitų bedarbių įsidarbinimą atsilaisvinusiose darbo vietose.

Analizuojant nedarbo lygį svarbu paminėti tai, kad bedarbių skaičius ir nedarbo lygis nebūtinai turi kisti ta pačia kryptimi. Kadangi nedarbo lygis skaičiuojamas kaip bedarbių ir darbo jėgos, kurią savo ruožtu sudaro bedarbių ir užimtųjų suma, santykis, bedarbių skaičius ir nedarbo lygis nebūtinai turi kisti ta pačia kryptimi. Įmanoma situacija, kai bedarbių skaičius didėja, bet tuo pačiu didėja ir užimtųjų skaičius. Jeigu užimtųjų skaičius didėja labiau nei bedarbių skaičius, nedarbo lygis mažės. Ir atvirkščiai, jeigu bedarbių skaičius mažėja, bet dar didesniu tempu mažėja užimtųjų skaičius, nedarbo lygis augs. Tokia situacija gali susidaryti dėl to, kad darbo netekę žmonės nebūtinai iš karto registruojasi darbo biržoje. Taip pat įtakos galėjo turėti suaktyvėjusi gyventojų migracija. Dėl kai kurių metų bedarbių - užimtųjų skaičiaus kitimo paradoksų (kai kartu mažėja ar didėja šie rodikliai) išsikreipia ir kitų rodiklių reikšmės, nes užimtųjų skaičius ir bedarbių skaičius yra pagrindiniai veiksniai, veikiantys užimtumo lygį, nedarbo lygį, darbo jėgą ir jos aktyvumo lygį. Taigi, norint susidaryti pilną vaizdą apie nedarbą, būtina atsižvelgti į abu dydžius.

Analizuojant teritorinius darbo rinkos rodiklius, tiriami bedarbių skaičiaus pokyčiai, kurie pateikti 15 lentelėje. Nedarbas, sparčiai didėjęs praeitame dešimtmetyje, naujame tūkstantmetyje mažėja – 2001 – 2006 metais bedarbių skaičius sumažėjo 3 kartus (nuo 284 tūkst. iki 89,3 tūkst.).

15 lentelė

Bedarbių skaičiaus pokyčiai 2001 - 2006 m. šalies regionuose

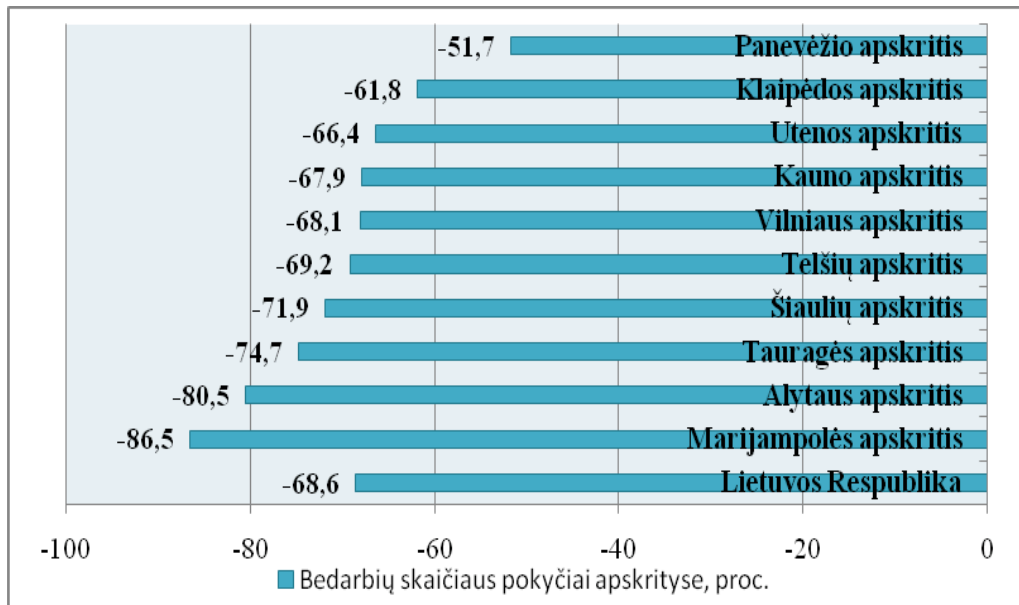
Apskritis	Bedarbių skaičius, tūkst.						Pokytis		
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ΔY (tūkst. vnt.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	19,5	13	10,6	12,9	6,5	3,8	-15,7	19,5	-80,5
Kauno apskritis	59,1	46,7	40,1	34,5	28,1	19	-40,1	32,1	-67,9
Klaipėdos apskritis	31,7	22,4	22	22,4	12,5	12,1	-19,6	38,2	-61,8
Marijampolės apskritis	14,8	9,1	6,5	5,6	2,3	2	-12,8	13,5	-86,5
Panevėžio apskritis	20,3	18,3	15,4	17,1	14,2	9,8	-10,5	48,3	-51,7
Šiaulių apskritis	33,1	24,3	30,5	21,1	17,3	9,3	-23,8	28,1	-71,9
Tauragės apskritis	9,5	5,1	6	5,4	3,6	2,4	-7,1	25,3	-74,7
Telšių apskritis	14,6	12,9	10,5	8,3	6,3	4,5	-10,1	30,8	-69,2
Utenos apskritis	14,3	11,8	12,2	9,4	4,7	4,8	-9,5	33,6	-66,4
Vilniaus apskritis	67,1	60,7	50,2	47,6	37,4	21,4	-45,7	31,9	-68,1
Lietuvos Respublika	284	224,4	203,9	184,4	132,9	89,3	-194,7	31,4	-68,6

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Analizuojant dešimties šalies regionų bedarbių skaičiaus dinamiką nustatyta, kad bedarbių skaičius šalyje ir jos regionuose kito netolygiai. 2006 metais bedarbių skaičius sumažėjo iki 89 tūkst. ir buvo pats mažiausias per visą tiriamą laikotarpį. Lyginant 2006 ir 2001 metus bedarbių skaičius šalyje sumažėjo 194,7 tūkst. ($T_d = 31,4$ proc., $T_p = -68,6$ proc.). Lyginant 2006 ir 2005 metus bedarbių skaičius sumažėjo 43,6 tūkst. Ypač bedarbių mažėjo Marijampolės apskrityje – 7,4 karto, Alytaus – 5,1, Tauragės – 4, Šiaulių – 3,6 karto. Didžiojoje dalyje regionų bedarbių skaičius analizuojamu laikotarpiu kasmet mažėja, išskyrus Alytaus, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Utenos apskritis, kuriose bedarbių skaičiaus kitimas gana dinamiškas. Lyginant 2002 ir 2003 metus bedarbių skaičius Šiaulių apskrityje padidėjo 6,2 tūkst. ir Utenos apskrityje - 0,4 tūkst. bedarbių. Lyginant 2003 ir 2004 metus bedarbių skaičius Alytaus regione padidėjo 2,3 tūkst., Klaipėdos – 0,4 tūkst., Panevėžio – 1,7 tūkst. bedarbių.

Daugiausia bedarbių absoliučiaisiais vienetais sumažėjo Vilniaus ($\Delta y = -45,7$ tūkst. bedarbių), Kauno ($\Delta y = -40,1$ tūkst. bedarbių) apskrityse, o mažiausiai - Tauragės apskrityje ($\Delta y = -7,1$ tūkst. bedarbių). Vilniaus apskrityje bedarbių skaičiaus kitimo tempas (T_d) sudarė 31,9 proc., t.y. sumažėjo 68,1 proc. ($T_p = -68,1$ proc.), Kauno - (T_d) sudarė 32,1 proc., t.y. sumažėjo 67,9 proc. ($T_p = -67,9$ proc.), Tauragės - (T_d) sudarė 25,3 proc., t.y. sumažėjo 74,7 proc. ($T_p = -74,7$ proc.).

Skirtumai tarp regionų vertinant bedarbių skaičiaus pokyčius 2001 ir 2006 metais pateikti 8 paveiksle.

8 pav. Bendras bedarbių skaičiaus augimo tempas 2001 – 2006 m., proc.

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Kaip matyti pateiktame paveiksle, bendras šalies bedarbių skaičiaus sumažėjimo tempas siekė 68,6 proc. ($T_d = 31,4$ proc., $T_p = -68,6$ proc.). Didžiausi skirtumai tarp bedarbių skaičiaus pokyčių pastebimi Marijampolės apskrityje ($T_p = -86,5$ proc.), Alytaus ($T_p = -80,5$ proc.), mažiausi – Panevėžio ($T_p = -51,7$ proc.), Klaipėdos ($T_p = -61,8$ proc.) apskrityse. 16 lentelėje pateikti bedarbių skaičiaus pokyčiai 2001 - 2006 metais pagal lytį.

16 lentelė

Bedarbių pagal lytį skaičiaus pokyčiai 2001 - 2006 metais šalies regionuose

Apskritis	Bedarbiai vyrai			Bedarbės moterys		
	ΔY (tūkst.vnt.)	T_d (%)	T_p (%)	ΔY (tūkst.vnt.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	-10,6	18,5	-81,5	-5	23,1	-76,9
Kauno apskritis	-27,4	22,4	-77,6	-12,6	46,8	-53,2
Klaipėdos apskritis	-11,3	34,7	-65,3	-8,3	42,4	-57,6
Marijampolės apskritis	-7	16,7	-83,3	-5,7	10,9	-89,1
Panevėžio apskritis	-6	51,6	-48,4	-4,4	44,3	-55,7
Šiaulių apskritis	-13	29,7	-70,3	-10,8	26,0	-74,0
Tauragės apskritis	-5	15,3	-84,7	-2,1	41,7	-58,3
Telšių apskritis	-6,7	11,8	-88,2	-3,3	52,2	-47,8
Utenos apskritis	-5,2	32,5	-67,5	-4,3	35,8	-64,2
Vilniaus apskritis	-26,5	32,7	-67,3	-19,2	30,7	-69,3
Lietuvos Respublika	-118,9	28,2	-71,8	-75,8	36,0	-64,0

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Bedarbių pagal lytį analizė parodė, kad egzistuoja regioniniai skirtumai tarp bedarbių moterų ir bedarbių vyrų, nors per analizuojamą laikotarpį visuose šalies regionuose pastebimas bedarbių sumažėjimas. Vyrų bedarbių skaičius mažėjo sparčiau – nuo 165,6 iki 46,7 tūkst. (3,5 karto) nei moterų - nuo 118,4 iki 42,6 tūkst. (2,8 karto). Bedarbių vyrų sumažėjo 118,9 tūkst. ($T_d = 28,2$ proc., $T_p = -71,8$ proc.), moterų - 75,8 tūkst. ($T_d = 36,0$ proc., $T_p = -64,0$ proc.). Didžiausi bedarbių vyrų ir moterų sumažėjimo pokyčiai pastebimi Kauno ir Vilniaus apskrityse: bedarbių vyrų Kauno apskrityje sumažėjo 27,4 tūkst., moterų 12,6 tūkst., Vilniaus - atitinkamai 26,5 tūkst. ir 19,2 tūkst. Mažiausi bedarbių vyrų ir moterų sumažėjimo pokyčiai pastebimi Tauragės apskrityje: bedarbių vyrų sumažėjo 5 tūkst., bedarbių moterų 2,1 tūkst. Analizuojant bedarbių skaičiaus pokyčius, apžvelgiamas registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis, kurio kitimo dinamika pateikta 17 lentelėje.

17 lentelė

Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis 2001 – 2006 m., proc.

Apskritis	Metai						Pokytis		
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ΔY (proc.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	13,2	11,8	10,6	9,5	7	4,7	-8,5	35,6	-64,4
Kauno apskritis	8,1	7,2	6,2	4,9	3,5	2,7	-5,4	33,3	-66,7
Klaipėdos apskritis	9,5	8,7	7,6	6,7	4,5	2,9	-6,6	30,5	-69,5
Marijampolės apskritis	15,1	12,9	10,3	9	5,3	3,4	-11,7	22,5	-77,5
Panevėžio apskritis	15,2	14	10,7	8,9	6,3	4,9	-10,3	32,2	-67,8
Šiaulių apskritis	14,8	12,3	9,3	7,7	5,1	3,7	-11,1	25,0	-75,0
Tauragės apskritis	14,8	13,5	11,5	10,6	7,1	4,9	-9,9	33,1	-66,9
Telšių apskritis	12,9	12,4	10,9	10	6,6	4,2	-8,7	32,6	-67,4
Utenos apskritis	10,7	9,6	8	7,5	6	4,6	-6,1	43,0	-57,0
Vilniaus apskritis	8,9	7,3	6,2	5,2	3,9	2,9	-6	32,6	-67,4
Lietuvos Respublika	11,1	9,7	8,1	6,8	4,8	3,4	-7,7	30,6	-69,4

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Kaip matyti iš 17 lentelėje pateiktų duomenų, registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis analizuojamu laikotarpiu šalyje ir visuose jos regionuose mažėja kasmet. Labiausiai šis santykis sumažėjo Marijampolės apskrityje ($\Delta y = -11,7$). Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykio kitimo tempai šioje apskrityje sudarė $T_d = 22,5$ proc., t.y. sumažėjo 77,5 proc. ($T_p = -77,5$ proc.). Taip pat didelis sumažėjimas pastebimas Šiaulių apskrityje, t.y. kitimo tempai sudarė $T_d = 25,0$ proc., t.y. sumažėjo 75,0 proc. ($T_p = -75,0$ proc.). Bendras šalies registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis sumažėjo ($\Delta y = -7,7$ ($T_d = 30,6$ proc., $T_p = -69,4$ proc.)).

Apibendrinant galima teigti, kad mažėjanti nedarbo lygį ir bedarbių skaičių visų pirma stipriai lėmė gyventojų emigracija iš šalies, kurią paskatino Lietuvos įstojimas į ES, ir jų judėjimas

į didžiuosius šalies miestus. Tikėtina, kad didžioji išvykusių į užsienį dalis yra darbingo amžiaus gyventojai, siekiantys migruoti į kitas šalies vietas ar užsienį dėl nepalankių socialinių, ekonominių ir teritorinių gyvenimo sąlygų.

Analizuojant užimtumą, būtina pateikti užimtų gyventojų skaičiaus pokyčius, jų užimtumo ir ekonominio aktyvumo lygius bei ryškesnes darbo rinkos tendencijas. Darbo jėgos aktyvumo lygis yra svarbus darbo jėgos pasiūlą ir paklausą atspindintis rodiklis. Aktyvių gyventojų skaičius, mažėjant bedarbių skaičiui, 2001 – 2006 metais sumažėjo 47,5 tūkst. (3 proc.). Aktyvių moterų ir vyrų sumažėjo beveik tolygiai: vyrų – 27,4 tūkst., o moterų – 20 tūkst. – atitinkamai 3,3 ir 2,5 proc. Aktyvumo lygis glaudžiai susijęs su aktyvių gyventojų skaičiumi – šiam mažėjant, mažėjo ir aktyvumo lygis – nuo 69,4 proc. 2001 metais iki 67,4 proc. 2006 metais. Vyrų aktyvumo lygis minėtu laikotarpiu mažėjo sparčiau – nuo 73,4 iki 70,5 proc., moterų – nuo 65,8 iki 64,6 proc. Darbo jėgos aktyvumo lygis nuo 2001 metų nuosekliai mažėjo ir 2006 metais tesudarė 67,4 proc. 18 lentelėje pateikiama darbo jėgos aktyvumo lygio dinamika 2001 – 2006 metais.

18 lentelė

Darbo jėgos aktyvumo lygio retrospektyvos pokyčiai 2001 – 2006 m., proc.

Apskritis	Metai						ΔY (%)	T_d (%)	T_p (%)
	2001	2002	2003	2004	2005	2006			
Alytaus apskritis	68,5	63,9	63,2	65,7	64,1	61,8	-6,7	90,22	-9,78
Kauno apskritis	70,1	69,5	68,2	70,2	67,5	67,7	-2,4	96,58	-3,42
Klaipėdos apskritis	71,5	69,5	68,8	69,3	68	68	-3,5	95,10	-4,90
Marijampolės apskritis	67,1	69,3	68,8	67,2	65,6	67,2	0,1	100,15	0,15
Panevėžio apskritis	69,2	70,2	68,5	68,1	66,9	62,3	-6,9	90,03	-9,97
Šiaulių apskritis	69	67,5	71,5	66,6	67,3	65	-4	94,20	-5,80
Tauragės apskritis	69,3	70,5	73,3	68,5	68,5	67,8	-1,5	97,84	-2,16
Telšių apskritis	67,9	71,5	69,7	67,7	68	67,1	-0,8	98,82	-1,18
Utenos apskritis	68,9	68,4	67,3	66	67,6	67,3	-1,6	97,68	-2,32
Vilniaus apskritis	69,4	70,1	72,3	71,2	71,3	70,8	1,4	102,02	2,02
Lietuvos Respublika	69,4	69,3	69,7	69	68,3	67,4	-2	97,12	-2,88

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Geografiniai duomenys, aplinka ir gyventojai. Teritorija ir gyventojų skaičius.

Analizuojant dešimties šalies regionų darbo jėgos aktyvumo dinamiką šešerių metų laikotarpiu nustatyta, kad didžiausias darbo jėgos aktyvumo lygis 2006 metais buvo Vilniaus (70,8 proc.) ir Marijampolės apskrityse (68 proc.). Šiose apskrityse darbo jėgos aktyvumas atitinkamai padidėjo 2,02 proc. ir 0,15 proc. ($T_d = 102,02$ proc. ir $T_p = 100,15$ proc.). Mažiausias darbo jėgos aktyvumo lygis 2006 metais buvo Alytaus (61,8 proc.) ir Panevėžio apskrityse (62,3 proc.). Darbo jėgos aktyvumo lygis šalyje 2006 metais, palyginti su 2001 metais, sumažėjo 6,5 proc. Šie darbo jėgos aktyvumo lygio pokyčiai leidžia teigti, jog viena iš spartaus nedarbo lygio mažėjimo priežasčių Lietuvoje yra mažėjantis aktyvių gyventojų, priskiriamų darbo jėgai, skaičius. Esminis

gyventojų ekonominio aktyvumo augimo šalinis – užimtųjų skaičiaus didėjimas privačiame sektoriuje.

Teigiami užimtumo pokyčiai šalyje išryškėjo nuo 2001 metų – iki tol fiksuotą nuosmukį pakeitė gerėjanti situacija. Užimtųjų skaičius 2001 – 2006 metais išaugo nuo 1351,8 tūkst. iki 1499 tūkst. (10,9 proc.). Analizuojant užimtumą nuo 2001 iki 2006 metų pastebėta, kad beveik visuose šalies regionuose jis didėja. Tačiau 2004 metais didžiojoje dalyje regionų užimtumas sumažėjo (žr. 2 priedas). Šalyje užimtumas lyginant 2003 ir 2004 metus sumažėjo Marijampolės (4,4 tūkst.), Panevėžio (0,1 tūkst.), Šiaulių (4,2 tūkst.), Tauragės (1,9 tūkst.), Telšių (1,2 tūkst.), Utenos (0,9 tūkst.) apskrityse. Užimtumo mažėjimą 2004 metais galima sieti su Lietuvos įstojimu į Europos Sąjungą. Dalis žmonių išvyksta į kitas šalis, kur tokio pat pobūdžio darbas geriau apmokamas. Užimtų gyventojų skaičiaus pokyčiai pagal lytį retrospektyvos požiūriu pateikti 19 lentelėje.

19 lentelė

Užimtųjų šalies regionuose retrospektyvos pokyčiai 2001 - 2006 m.

Apskritis	Užimtieji iš viso			Užimtieji vyrai			Užimtosios moterys		
	ΔY (tūkst. vnt.)	T_d (%)	T_p (%)	ΔY (tūkst. vnt.)	T_d (%)	T_p (%)	ΔY (tūkst. vnt.)	T_d (%)	T_p (%)
Alytaus apskritis	4,3	106,4	6,45	7,3	124,4	24,41	-3	91,8	-8,2
Kauno apskritis	30,2	111,0	11,05	24,5	119,2	19,22	5,7	103,9	3,9
Klaipėdos apskritis	12	107,8	7,75	5,8	107,4	7,39	6,2	108,1	8,1
Marijampolės apskritis	9,4	114,4	14,42	3,9	111,0	11,05	5,5	118,5	18,5
Panevėžio apskritis	-5,6	95,3	-4,71	-0,6	98,9	-1,07	-4,9	92,2	-7,8
Šiaulių apskritis	16,6	112,2	12,16	10,1	114,6	14,64	6,6	109,8	9,8
Tauragės apskritis	5,3	111,0	10,95	3,9	116,5	16,53	1,4	105,6	5,6
Telšių apskritis	11,5	118,0	18,00	4,9	114,4	14,37	6,5	121,8	21,8
Utenos apskritis	5,3	107,4	7,38	5,8	115,9	15,89	-0,5	98,6	-1,4
Vilniaus apskritis	58,1	116,5	16,50	25,5	114,6	14,65	32,6	118,3	18,3
Lietuvos Respublika	147,2	110,9	10,89	91,3	113,7	13,74	55,9	108,1	8,1

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Užimtumo analizė pagal lytį Lietuvoje ir jos regionuose parodė, kad 2001 – 2006 metais užimtumo rodiklis kito netolygiai. Užimtumo lygio rodiklis Alytaus, Panevėžio, Šiaulių ir Tauragės apskrityse yra žymiai mažesnis už šalies užimtumo lygio rodiklį. Tai byloja apie nevienodą gyventojų aktyvumo lygį skirtingose apskrityse. 2006 metais aukščiausias užimtumo lygis buvo Vilniaus ir Marijampolės apskrityse (67,2 ir 65,4 proc.), žemiausias – Panevėžio apskrityje (57,3 proc.). Su didžiausiu nukrypimu nuo bendrų šalies tendencijų bei didesnėmis nei kitų apskričių darbo rinkos problemomis susiduria Panevėžio apskritis, kurioje užimtųjų sumažėjo 5,6 tūkst. ($T_p = -4,71$ proc.). Viena šiuos skirtumus lėmusių priežasčių – 2006 metų pradžioje įvykęs didžiausios Panevėžio miesto įmonės AB „Ekranas“ bankrotas. Panevėžio regiono specifinė ypatybė – itin

žemas vyrų užimtumas. Nors moterų užimtumas kituose šalies regionuose tradiciškai mažesnis už vyrų, tačiau Panevėžio apskrityje 2001 – 2006 metais šie rodikliai beveik nesiskyrė. Tai vienintelis regionas, kur moterų užimtumas ne žemesnis už vyrų užimtumą.

Vilniaus apskrityje užimtųjų pagausėjo 58,1 tūkst. ($T_p = 16,5$ proc.). Teigiamą užimtųjų skaičiaus dinamiką nulėmė smukęs nedarbas, dalies darbo jėgos „išėjimas iš šešelio“. Tačiau skirtingų gyventojų grupių užimtumo lygio pokyčiuose pastebimi dideli netolygumai. Ryškūs regioniniai skirtumai tarp užimtų vyrų ir moterų. Itin sparčiai visose apskrityse augo vyrų užimtumas – nuo 58,5 iki 66,3 proc., moterų užimtumas, tradiciškai mažesnis už vyrų, 2006 metais siekė 61 proc. Vilniaus apskrityje užimtų vyrų padaugėjo 25,5 tūkst. ($T_p = 14,65$ proc.), o užimtų moterų net 32,6 tūkst. ($T_p = 18,3$ proc.). Didžiausias neigiamas tiek užimtų moterų, tiek užimtų vyrų pokytis pastebėtas Panevėžio apskrityje. Užimtų moterų sumažėjo 4,9 tūkst. ($T_p = -7,8$ proc.), užimtų vyrų sumažėjo 0,6 tūkst. ($T_p = -1,07$ proc.). Šalies mastu analizuojamu laikotarpiu užimtumas padidėjo 147,2 tūkst. arba 10,89 proc. Vyrų užimtumas padidėjo 91,3 tūkst. ($T_p = 13,74$ proc.), moterų - 55,9 tūkst. ($T_p = 8,1$ proc.). Esminę įtaką užimtumo lygio skirtumams tarp regionų turėjo ir tebeturi šalies gyventojų migracija. Emigruoti į užsienį labiau linkęs jaunimas, todėl vyresniems gyventojams atsirado daugiau galimybių įsidarbinti. Ši priežastis lėmė naują tendenciją – vyresnio amžiaus gyventojų užimtumo didėjimą.

Nedarbo lygio ir užimtumo lygio rodiklių analizė parodė, kad analizuojamojo laikotarpio metu nedarbo lygio mažėjimo tempai buvo didesni už užimtumo lygio augimo tempus. 2006 metus, palyginti su 2001 metais, kai buvo užfiksuotas paskutinis nedarbo lygio rodiklio augimas, šalies nedarbo lygis sumažėjo 67,8 proc., užimtumo lygiui išaugus 11,2 proc. Nedarbo lygio ir užimtumo lygio rodiklių pokyčiai pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė

Nedarbo lygio (proc.) ir užimtumo lygio (proc.) rodiklių pokyčiai 2001 – 2006 m.

Apskritis	Užimtumo lygio pokytis	Nedarbo lygio pokytis
Alytaus apskritis	5,8	-17,5
Kauno apskritis	6,2	-11,9
Klaipėdos apskritis	4,2	-10,2
Marijampolės apskritis	11,0	-15,9
Panevėžio apskritis	-1,7	-6,6
Šiaulių apskritis	6,1	-13,8
Tauragės apskritis	7,3	-12,2
Telšių apskritis	8,1	-13,0
Utenos apskritis	5,9	-10,7
Vilniaus apskritis	9,1	-11,0
Lietuvos Respublika	6,4	-11,8

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Analizuojant nedarbo lygio ir užimtumo lygio duomenis pagal apskritis, beveik visose šalies apskrityse, išskyrus Panevėžio apskritį, pastebimos panašios tendencijos – nedarbo lygio mažėjimas yra spartesnis už užimtumo lygio augimą. Panevėžio apskrityje, mažėjant nedarbo lygiui, mažėja ir užimtumo lygis. 2006 metus palyginti su 2001 metais, nedarbo lygis Panevėžio apskrityje sumažėjo 6,6 proc., užimtumo lygiui sumažėjus 1,7 proc. Marijampolės apskrityje pastebimas didžiausias užimtumo lygio padidėjimas. Užimtumo lygiui padidėjus 11 proc., nedarbo lygis sumažėjo 15,9 proc. Alytaus apskrityje pastebimas didžiausias nedarbo lygio sumažėjimas (-17,5 proc.), kai užimtumo lygis padidėjo 5,8 proc.

Nedarbo lygio rodiklių analizė parodė, kad mažėjant neužimtų asmenų auga dirbančiųjų skaičius, o tai rodo bendro šalies ūkio augimo įtaką darbo rinkos struktūros pokyčiams. Didėjantis užimtumas pasak S. Valentinavičiaus (2001) sudaro spartaus ekonomikos augimo prielaidas, todėl didelis ir efektyvus užimtumas yra vienas iš svarbiausių valstybės socialinės politikos tikslų, kuris gali būti sėkmingai sprendžiamas mažinant nedarbą, kuriant naujas darbo vietas.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinėmis priežastimis, lėmusiomis teigiamus pokyčius, mažinant Lietuvos nedarbo lygį ir didinant užimtumą, yra prasidėjęs spartesnis šalies ekonominis augimas, įmonių pelningumo ir apyvartų padidėjimas, stabilus ūkio šakų augimas, taip pat jaunimo nedarbo mažėjimas (nors jaunimo užimtumo problema vis dar yra didelė), aukštos kvalifikacijos specialistų ir darbininkų, užsienio investuotojų skaičiaus padidėjimas, be to, pradėtos organizuoti nepopuliarių profesijų darbuotojų perkvalifikavimo, įgūdžių tobulinimo bei kitos programos. Tačiau teigiamas makroekonominio rodiklio poslinkis buvo lydymas ne vien tik teigiamai vertinamų tendencijų. Mažėjanti nedarbo lygį ir bedarbių skaičių visų pirma stipriai lėmė gyventojų emigracija iš šalies, kurią paskatino Lietuvos įstojimas į ES.

Apibendrinant poskyrio medžiagą galima teigti, kad darbo rinkos rodiklių analizė atskleidė egzistuojančius regioninius skirtumus darbo rinkoje. Sekančiame skyriuje bus analizuojami rodikliai, sąlygoję skirtumų darbo rinkoje formavimąsi.

2.3. Ekonominių veiksnių įtaka regionų darbo rinkos rodikliams

Realizuojant 7 paveiksle sudaryto makroekonominio rodiklio analizės modelio 3 etapo procedūrą, įvertinami koreliaciniai ryšiai bei jų stiprumas šalies regionų ekonominių indikatorių požiūriu. Nedarbo lygis koreliuoja su pagrindiniais makroekonominiais rodikliais ir patenka į rodiklių, geriausiai atspindinčių socialinę ekonominę regionų plėtrą, grupę. Kaip teigia D. Andriušaitienė (2004), per nedarbo lygio, kaip vieno iš operatyviausio ir jautriausio ekonominės padėties indikatorių, bei kitų darbo rinkos rodiklių analizę, galima nustatyti, ar sparčiai plėtojama ekonomika atskirose Lietuvos teritorijose. Taigi tikslinga yra išanalizuoti, kokia priklausomybė yra

tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus, BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir bedarbių skaičiaus bei BVP augimo tempų ir nedarbo lygio.

Analizuojant socialinius – ekonominius skirtumus, regionai klasifikuojami pagal gamybos rezultatus. Svarbiausia didelių ir nemažėjančių socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir jų viduje priežastis – nepakankamai tolygi teritorinė ekonominė plėtra. Vienas iš pagrindinių regionų išsivystymo netolygumo rodiklių, taikomų šalies ar regiono socialinio ir ekonominio išsivystymo lygiui kompleksiskai apibūdinti, yra BVP vienam gyventojui apskrityse. 3 priede pateikiama BVP dinamika 2001 – 2006 metų laikotarpiu Lietuvoje ir jos regionuose. 2001 – 2006 metais BVP didėjo visose apskrityse. Apskričių indėlis į šalies ekonomiką yra netolygus. Penkių apskričių – Tauragės, Marijampolės, Alytaus, Telšių ir Utenos, kurių BVP palyginamosios dalys yra mažiausios, bendra per metus sukurta pridėtinė vertė sudaro vos 18,4 proc. šalies gamybos apimties, tuo tarpu vieno Vilniaus regiono lyginamoji dalis sudaro 33,6 proc. Du ekonomiškai stipriausi regionai – Kaunas ir Vilnius sukuria 55 proc. bendrosios pridėtinės vertės.

Regionų ekonominės ir socialinės raidos tendencijos koreliuoja su bendrosiomis šalies BVP augimo ir nedarbo mažėjimo tendencijomis tik iš dalies - bendrųjų šalies optimistinio rodiklių gerėjimo priežastys fokusuojasi vieno ar kito regiono itin spartaus augimo tendencijose. Šiuo atveju - gerokai aukštesni nei vidutiniai šalyje BVP augimo tempai Vilniaus ir Klaipėdos apskrityse. Nuo 2001 metų iki 2006 metų šalies BVP vienam gyventojui padidėjo 10,1 tūkst. Lt, t.y. nuo 14 ir 24,1 tūkst. Lt, Vilniaus apskrityje BVP vienam gyventojui padidėjo 17 tūkst. Lt, o Klaipėdos apskrityje – 9,8 tūkst. Lt. 2006 metais daugiau kaip trečdalis viso šalyje sukuriama BVP (37,2 proc.) teko Vilniaus apskričiai. Mažiausias BVP vienam gyventojui padidėjimas užfiksuotas Tauragės apskrityje (3,2 tūkst. Lt). BVP, tenkančio vienam gyventojui, skirtumas tarp ekonomiškai stipriausios Vilniaus ir silpniausios Tauragės apskričių 2001 metais buvo didesnis 2,2 karto didesnis, 2003 metais – 2,7, o 2006 metais 3,1 karto. Tai rodo didėjančią šio rodiklio diferenciaciją. Taigi svarbus rodiklis – bendrojo vidaus produkto dalis, tenkanti vienam gyventojui – įtikinamai rodo, kad Lietuvos Respublikoje esama didelių skirtumų tarp šalies regionų ir šie skirtumai vis didėja.

Žemą BVP vienam gyventojui apskrityse lygį atsiliekančiuosiuose regionuose lemia investicijų į žmogiškuosius išteklius, inovacijas, technologinę pažangą stoka. Labiau išsivysčiusių apskričių centruose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) ir ypač sostinėje Vilniuje telkiama nauja veikla, paslaugos, kartu didinamas atotrūkis tarp apskričių pagal juose sukuriama BVP lyginamąjį svorį. Šią tendenciją stiprina lygiagretus tiesioginių užsienio investicijų (kurias pritraukia kvalifikuota darbo jėga, paslaugų infrastruktūra, inovacijų diegimas, kiti šių labiau išsivysčiusių apskričių centrų aglomeracijos ekonomijos veiksniai) kaupimasis.

Atliekant koreliacinę – regresinę analizę, siekiama nustatyti, kaip atitinkami socialiniai – ekonominiai rodikliai Lietuvos regionuose yra tarpusavyje susiję, koks kiekvieno jų ir BVP vienam gyventojui sąsajos stiprumas. Atlikta koreliacinė analizė atskleidė, kad veiksniai, sąlygojantys regionų darbo rinkos rodiklius, pasireiškia netolygiai. 21 lentelėje pateikiami regionų ryšio glaudumo rodikliai tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir metinio užimtųjų skaičiaus.

21 lentelė

BVP, tenkančio vienam gyventojui, (tūkst. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m.

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R^2)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = 1,110x + 54,19$	0,752	0,867
Kauno apskritis	$y = 2,023x + 255,3$	0,524	0,724
Klaipėdos apskritis	$y = 1,297x + 134,2$	0,665	0,815
Marijampolės apskritis	$y = 0,530x + 68,13$	0,056	0,237
Panevėžio apskritis	$y = -0,809x + 130,1$	0,688	0,829
Šiaulių apskritis	$y = 2,050x + 118,7$	0,738	0,859
Tauragės apskritis	$y = 0,72x + 47,20$	0,085	0,292
Telšių apskritis	$y = 0,93x + 57,12$	0,568	0,754
Utenos apskritis	$y = 0,795x + 59,46$	0,358	0,598
Vilniaus apskritis	$y = 3,498x + 288,3$	0,948	0,974
Lietuvos Respublika	$y = 12,56x + 1206$	0,863	0,929

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Pagal apskaičiuotus regresijos lygčių parametrus galima teigti, kad BVP, tenkančio vienam gyventojui, Lietuvoje padidėjus 1 tūkst. Lt vidutinis metinis užimtųjų skaičius padidėja 12,56 tūkst. Determinacijos koeficientas (R^2) lygus 0,863 ir reiškia, jog BVP 86,3 proc. nulemia užimtųjų skaičių, o likusią dalį nulemia kiti veiksniai. Koreliacijos koeficiento reikšmė 0,929 rodo, kad ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus yra glaudus.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad BVP, tenkančio vienam gyventojui, padidėjus 1 tūkst. Lt daugiausia užimtųjų padidėtų Vilniaus (3,498 tūkst.), Šiaulių (2,05 tūkst.) bei Kauno (2,023 tūkst.) apskrityse. Vilniaus apskrityje BVP, tenkantis vienam gyventojui, užimtųjų skaičių įtakoja 94,8 proc., Šiaulių – 73,8 proc., Kauno – 52,4 proc. Koreliacijos koeficientai minėtuose regionuose atitinkamai yra lygus 0,974, 0,859 ir 0,724. Tai reiškia, kad ryšys tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir užimtųjų skaičiaus Vilniaus, Šiaulių bei Kauno regionuose yra glaudus ir ekonomiškai reikšmingas.

Tauragės ir Marijampolės apskričių gautos regresijos lygtys nelaikytinos statistiškai reikšmingomis dėl mažų determinacijos koeficientų. Tauragės apskrityje determinacijos koeficientas lygus 0,085, Marijampolės - 0,056. Koreliacijos koeficientai taip pat rodo silpną ryšį tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir užimtųjų skaičiaus. Nors Panevėžio apskrityje

koreliacijos koeficientas yra pakankamai aukštas ($r = 0,829$), kas rodo glaudų ryšį tarp nagrinėjamų rodiklių, tačiau regresijos koeficientu nustatyta, kad BVP, tenkančio vienam gyventojui, padidėjus vienu tūkstančiu litų, užimtųjų skaičius sumažėja 0,809 tūkst. Šis užimtųjų skaičiaus mažėjimas yra susijęs su minėta Panevėžio apskrities tendencija, kad mažėjant nedarbo lygiui, mažėja ir užimtumo lygis.

Siekiant išsamiau išsiaiškinti ekonominių veiksnių įtaką regionų darbo rinkos rodikliams, svarbu išanalizuoti kokia priklausomybė yra tarp bendrosios pridėtinės vertės ir užimtųjų skaičiaus pagal ekonomines veiklos rūšis. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis nustatoma kaip produkcijos vertė, išskaičiavus tarpinį vartojimą. Analizei išskiriamos 4 ekonominės veiklos rūšys, t.y. žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektorius, pramonės sektorius, statybų sektorius ir paslaugų sektorius. Dėl gyventojų skaičiaus, ekonominės veiklos rūšių struktūros, bendro ekonominio socialinio konteksto skirtumų BVP apimtys pagal ekonomines veiklos rūšis apskrityse labai skyrėsi. 4 priede pateikta bendrosios pridėtinės vertės ir užimtųjų pagal ekonomines veiklos rūšis rodiklių dinamika. Iš pateiktų duomenų matyti, kad Lietuvoje didžiausia vertė bendrajame vidaus produkte 2001 – 2006 metais buvo sukuriama paslaugų sektoriuje. 2001 metais šiame sektoriuje dirbo 55,6 proc. visų užimtųjų, o 2006 metais 57,9 proc., t.y. padidėjo 2,3 proc. Taigi paslaugų sferoje dirba daugiau kaip pusė užimtųjų. Dirbančiųjų skaičius paslaugų sektoriuje kasmet didėjo tik trijose apskrityse, t.y. Vilniaus, Šiaulių ir Marijampolės, kitose apskrityse pastebimas užimtųjų skaičiaus svyravimas. Ekonomika Vilniaus apskrityje labai priklauso nuo gamybinės ir negamybinės paskirties paslaugų sferos, kuriai tenka net 70 proc. visos apskrities pridėtinės vertės (šalyje – 60 proc.). Kaimyninėje Utenos apskrityje situacija visiškai kitokia – paslaugos sudaro tik 40 proc. visos apskrities pridėtinės vertės, o pramonė – daugiau kaip 50 procentų. Lyginant 2001 ir 2006 metus užimtųjų skaičius minėtame sektoriuje sumažėjo tik Utenos apskrityje (-3,9 tūkst.). Tai leidžia teigti, kad plėtros galimybės paslaugų sferoje Utenos apskrityje dar neišnaudotos. 2006 metais skirtumas tarp Vilniaus ir kitų regionų nesumažėjo. Vilniaus apskrities BVP vienam gyventojui, kaip ir 2005 metais, du ir daugiau kartų viršija Alytaus, Marijampolės, Šiaulių ir Tauragės apskričių lygį. 22 lentelėje pateikiami BVP ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus ryšio glaudumo rodikliai paslaugų sektoriuje.

**BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai
2001 – 2006 m. paslaugų sektoriuje**

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R^2)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = 0,018x + 13,17$	0,585	0,765
Kauno apskritis	$y = 0,003x + 148,8$	0,490	0,700
Klaipėdos apskritis	$y = 0,006x + 69,57$	0,676	0,822
Marijampolės apskritis	$y = 0,023x + 10,67$	0,588	0,767
Panevėžio apskritis	$y = 0,007x + 43,22$	0,507	0,712
Šiaulių apskritis	$y = 0,011x + 45,77$	0,883	0,940
Tauragės apskritis	$y = 0,005x + 17,08$	0,317	0,563
Telšių apskritis	$y = 0,010x + 17,25$	0,361	0,601
Utenos apskritis	$y = 0,003x + 30,94$	0,014	0,118
Vilniaus apskritis	$y = 0,005x + 166,5$	0,930	0,964
Lietuvos Respublika	$y = 0,006x + 577,9$	0,993	0,996

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Koreliacijos koeficientais nustatytas priklausomybės ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus paslaugų sektoriuje visose Lietuvos apskrityse buvo teigiamai koreliuotas. Iš pateiktų duomenų matyti, kad glaudžiausi ryšiai nustatyti Vilniaus ($r = 0,964$), Šiaulių ($r = 0,940$) ir Klaipėdos ($r = 0,822$) regionuose. Tai reiškia, ryšys tarp gyventojų BVP ir užimtųjų skaičiaus paslaugų sektoriuje šiose apskrityse yra glaudus bei ekonomiškai reikšmingas. Utenos regione gauta regresijos lygtis nelaikytina statistiškai reikšminga dėl mažo determinacijos koeficiento ($R^2 = 0,014$), koreliacijos koeficientas ($r = 0,118$) taip pat taip pat rodo silpną ryšį tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus paslaugų sektoriuje.

Apskaičiuoti regresijos koeficientai parodė, kaip paslaugų sektoriuje keisis priklausomasis kintamasis užimtųjų skaičius, faktoriniam kintamajam BVP pakitus vienu mln. Lt. Analizuojant dešimties šalies regionų minėtų rodiklių priklausomybę nustatyta, kad šalyje BVP padidėjus vienu milijonu litų, užimtųjų skaičius padidės 0,006 tūkst. Kadangi koeficientas a yra teigiamas, tai ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus paslaugų sektoriuje yra tiesioginis – didėjant BVP, užimtųjų skaičius šalyje didėja. Ši tendencija pastebima visuose šalies regionuose.

Pramonės sektorius per analizuojamą laikotarpį sukūrė apie 24 proc. bendrosios pridėtinės vertės. Kas penktas šalies gyventojas dirba pramonės įmonėse. 2001 – 2006 m. užimtųjų skaičius pramonėje padidėjo 14,9 tūkst. Užimtųjų pramonėje skaičius išaugo Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Tauragės, Utenos ir Kauno apskrityse. Užimtųjų sumažėjimas pramonėje pastebimas Panevėžio (-3,6 tūkst.), Marijampolės (1,3 tūkst.), Telšių (-0,8 tūkst.) ir Alytaus (-0,7 tūkst.) regionuose. 23 lentelėje pateikiami BVP ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus ryšio glaudumo rodikliai pramonės sektoriuje.

**BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai
2001 – 2006 m. pramonės sektoriuje**

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R^2)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = -0,020x + 29,30$	0,352	0,593
Kauno apskritis	$y = -0,000x + 65,88$	0,050	0,224
Klaipėdos apskritis	$y = 0,004x + 23,69$	0,617	0,785
Marijampolės apskritis	$y = -0,005x + 15,91$	0,409	0,640
Panevėžio apskritis	$y = 0,000x + 28,92$	0,000	0,000
Šiaulių apskritis	$y = 0,003x + 20,70$	0,424	0,651
Tauragės apskritis	$y = 0,018x + 3,225$	0,590	0,768
Telšių apskritis	$y = 0,000x + 17,00$	0,005	0,007
Utenos apskritis	$y = -0,000x + 17,94$	0,000	0,000
Vilniaus apskritis	$y = 0,003x + 59,66$	0,564	0,751
Lietuvos Respublika	$y = 0,001x + 278,0$	0,255	0,505

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Pagal apskaičiuotus regresijos lygčių parametrus galima teigti, kad BVP Lietuvoje padidėjus 1 mln. Lt vidutinis metinis užimtųjų skaičius pramonės sektoriuje padidėja 0,001 tūkst. Determinacijos koeficientas (R^2) lygus 0,255 ir reiškia, jog BVP 25,5 proc. nulemia užimtųjų skaičių pramonės sektoriuje, o likusią dalį nulemia kiti veiksniai. Koreliacijos koeficiento reikšmė 0,505 rodo, kad ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus pramonėje yra glaudus.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad BVP padidėjus 1 mln. Lt daugiausia užimtųjų pramonėje padidėtų Tauragės (0,018 tūkst.) apskrityje. Tauragės apskrityje BVP užimtųjų skaičių pramonėje įtakoja 59 proc., Klaipėdos 61,7 proc., Vilniaus 56,4 proc. Koreliacijos koeficientai minėtuose regionuose atitinkamai yra lygus 0,768, 0,785 ir 0,751. Tai reiškia, kad ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus pramonėje Tauragės, Vilniaus bei Klaipėdos regionuose yra glaudus ir ekonomiškai reikšmingas. Panevėžio, Utenos, Telšių apskričių gautos regresijos lygtys nelaikytinos statistiškai reikšmingomis dėl labai mažų determinacijos koeficientų.

Užimtųjų statyboje skaičius šalyje minėtu laikotarpiu beveik padvigubėjo – nuo 84,8 tūkst. iki 148,7 tūkst. Statybų verslo bumus paskatino ir darbuotojų skaičiaus augimą visose apskrityse, bet ypač išsiskyrė Vilniaus, Kauno ir Šiaulių apskritys, kuriose statybos darbuotojų skaičius išaugo atitinkamai 12,5, 10,1 ir 9,6 tūkst. Bendroji pridėtinė vertė statybų sektoriuje minėtuose regionuose padidėjo atitinkamai 1620,7, 705,6 ir 323,6 mln. Lt. 24 lentelėje pateikiami BVP ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus ryšio glaudumo rodikliai statybų sektoriuje.

**BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai
2001 – 2006 m. statybų sektoriuje**

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R ²)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = 0,019x + 1,674$	0,888	0,942
Kauno apskritis	$y = 0,016x + 13,09$	0,887	0,942
Klaipėdos apskritis	$y = 0,018x + 2,992$	0,898	0,948
Marijampolės apskritis	$y = 0,020x + 1,545$	0,307	0,554
Panevėžio apskritis	$y = 0,007x + 4,459$	0,434	0,659
Šiaulių apskritis	$y = 0,029x + 3,036$	0,911	0,954
Tauragės apskritis	$y = -0,001x + 2,962$	0,000	0,000
Telšių apskritis	$y = 0,027x + 1,169$	0,769	0,877
Utenos apskritis	$y = 0,035x - 1,143$	0,769	0,877
Vilniaus apskritis	$y = 0,009x + 19,71$	0,803	0,896
Lietuvos Respublika	$y = 0,016x + 46,73$	0,974	0,987

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Koreliacijos koeficientais nustatytas priklausomybės laipsnis tarp bendrosios pridėtinės vertės ir užimtųjų skaičiaus statybų sektoriuje Lietuvos apskrityse. Devyniose ir dešimties Lietuvos apskričių ryšys tarp rodiklių buvo teigiamai koreliuotas. Iš pateiktų duomenų matyti, kad glaudžiausi atvirkštiniai ryšiai nustatyti Šiaulių ($r = 0,954$), Klaipėdos ($r = 0,948$), Kauno ($r = 0,942$), ir Alytaus ($r = 0,942$) regionuose. Tai reiškia, kad faktoriniam kintamajam BVP padidėjus 1 mln. litų, priklausomasis kintamasis užimtųjų skaičius šiose apskrityse atitinkamai padidėtų 0,029, 0,018, 0,016 ir 0,019 tūkst. Mažiausiai reikšmingas koreliacinis ryšys pastebimas Tauragės regione, tačiau šiame regione gauta regresijos lygtis nelaikytina statistiškai reikšminga dėl labai mažo determinacijos koeficiento.

Atsižvelgiant į ekonomiškai stipriausių Lietuvos regionų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) ir išsivysčiusių šalių situaciją, akivaizdu, kad žemės ūkyje užimtų gyventojų dalis turėtų mažėti. Ši tendencija yra vienas iš šiuolaikinės darbo rinkos požymių - palyginti spartus užimtųjų žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje mažėjimas. Analizuojamu 2001 – 2006 metų laikotarpiu lyginamoji užimtųjų dalis šioje srityje sumažėjo nuo 17,3 iki 12,4 proc. Užimtųjų skaičius 2001 – 2006 metais sumažėjo 47,3 tūkst. Dirbančiųjų žemės ūkyje skaičius mažėjo septyniose iš dešimties apskričių, ypač Vilniaus (18,1 tūkst.), Šiaulių (11,2 tūkst.), Klaipėdos (9,6 tūkst.) ir Panevėžio (7,7 tūkst.). Sukuriama bendroji pridėtinė vertė Vilniaus regione sumažėjo 1,2 proc., Šiaulių - 2,7 proc., Klaipėdos – 1,7 proc. ir Panevėžio - 1 proc. Marijampolės apskrityje didžioji dauguma dirbančiųjų užimti žemės ūkyje ir paslaugų sektoriuje. Analizuojant gyventojų užimtumo atskirose ekonominėse veiklose rodiklius matyti, kad Marijampolės regionas yra vienas iš dviejų (kitas – Tauragės regionas), kuriuose gyventojų užimtų žemės ūkyje, dalis daugiau nei dvigubai viršija šalies vidurkį. Užimtųjų skaičiaus padidėjimas žemės ūkyje, medžioklėje,

miškininkystėje ir žuvininkystėje pastebimas Kauno (4,9 tūkst.), Telšių (2,4 tūkst.) ir Utenos (1,8 tūkst.) regionuose. 25 lentelėje pateikiami BVP ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus ryšio glaudumo rodikliai žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje.

25 lentelė

BVP (mln. Lt) ir vidutinio metinio užimtųjų skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m. žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R^2)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = 0,010x + 8,977$	0,016	0,126
Kauno apskritis	$y = 0,002x + 31,05$	0,003	0,055
Klaipėdos apskritis	$y = -0,053x + 35,14$	0,033	0,182
Marijampolės apskritis	$y = -0,042x + 38,55$	0,350	0,592
Panevėžio apskritis	$y = -0,072x + 56,32$	0,783	0,885
Šiaulių apskritis	$y = -0,057x + 69,44$	0,936	0,967
Tauragės apskritis	$y = 0,031x + 17,33$	0,043	0,207
Telšių apskritis	$y = -0,081x + 32,19$	0,121	0,348
Utenos apskritis	$y = -0,090x + 28,51$	0,291	0,539
Vilniaus apskritis	$y = -0,156x + 90,04$	0,412	0,642
Lietuvos Respublika	$y = -0,078x + 494,3$	0,707	0,841

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys.

Koreliacijos koeficientais nustatytas priklausomybės ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje septyniuose iš dešimties Lietuvos apskričių buvo neigiamai koreliuotas. Iš pateiktų duomenų matyti, kad glaudžiausi atvirkštiniai ryšiai nustatyti Šiaulių ($r = 0,967$), Panevėžio ($r = 0,885$) ir Vilniaus ($r = 0,642$) regionuose. Tai reiškia, kad ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus šiame sektoriuje minėtose apskrityse yra glaudus bei ekonomiškai reikšmingas.

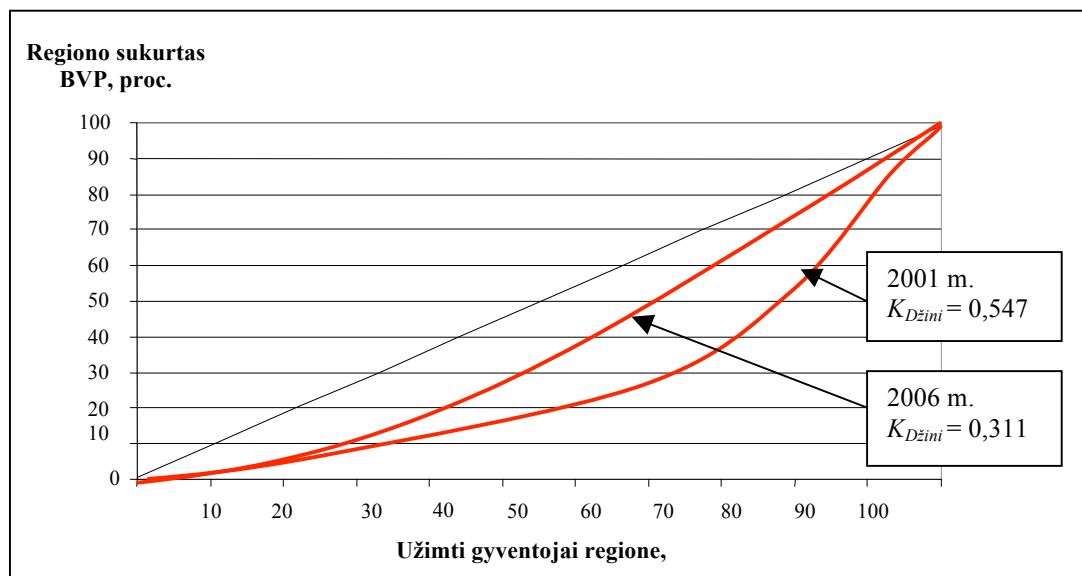
Teigiamai koreliuotas ryšys tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje pastebimas Tauragės ir Alytaus apskrityse. Didžiausia dalis Tauragės apskrityje užimtųjų dirba žemės ūkyje, kur vyrauja mažo produktyvumo maži ūkiai. Svarbiausia perteklinio užimtumo žemės ūkyje priežastis – nepakankamai spartus kaimo gyventojų perorientavimas nuo žemės ūkio prie alternatyvios veiklos (netradicinių amatų, kaimo turizmo ar kitų paslaugų sferos). Darbo patrauklumą menkina santykinai didelis darbo apmokestinimas ir maži atlyginimai. Didelė darbo pajamų apmokestinimo našta sukelia nepageidautinas pasekmes, t.y. ieškoma būdų slėpti oficialų darbo užmokestį, o tai trukdo nedeklaruojamą darbą paversti legaliu užimtumu, neskatina kurti naujų darbo vietų. Dažnai studijas baigę jauni žmonės išvyksta dirbti ir gyventi į kitus Lietuvos miestus ir užsienio šalis. Likusi darbingo amžiaus gyventojų dalis – daugiau vyresnio amžiaus – siejama su nenoru keisti darbą ir gebėjimų stoka, kita vertus – su darbdavių nuostata priimti į darbą jaunos specialistus. Mažas gyventojų užimtumas, žemas pragyvenimo lygis sukelia nepasitikėjimą ateitimi, savo sugebėjimais, prarandami darbiniai

įgūdžiai, gausėja socialinės rizikos šeimų, girtaujančių asmenų, nusikaltimų. Tačiau Tauragės ir Alytaus apskrityse koreliacijos koeficientai rodo silpną ryšį tarp tiriamų rodiklių. Kauno regione gauta regresijos lygtis taip pat nelaikytina statistiškai reikšminga dėl mažo determinacijos koeficiento ($R^2 = 0,003$), koreliacijos koeficientas ($r = 0,055$) taip pat taip pat rodo silpną ryšį tarp BVP ir užimtųjų skaičiaus žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje.

Apskaičiuoti regresijos koeficientai parodė, kaip paslaugų sektoriuje keisis priklausomasis kintamasis užimtųjų skaičius, faktoriniam kintamajam BVP pakitus vienu mln. Lt Analizuojant dešimties šalies regionų minėtų rodiklių priklausomybę nustatyta, kad šalyje BVP padidėjus vienu milijonu litų, užimtųjų skaičius sumažės 0,078 tūkst.

Apibendrinant bendrosios pridėtinės vertės ir užimtųjų priklausomybę žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės, pramonės, statybų ir paslaugų sektoriuose, galima teigti, kad sumažėjo užimtųjų žemės ūkio sektoriuje ir atitinkamai padidėjo užimtųjų dalis paslaugų sektoriuje bei pramonėje bei statyboje. Didžiausias pakilimas buvo jaučiamas su gamyba ir vartojimu susijusiose veiklos rūšyse, t.y. pramonėje ir statyboje.

Regionų ekonominių indikatorių netolygumams išryškinti pasitelkta Lorenzo kreivė, kuri parodė netolygų gyventojų užimtumo ir sukurto BVP pasiskirstymą regionuose. Kuo daugiau kreivė išlenkta į dešinę nuo absoliučios lygybės, tuo ryškesni parametru netolygumai ir koncentracija. Lorenzo kreivė pagal užimtų gyventojų skaičių ir BVP pateikta 9 paveiksle.

9 pav. Lorenzo kreivė pagal užimtų gyventojų skaičių ir BVP 2001 – 2006 m.

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Analizuojant regionų netolygumus ir koncentraciją, pasitelkiamas Džini koeficientas, kurio pagrindas yra Lorenzo kreivės išgaubtas plotas. Kuo Džini koeficiento reikšmė arčiau 1, tuo

didesnis analizuojamo rodiklio koncentracijos lygis atskirose visumos vienetų grupėse arba pasiskirstymo netolygiškumo lygiu. Taigi kuo Džini koeficientas didesnis, tuo atitinkamo rodiklio pasiskirstymas tarp regionų netolygesnis.

Tiriant 2001 metų regionų ūkio raidą pagal sukurtą BVP ir gyventojų užimtumo pasiskirstymą, apskaičiuotas 2001 metų Džini koeficientas buvo $K_{Džini} = \sum p_i q_{i+1} - \sum p_{i+1} q_i = 0,547$. Analizuojant pastebėta, kad Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, regionų netolygumai turi tendenciją mažėti. 2004 metais šis koeficientas buvo lygus 0,225, 2005 metais – 0,356, o 2006 metais rodiklis buvo lygus 0,311. Remiantis 2001 ir 2006 metų apskaičiuotais Džini koeficientais, galima daryti išvadą, kad regionų netolygumai išlieka, atotrūkis tarp apskričių lyderių ir mažesnių apskričių tebėra ryškus.

Siekiant išsiaiškinti ekonominių veiksnių įtaką regionų darbo rinkos rodikliams, svarbu išanalizuoti kokia priklausomybė yra tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir bedarbių skaičiaus. 26 lentelėje pateikiami Lietuvos ir jos regionų ryšio glaudumo rodikliai tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir bedarbių skaičiaus.

26 lentelė

BVP, tenkančio vienam gyventojui, (tūkst. Lt) ir bedarbių skaičiaus (tūkst.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m.

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R^2)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = -2,568x + 44,52$	0,792	0,889
Kauno apskritis	$y = -3,502x + 99,08$	0,895	0,946
Klaipėdos apskritis	$y = -1,765x + 54,41$	0,820	0,906
Marijampolės apskritis	$y = -1,890x + 29,27$	0,806	0,898
Panevėžio apskritis	$y = -1,327x + 35,87$	0,790	0,889
Šiaulių apskritis	$y = -2,830x + 60,99$	0,864	0,929
Tauragės apskritis	$y = -1,628x + 21,04$	0,693	0,832
Telšių apskritis	$y = -1,161x + 27,55$	0,966	0,983
Utenos apskritis	$y = -1,3x + 29,03$	0,913	0,956
Vilniaus apskritis	$y = -2,629x + 115,9$	0,987	0,993
Lietuvos Respublika	$y = -17,5x + 503,2$	0,950	0,975

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Kadangi regresijos lygties koeficientas a yra neigiamas, tai ryšys tarp BVP, tenkančio vienam gyventojui, ir bedarbių skaičiaus šalyje yra atvirkštinis – didėjant BVP, tenkančio vienam gyventojui, bedarbių skaičius šalyje mažėja. Ši tendencija pastebima visuose šalies regionuose. Pagal apskaičiuotus regresijos lygčių parametrus galima teigti, kad BVP, tenkančio vienam gyventojui, Lietuvoje padidėjus 1 tūkst. Lt bedarbių skaičius sumažėja 17,5 tūkst. Determinacijos koeficientas (R^2) lygus 0,95. Tai reiškia, jog BVP, tenkantį vienam gyventojui, 95 proc. nulemia

bedarbių skaičių. Tiesinės koreliacijos koeficiento (r) reikšmė lygi 0,975 ir parodo, jog tarp minėtų kintamųjų egzistuoja glaudus ryšys.

Tarp regionų koreliacijos koeficientas (r) stipriausias Vilniaus (0,993), Telšių (-0,983) bei Utenos (0,956) apskrityse. Šiose apskrityse BVP, tenkančio vienam gyventojui, padidėjus 1 mln. Lt bedarbių skaičius sumažėtų atitinkamai Vilniaus apskrityje 2,629 tūkst., Telšių 1,161 tūkst. bei Utenos 1,3 tūkst. bedarbių. Vilniaus apskrityje BVP, tenkantis vienam gyventojui, bedarbių skaičių įtakoja 98,7 proc., Telšių – 96,6 proc. Utenos – 91,3 proc.

Analizuojant BVP augimo tempų ir nedarbo lygio tarpusavio priklausomybę pastebėta, kad koreliacijos koeficientai nėra labai stiprūs. Lietuvos ir dešimties jos regionų BVP augimo tempų ir nedarbo lygio ryšio glaudumo rodikliai analizuojamu 2001 – 2006 metų laikotarpiu pateikti 27 lentelėje.

27 lentelė

BVP augimo tempų (proc.) ir nedarbo lygio (proc.) ryšio glaudumo rodikliai 2001 – 2006 m.

Apskritis	Regresijos lygtis	Determinacijos koeficientas (R^2)	Koreliacijos koeficientas (r)
Alytaus apskritis	$y = -1,189x + 139,9$	0,508	0,713
Kauno apskritis	$y = -0,629x + 81,03$	0,513	0,716
Klaipėdos apskritis	$y = -0,712x + 89,13$	0,851	0,922
Marijampolės apskritis	$y = -0,896x + 104,9$	0,818	0,904
Panevėžio apskritis	$y = -0,083x + 20,66$	0,017	0,131
Šiaulių apskritis	$y = -0,826x + 103,5$	0,549	0,741
Tauragės apskritis	$y = -0,581x + 70,44$	0,216	0,465
Telšių apskritis	$y = -0,672x + 85,68$	0,332	0,576
Utenos apskritis	$y = -0,867x + 105,9$	0,35	0,592
Vilniaus apskritis	$y = -0,910x + 113,9$	0,745	0,863
Lietuvos Respublika	$y = -1,140x + 137,2$	0,927	0,963

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Koreliacijos koeficientais nustatytas priklausomybės laipsnis tarp bendrojo vidaus produkto augimo tempų ir nedarbo lygio Lietuvos apskrityse. Visose apskrityse ryšys tarp rodiklių buvo neigiamai koreliuotas. Iš pateiktų duomenų matyti, kad glaudžiausi atvirkštiniai ryšiai nustatyti Klaipėdos ($r = 0,922$) ir Marijampolės ($r = 0,904$) regionuose. Tai reiškia, kad faktoriniam kintamajam BVP augimo tempams padidėjus 1 proc., priklausomasis kintamasis nedarbo lygis šiose apskrityse atitinkamai sumažėtų 0,712 proc. ir 0,896 proc. Mažiausiai reikšmingas koreliacinis ryšys pastebimas Panevėžio regione ($r = 0,131$). Nedarbo lygis BVP augimo tempams padidėjus 1 proc. sumažėtų 0,083 proc. Tauragės ir Marijampolės apskričių gautos regresijos lygtys nelaikytinos statistiškai reikšmingomis dėl mažų determinacijos koeficientų. Panevėžio apskrityje determinacijos koeficientas lygus 0,017, Tauragės - 0,216. Telšių ir Utenos apskrityse koreliacijos

koeficientai (atitinkamai 0,576 ir 0,592) taip pat rodo silpną ryšį tarp BVP augimo tempų ir nedarbo lygio.

Ekonominės veiklos rezultatai, sąlygoti ir bendro šalies gyventojų užimtumo efektyvumo, išreiškiami bendrąja produkcijos apimtimi (BVP), o pastarųjų veiksmų tarpusavio sąveika leidžia įvertinti bendrą šalies produktyvumo lygį (Martinkus, Beržinskienė, 2005). 4 priede pateikiami detalizuoti bendrosios pridėtinės vertės ir gyventojų užimtumo, pasiskirsčiusių ekonomikos veiklos rūšyse, dinamikos rodikliai. Remiantis minėtais rodikliais, apskaičiuotas apskričių darbo produktyvumas pagal ekonomines veiklas (žr. 5 pr.).

Žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje darbo produktyvumas šalyje didėja nuo 2003 metų. Aukštesnis nei šalies darbo produktyvumas kasmet šiame sektoriuje 2001 – 2006 metais pastebimas Kauno, Panevėžio ir Marijampolės apskrityse. Mažesnis nei Lietuvos darbo produktyvumas analizuojamu laikotarpiu pastebimas Klaipėdos, Tauragės, Telšių ir Utenos (išskyrus 2001 metus) apskrityse. Vilniaus ir Šiaulių apskrityse tik 2001 metais darbo produktyvumas buvo mažesnis nei šalies, tačiau nuo 2002 metų darbo produktyvumas šiose apskrityse yra didesnis nei šalies. Taigi žemės ūkio sektoriui būdingas aukštas užimtumas ir žemas produktyvumas. Kaime vyrauja didelė priklausomybė nuo žemės ūkio ekonominės veiklos, kaimo gyventojams būdingas žemesnis išsilavinimo lygis, jie santykinai lėtai pereina prie alternatyvios ekonominės veiklos, todėl turėtų būti teikiamas prioritetas žmonių perkvalifikavimui, inovacijų diegimui ir technologiniams pokyčiams.

Pramonės sektoriuje darbo produktyvumo didėjimas pastebimas nuo 2002 metų. Lyginant 2001 ir 2006 metus darbo produktyvumas išaugo 1,6 karto. Aukštesnis nei šalies darbo produktyvumas pramonėje kasmet 2001 – 2006 metų laikotarpiu pastebimas keturiose iš dešimties apskričių, t.y. Vilniaus, Klaipėdos, Utenos ir Telšių. Kauno apskrityje tik 2005 metais darbo produktyvumas buvo didesnis nei šalies.

Statybų sektoriuje darbo produktyvumas didėja nuo 2001 metų. Lyginant 2001 ir 2006 metus darbo produktyvumas išaugo 1,4 karto. Aukštesnis nei šalies darbo produktyvumas statybų sektoriuje kasmet 2001 – 2006 metais pastebimas tik Panevėžio apskrityje. Vilniaus apskrityje tik 2001 metais darbo produktyvumas buvo mažesnis nei šalies, tačiau nuo 2002 metų darbo produktyvumas šioje apskrityje yra didesnis nei šalies. Nuo 2001 iki 2006 metų šis rodiklis Vilniaus apskrityje padidėjo 2 kartus, Kauno 1,7, Panevėžio – 1,5 karto. Trijuose regionuose darbo produktyvumas statybų sektoriuje sumažėjo, t.y. Marijampolės, Tauragės ir Utenos regionai.

Paslaugų sektoriuje darbo produktyvumas šalyje didėja nuo 2001 metų. Lyginant 2001 ir 2006 metus darbo produktyvumas išaugo 1,5 karto. Aukštesnis nei šalies darbo produktyvumas kasmet šiame sektoriuje 2001 – 2006 metais pastebimas tik Vilniaus apskrityje, rodiklis išaugo taip pat 1,5 karto.

Darbo jėgos produktyvumo skirtumai formuojasi dėl sektorių produktyvumo, darbo organizavimo ir vadybos skirtumų. Žemo darbo produktyvumo priežastis yra maža tradicinių verslo sektorių, sudarančių didžiąją dalį Lietuvos ūkio struktūroje, sukuriama pridėtinė vertė. Stabilus, tačiau pamažu lėtėjantis pramonės produktyvumo augimas Lietuvos regionuose, kad tradiciniai augimo šaltiniai greitu metu gali išsekti ir moksliniai tyrimai bei inovacijos turėtų tapti pagrindiniu ilgalaikės ūkio plėtros veiksmu.

Išnagrinėjus faktinius duomenis, nustatyti dideli Lietuvos regionų netolygumai, o tai sudaro loginį pagrindą analizės gilinimo tikslais taikyti regionų rangavimo metodą. Makroūkiniais lyginimais yra išsiaiškinama makroūkinio objekto vieta, sėkmės laipsnis. Šiems lyginimams naudojami metodai parenkami taip, kad tai atitiktų galutinius skaičiavimų tikslus. Siekiant nustatyti makroūkinio objekto rangą - jo užimamą vietą skaičiavimai atliekami keliais etapais.

Pirmuoju etapu buvo suformuota skaičiavimams reikalinga duomenų bazė, išskiriant regionų BVP, tenkančio vienam gyventojui, užimtųjų skaičiaus ir aktyvumo lygio rodiklius. Ekonominiai statistiniai rodikliai turi būti objekto ypatumus išreiškiančios charakteristikos. Pačius rodiklius ir jų skaičių nulemia objekto ypatumai. Juos parenkant, tikslinga naudoti ekspertinius vertinimus. Skaičiavimų patikimumą didina ir ekonominių statistinių rodiklių svorinės charakteristikos. Jos parenkamos taip, kad jų suma būtų lygi 1 (šiuo atveju parinktos ekonominių statistinių rodiklių svorinės charakteristikos: BVP, tenkantis vienam gyventojui - 0,2, užimtųjų skaičius - 0,6 ir aktyvumo lygis - 0,2).

Antruoju etapu absoliutinės ekonominių statistinių rodiklių išraiškos pakeičiamos santykinėmis charakteristikomis. Skaičiavimų rezultatas yra santykinų charakteristikų matrica, kurioje kiekvienos eilutės skaičių suma turi būti lygi 1. Santykinės charakteristikos yra bevardžiai dydžiai, reikalingi apibendrinant skirtingo turinio ekonominius statistinius rodiklius. Trečiuoju etapu santykinų charakteristikų matricos duomenys koreguojami ekonominių statistinių rodiklių svorinėmis charakteristikomis. Ketvirtuoju etapu yra nustatomi objektų rangai. Lentelėje nurodyti rangai rodo objekto sėkmę ar nesėkmę. Tai objekto vietos charakteristikos, kurios parenkamos taip: didžiausią santykinų charakteristikų sumą turinčiam objektui priskiriamas rangas 1, mažesnę sumą turinčiam - 2 ir t.t. Remiantis pateiktu rangavimo metodu, 28 lentelėje pateikiamas dešimties Lietuvos regionų rangavimas pagal socialinius – ekonominius rodiklius.

Lietuvos regionų rangavimas pagal socialinius – ekonominius rodiklius

Metai	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alytaus apskritis	2	6	8	8	4	8
Kauno apskritis	5	8	7	1	8	3
Klaipėdos apskritis	4	4	9	9	5	5
Marijampolės apskritis	10	1	1	4	10	7
Panevėžio apskritis	1	2	5	2	9	10
Šiaulių apskritis	6	9	3	7	3	6
Tauragės apskritis	7	3	2	6	7	9
Telšių apskritis	9	5	4	3	6	4
Utenos apskritis	3	7	10	10	2	2
Vilniaus apskritis	8	10	6	5	1	1

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys.

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, regionų rango vietos analizuojamu 2001 – 2006 metų laikotarpiu yra kintančios. Vilniaus apskritis tik pastaraisiais metais užima pirmąją vietą. Šiame regione dėl didesnio nei kitų apskričių gyventojų skaičiaus, užimtumas nebuvo dominuojantis rodiklis. Kadangi ranguojant regionus užimtųjų skaičiui buvo pasirinkta didelė svorinė charakteristika, t.y. 0,6, tai Vilniaus regionas ankstesniais metais kitų regionų atžvilgiu nebuvo pirmaujantis.

Marijampolės apskritį pagal socialinius ekonominius rodiklius galima priskirti prie labiau atsiliekančių apskričių. Šio regiono augimas yra lėtesnis nei labiau išsivysčiusių apskričių (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos), nors analizuojant darbo jėgos aktyvumo dinamiką didžiausias darbo jėgos aktyvumo lygis 2006 metais buvo Vilniaus (70,8 proc.) ir Marijampolės apskrityse (68 proc.).

Alytaus ir Panevėžio apskritys yra žemesnėse rangų vietose, nes užimtumo lygio rodiklis yra žymiai mažesnis nei šalies užimtumo lygis. Taip pat šių regionų sukuriamos BVP, tenkančios vienam gyventojui, dalys yra mažiausios.

Apibendrinant rezultatus bei remiantis išmatuotais sklaidos netolygumų rezultatais tarp šalies regionų rodiklių reikšmių (regionų sukurtas BVP ir gyventojų užimtumo rodiklis), nustatyta, kad didėja šalies regioniniai skirtumai. Nors bendras šalies nedarbo rodiklis mažėja, BVP auga, galima teigti, kad šalies ūkio raida turi įtakos darbo rinkos struktūros pokyčiams. Tačiau matuojant regionų atskirų rodiklių sklaidos dinamiką nustatyta, kad didėja ekonominiai, demografiniai, geografiniai regionų skirtumai: netolygiai regionuose auga sukuriamos vertės (BVP) kiekis, netolygiai kinta užimtumo ir nedarbo rodikliai.

3. DARBO RINKOS STRUKTŪROS KITIMO LIETUVOJE IR JOS REGIONUOSE PERSPEKTYVOS

Makroekonominių ir socialinių Lietuvos bei jos regionų darbo rinkos rodiklių analizė parodė, kad pagrindinė problema, su kuria šiuo metu susiduria Lietuvos darbo rinka yra darbo pasiūlos trūkumas. Darbo jėgos mažėjimas dėl gimstamumo mažėjimo ir migracijos bus viena iš svarbiausių Lietuvos problemų ir ateityje. Net ir mažėjantis bedarbių skaičius negali kompensuoti darbo jėgos mažėjimo.

Analizuojant demografinius pokyčius ir gyventojų amžiaus struktūrą, pastebima, jog per artimiausius penkerius metus šalyje darbo rinką gali papildyti daugiau darbo jėgos nei pastarąjį dešimtmetį. Tai devintojo dešimtmečio pabaigoje gimusi karta, potencialiai galinti įsilieti į Lietuvos darbo rinką. Tai palankus veiksnys ūkio raidai, kadangi darbo pasiūlos mažėjimą sąlygoja mažas gimstamumas, visuomenės senėjimas ir emigracija.

Įvertinus prognozuojamus regionų demografinius pokyčius (didėjančią emigraciją, gimstamumo mažėjimą, gyventojų senėjimą bei mirtingumą), darbo jėgos trūkumas bus dar didesnis visuose Lietuvos regionuose. Didėjant kvalifikuotų specialistų ir mokslininkų poreikiui Europoje ir pasaulyje, stiprės kvalifikuotų ir talentingų specialistų migracija. Lietuva turės konkuruoti su Europos valstybėmis, siekdama išlaikyti talentus ir kvalifikuotą darbo jėgą. Norėdama kompensuoti emigraciją, Lietuva turės imtis aktyvios imigracijos politikos. Lietuvoje, atsižvelgiant į kitose Europos valstybėse taikomą praktiką, darbo jėgos trūkumo problemą būtų galima spręsti dviem būdais: efektyviau išnaudojant turimą žmogiškąjį potencialą bei spartinant darbo jėgos imigraciją, kurią būtų galima pasiekti tiek skatinant iš Lietuvos išvykusios darbo jėgos grįžimą, tiek sudarant palankesnes sąlygas darbo jėgos iš trečiųjų šalių įvežimui.

2007 metų rugsėjo mėnesį LR Finansų ministerijos paskelbtose vidutinės trukmės ekonominių rodiklių projekcijose ir jų perspektyvose teigiama, kad Lietuvos darbo rinka vis labiau integruojasi į ES vieningąją rinką, todėl realizavusis bet kokiai ekonominių rodiklių projekcijų rizikai, ilgalaikiai nedarbo rodikliai keistųsi mažai. Auganti darbo jėgos paklausa, konkurencija dėl pasiūlos turės įtakos darbo užmokesčio pokyčiams. Tai turėtų sąlygoti pasyvių asmenų aktyvumo darbo rinkoje padidėjimą ir migracijos srautų kitimą. Nedarbas Lietuvoje turėtų likti struktūriškai nepalankus. Ypač išryškės darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumas tiek kokybiniu, tiek kiekybiniu aspektu. Didėjantis kvalifikuotos darbo jėgos poreikis, lydimas darbo jėgos ir gyventojų kvalifikacijos neatitikties darbo rinkos ir žinių visuomenės poreikiams, gali sudaryti prielaidas ūkio plėtros lėtėjimui. Didelės dalies darbo jėgos kvalifikacija nepakankamai atitinka darbo rinkos poreikius, gyventojai neturi reikiamų įsidarbinimo gebėjimų, verslumo, o jų profesinis ir teritorinis mobilumas šalyje tebėra žemas.

Iš esmės integravimasis į ES darbo rinką nulems, kad ji bet kokiomis aplinkybėmis plėtosis dirbantiesiems palankia kryptimi. Nedarbo padidėjimas regionuose galimas tik trumpam, kol atsilaisvinusi darbo jėga pasinaudos vieningos ES darbo rinkos teikiamomis galimybėmis. Daroma prielaida, kad emigracija nesutrukdys didėti užimtųjų skaičiui Lietuvoje. Darbo jėgos persikvalifikavimas iš žemo produktyvumo sektoriaus į didesnio produktyvumo sektorių vidutinės trukmės laikotarpiu taps svarbiu BVP augimo veiksniumi, galinčiu apsaugoti nuo darbo jėgos trūkumo.

Išanalizavus darbo rinkos rodiklių Lietuvoje ir jos apskrityse dinamiką bei jos priežastis, būtina įvertinti ir jų kitimo perspektyvas. Vienareikšmiškai numatyti vienokias ar kitokias bet kokio rodiklio perspektyvas nėra paprasta, ypač tada, kai jo kitimas nepasižymi pastovia didėjimo ar mažėjimo tendencija. Būtent tokia situacija išryškėja analizuojant nedarbo lygio ir bedarbių skaičiaus dinamiką. Tiesinė funkcija Lietuvos apskričių nedarbo lygio ir bedarbių skaičiaus prognozavimui netinka, todėl rodiklių prognozei pasitelkiami ekspertų vertinimai.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2008 metų strateginiame veiklos plane pateikiamas prognozuojamas vidutinis metinis nedarbo lygis (gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis). 2008 metais prognozuojama, kad nedarbo lygis sieks 5,2 proc., 2009 metais – 6 proc., o 2010 metais – 5,9 proc. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija 2008 metų balandžio mėnesį paskelbusi vidutinės trukmės ekonominių rodiklių projekcijas, prognozuoja, kad Lietuvoje 2008 metais nedarbo lygis bus 5,2 proc., 2009 ir 2010 metais – 6,0 proc.

2008 metų AB SEB banko Lietuvos makroekonomikos apžvalgoje teigiama, kad nedarbas Lietuvoje sumažėjo iki natūralaus lygio ir tolesnis nedarbo lygio mažėjimas ūkiui atneštų daugiau žalos nei naudos. Jau dabar daugelyje ekonomikos sektorių darbdaviai skundžiasi, kad neturi iš ko pasirinkti ir yra priversti pasitelkti nepatyrusius, žemos kvalifikacijos darbuotojus darbo vietai užimti. Teoriniu požiūriu, faktinei ekonomikos plėtrai smuktelėjus žemiau potencialaus lygio – 6,5 – 6,8 proc. – turėtų atsirasti santykinis darbo jėgos perteklius ir išaugti nedarbo lygis. SEB banko prognozėmis, šalies BVP 2008 metais padidės 6,5 proc., o 2009 metais – 6,0 proc., t.y. mažiau nei potencialios plėtros rodiklis. BVP ir nedarbo lygio pokyčių koreliaciją komplikuoja darbo jėgos emigracijos ir imigracijos srautai, turintys esminės įtakos aktyvių šalies darbo rinkos dalyvių statistikai. Kol kas emigracijos mastas akivaizdžiai pranoksta imigrantų skaičių, todėl ir toliau vis mažėja darbingo amžiaus gyventojų, tačiau artimiausiais metais neigiamas išvažiuojančių ir įvažiuojančių dirbti balansas turėtų mažėti. Įvertinęs visas šias aplinkybes, AB SEB bankas prognozuoja, kad vidutinis nedarbo lygis (užimtumo tyrimo duomenimis) 2008 metais bus 4,2 proc., o 2009 metais – 4,5 proc.

Lietuvos banko skelbiamoje Lietuvos ekonomikos raidoje ir perspektyvose teigiama, kad dėl ekonomikos augimo sumažėjimo turėtų padidėti nedarbo lygis. Darbo paklausa vis dar viršija

pasiūlą daugelyje ūkio sektorių, todėl tikėtina, kad dalis atsilaisvinsiu darbo jėgos išteklių bus panaudota. Tačiau laikinai nedarbo lygis turėtų padidėti, nes lėtėjant bendram ekonomikos augimui tikimasi darbo paklausos sumažėjimo daugelyje į vidaus paklausą orientuotų ūkio sektorių. Šios išvados grindžiamos prielaida, kad gyventojų išvykimo į kitas šalis galimybės sumažėjo. Daugelyje šalių, kurios iki šiol buvo pagrindinės Lietuvos emigrantus priimančios šalys, ekonomikos augimas lėtėja, tad darbo jėgos paklausa mažėja. Mažėjant atotrūkiui tarp darbo jėgos paklausos ir pasiūlos darbo užmokesčio augimas turėtų priartėti prie darbo našumo augimo.

Kaip buvo minėta, tiesinė funkcija Lietuvos apskričių bedarbių skaičiaus prognozavimui netinka, todėl bedarbių skaičiaus prognozei taip pat pasitelkiami ekspertų vertinimai. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija 2008 metų balandžio mėnesį paskelbusi vidutinės trukmės ekonominių rodiklių projekcijas, prognozuoja, kad Lietuvoje 2008 metais bus 83,9 tūkst., 2009 metais – 98,0 tūkst., 2010 metais - 97,3 tūkst. bedarbių. Didžiąją dalį bedarbių sudarys negalintys konkuruoti darbo rinkoje, neturintys reikalingo profesinio pasirengimo, darbo įgūdžių arba praradę ryšį su darbo rinka, taip pat socialinės rizikos ar socialinių atskirtį patiriantys asmenys. Regionų bedarbių struktūroje ryškių pokyčių neprognozuojama.

Užimtų gyventojų skaičiaus analizė regionuose taip pat išryškino šio rodiklio netolygumus. Šalies gyventojų užimtumo prognozės rezultatai pateikti 29 lentelėje.

29 lentelė

Gyventojų užimtumo prognozė 2008 – 2010 metams

Apskritis	Užimtieji iš viso				
	ΔY (tūkst. vnt.)	Aproksimacijos paklaida (%)	Prognozė 2008 m.	Prognozė 2009 m.	Prognozė 2010 m.
Alytaus apskritis	4,3	1,7034	74,18	75,46	76,74
Kauno apskritis	30,2	1,3038	306,20	309,20	294,20
Klaipėdos apskritis	12	2,4374	170,64	173,30	175,96
Marijampolės apskritis	9,4	1,6322	71,56	70,37	69,18
Panevėžio apskritis	-5,6	0,8545	111,90	110,45	109,00
Šiaulių apskritis	16,6	0,8545	159,76	162,56	165,36
Tauragės apskritis	5,3	2,0195	54,58	54,40	54,22
Telšių apskritis	11,5	0,7956	76,90	77,85	78,80
Utenos apskritis	5,3	3,5285	79,20	81,17	83,14
Vilniaus apskritis	58,1	0,7010	434,50	446,86	459,22
Lietuvos Respublika	147,2	0,4043	1539,46	1561,67	1583,88

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Prognozuojant užimtųjų pokytį tiesiniu trendu bei remiantis trendų lygtimis, numatoma kiekvieno regiono gyventojų skaičiaus rodiklio dinamika 2008 – 2010 metų laikotarpiui parodo, jog užimtųjų skaičius kis netolygiai. Iš 29 lentelėje pateiktų gyventojų užimtumo prognozavimo

rezultatų matyti, kad užimtųjų skaičius prognozuojamu 2008 – 2010 metų laikotarpiu didėja Alytaus, Klaipėdos, Šiaulių, Telšių, Utenos ir Vilniaus apskrityse. Rezultatų tikslumui įvertinti apskaičiuotos prognozių aproksimacijos paklaidos neviršija 10 proc. ir rodo, kad prognozavimo rezultatais galima pasitikėti. Lietuvos Respublikos Finansų ministerija pateikia tokias šalies užimtųjų prognozes 2008 – 2010 metams: 2008 metais užimtųjų skaičius sieks 1530,0 tūkst., 2009 metais – 1531,0 tūkst., 2010 metais – 1532,0 tūkst. užimtųjų.

Nors tiriamu laikotarpiu darbo jėgos rodiklių poslinkiai buvo neigiami, tačiau bendras šalies gyventojų užimtumas didėjo. Viena iš svarbiausių užimtumo didinimo sąlygų yra kvalifikuota, gebanti prisitaikyti prie rinkos pokyčių darbo jėga. Tam būtina efektyvi ir veiksminga profesinio rengimo bei kvalifikacijos tobulinimo sistema. Galima daryti prielaidą, kad užimtumo didėjimą sąlygojo efektyvus valstybinis darbo rinkos priemonių taikymas darbo integracijos procese.

Darbe buvo minėta, kad stojant į Europos Sąjungą, Lietuvai buvo keliami reikalavimai mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą. Lisabonos strategijoje numatyta, kad 2010 metų bendras visų darbingo amžiaus asmenų užimtumo lygis turėtų būti 70 proc., moterų – daugiau kaip 60 proc., vyresnio amžiaus žmonių – 50 proc. Lisabonos strategijoje iki 2010 metų numatyti pagrindiniai siekiai ir pasiekimai pateikti 30 lentelėje.

30 lentelė

Pagrindiniai ES ir Lietuvos užimtumo siekiai iki 2010 m. ir pasiekimai (proc.)

Užimtumo lygis	Lietuvos siekis 2006 m.	Lietuvos 2006 m. duomenys	ES siekis 2010 m.	Lietuvos siekis 2010 m.
15 – 64 m. gyventojų	64	63,6	70	68,8
15 – 64 m. moterų	58,8	61	60	61
55 – 64 m. gyventojų	47,5	49,6	50	50

Šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 2006 – 2007 metai.

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, Lietuva jau 2006 metais įgyvendino Lisabonos strategijos dalį – iki 2010 metų pasiekti 61 proc. moterų užimtumo lygį. Sėkmingai įgyvendinamas strategijos iššūkis – pagyvenusių žmonių užimtumo didinimas iki 50 proc. Pagyvenusių žmonių užimtumas Lietuvoje 2003 – 2005 metais augo pakankamai sparčiai (nuo 44,5 proc. 2003 metais iki 49,2 proc. 2005 metais). 2006 metais 55 – 64 metų gyventojų užimtumo lygis siekė 49,6 proc. ir jau viršijo rodiklį, numatytą Lisabonos strategijoje, kad dirbtų 47,5 proc. šios amžiaus grupės gyventojų. Tai vienas iš aukščiausių rodiklių Europos Sąjungoje. Iki 2010 metų reikia padidinti 15 – 64 metų gyventojų užimtumo lygį iki 68,8 proc.

Atlikta darbo rinkos rodiklių analizė parodė, kad tokios problemos, kaip ekonominė migracija, nepakankamas darbo našumas, vis dar išlieka pakankamai aktualios. Deja, sumažėjus

vienoms problemoms, susiduriama su naujomis. Prie tokių būtų galima priskirti didėjančią neigiamą natūralios kaitos įtaką šalies gyventojų skaičiui bei mažėjančią darbo jėgos aktyvumo lygį.

Siekiant demografinės situacijos pagerėjimo būtinas nuolatinis, tikslingas finansavimas, skirtas kompleksiniams tarpdisciplininiais migracijos, gimstamumo, šeimos pokyčių, visuomenės sveikatos, mirtingumo ir gyventojų senėjimo tyrimams. Jie leistų atskleisti negatyvių tendencijų prigimtį, įvardinti jų raidos grėsmę nacionaliniam saugumui, sudarytų prielaidas adekvačios migracijos politikos, paramos šeimai politikos, sveikatos politikos pagrindimui, nuolatinei jų formavimo, įgyvendinimo ir rezultatų mokslinei stebėsenai.

Minimos demografinės problemos yra stipriai persipynusios su prieštaringomis tendencijomis darbo rinkoje. Augant užimtumo lygiui ir mažėjant nedarbui Lietuvoje išlieka aukštas ekonominio neaktyvumo lygis. Iš kitos pusės tinkamos darbo jėgos deficito sąlygomis, darbdaviai mažina reikalavimus priimamiems darbuotojams, todėl realiai gamyboje vis dažniau susiduria ne tik su kiekybiniais, bet ir kokybiniais darbo jėgos trūkumais. Ilgalaikėje perspektyvoje kiekybinis ir kokybinis darbo jėgos trūkumas turės labai neigiamas pasekmes ne tik Lietuvos ūkiui, bet ir bendram šalies gyventojų gyvenimo lygiui, socialinės apsaugos būklei bei socialiniam stabilumui.

Gyventojų senėjimas didina socialinės apsaugos sistemos apkrovimą, iškelia naujus reikalavimus darbo rinkai bei darbo išteklių ir personalo vadybai. Vyresnio amžiaus gyventojai turi vis daugiau įtakos visuomenės funkcionavimui, tačiau darbo bei viešojoje aplinkoje šis veiksnys nepakankamai įvertinamas.

Siekiant išsamiau išsiaiškinti ekonominių veiksnių įtaką regionų darbo rinkos rodikliams, buvo analizuojama kokia priklausomybė yra tarp bendrosios pridėtinės vertės ir užimtųjų skaičiaus pagal ekonomines veiklos rūšis. Svarbu įvertinti ir jų kitimo perspektyvas. Šalies ūkio augimo perspektyvos priklausys nuo apdirbamosios pramonės sėkmingos raidos, kurio būtina sąlyga spartus gamybos modernizavimas. Vykstant mokslo ir technikos pažangai, globalizacijos procesams, intelektualios ir aukštos kvalifikacijos darbo jėgos įtaka Lietuvoje augs ir taps svarbiausiu bei lemiančiu pramonės, o kartu ir viso ūkio, plėtros veiksniu. Prognozuojama, kad 2008 metais pramonės sektoriuje bus įsteigta apie 16 tūkst. naujų darbo vietų.

Paslaugų sektoriaus veiklos rezultatai ir ateities perspektyvų vertinimai rodo, kad paslaugų įmonių paklausa regionuose toliau didės. Paslaugų sektorius nereikalauja ypatingai aukštos kvalifikacijos darbo jėgos, todėl jame pastebima didesnė darbuotojų kaita, profesinis mobilumas. 2008 metais numatomas darbo vietų steigimas šiame sektoriuje sudarys 24 tūkst. arba 45 proc. visų šalies naujų darbo vietų.

Statybos sektorius buvo aiškus ūkio šakų lyderis pagal sukurtos pridėtinės vertės augimo tempus. Dvejus metus iš eilės šiam sektoriui atiteko vienas svarbiausių ekonomikos vystymosi vaidmenų. 2008 metais statybų bendrovės planuoja naujai sukurti per 9 tūkst. darbo vietų.

Susiklosčiusios žemės ūkio sektoriaus vystymosi tendencijos ir numatyta ES parama leidžia manyti, kad artimiausios ir vidutinės trukmės laikotarpiu žemės ūkio sektoriaus perspektyvos regionuose yra geros. Tačiau ūkio modernizavimas, gerokai spartesnė kitų ekonomikos sektorių plėtra ir ankstyvojo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas lėmė tolesnį užimtųjų žemės ūkyje skaičiaus mažėjimą, palyginti su 2007 metais. Nors nežymiai, tačiau numatoma, kad naujai steigiamų darbo vietų skaičius mažės. Prognozuojama, kad paslaugų, pramonės sektoriuose laisvų darbo vietų bus steigama daugiau, nei ankstesniais metais, statyboje išliks panaši tendencija, o žemės ūkyje – mažės.

Taig apibendrinant galima teigti, kad išsivystymo netolygumai tarp Lietuvos regionų yra dideli ir turi tendenciją didėti. Tai patvirtina daugelis ekonominių faktorių: vienam šalies gyventojui tenkanti bendrojo vidaus produkto dalis, nedarbo ir užimtumo lygiai, darbo jėgos pasiskirstymas pagal ekonomikos sektorius. Netolygi plėtra Lietuvos ūkyje ir didėjančios žmonių gyvenimo lygio disproporcijos regionuose lėtina bendrąją ekonomikos pertvarką ir sukelia socialines problemas daugelyje šalies vietovių.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išanalizavus teorinius darbo rinkos struktūros aspektus ir atlikus Lietuvos regionų darbo rinkos struktūros regioninę diferenciaciją lemiančių veiksnių tyrimą, galima daryti šias išvadas:

- Remiantis literatūros šaltinių analize galima teigti, kad darbo rinkoje, skirtingai nuo kitų rinkų, sprendžiamos ne tik ekonominės, bet ir socialinės problemos. Kadangi darbo rinkos funkcionavimui įtakos turi socialiniai, ekonominiai, geografiniai veiksniai, atitinkamai formuojasi ir darbo jėgos pasiūlos bei paklausos poreikis.

- Pagrindinėmis Lietuvos darbo rinkos problemomis galima išskirti nepakankamai aukštą bendro užimtumo lygį, gyventojų ir darbo jėgos senėjimą, darbo pasiūlos ir paklausos suderinamumo problemas.

- Socialinių ir ekonominių rodiklių analizė parodė, kad Lietuvoje tarp regionų egzistuoja ryškūs socialiniai ir ekonominiai skirtumai, kurių susidarymo ir nemažėjimo pagrindinė priežastis - netolygi teritorinė ekonominė plėtra. Dėl nemažėjančių teritorinių socialinių skirtumų didėja socialinė įtampa, nepakankamai efektyviai sprendžiamos socialinės problemos, didėja vidinė ir išorinė gyventojų migracija.

- Atlikus gyventojų skaičiaus kitimo analizę, nustatyta, kad 2006 metais Lietuvoje gyveno 3394,1 tūkst. gyventojų, t. y. 87,2 tūkst. mažiau negu 2001 metais. Ketvirtadalis gyventojų (25 proc.) gyveno Vilniaus apskrityje, mažiausiai apgyvendintos Tauragės, Telšių, Utenos, Alytaus ir Marijampolės apskritys. Per pastaruosius šešerius metus gyventojų skaičius mažėjo visose apskrityse, daugiausia – Utenos apskrityje (5,3 proc.).

- Paspirtėjęs šalies ekonomikos augimas lėmė ir darbo rinkos pokyčius šalies regionuose: užimtumo lygis didėjo, nedarbo lygis – mažėjo. Analizuojant nedarbo lygio ir užimtumo lygio duomenis pagal apskritis, beveik visose šalies apskrityse, išskyrus Panevėžio apskritį, pastebimos panašios tendencijos - nedarbo lygio mažėjimas yra spartesnis už užimtumo lygio augimą. Viena šiuos skirtumus lėmusių priežasčių – 2006 metų pradžioje įvykęs didžiausios Panevėžio miesto įmonės AB „Ekranas“ bankrotas.

- Atlikus užimtųjų skaičiaus apskrityse analizę, nustatyta, kad per pastaruosius šešerius metus Lietuvoje užimtųjų skaičius išaugo 10,89 proc. Sparčiau nei vidutiniškai šalyje užimtųjų skaičius augo Telšių (18 proc.), Vilniaus (16,5 proc.) ir Marijampolės (14,2 proc.), Šiaulių (12,16 proc.), Kauno (11,05 proc.) apskrityse. Panevėžio apskrityje, skirtingai nei kitose, 2001 – 2006 metais užimtųjų sumažėjo 4,7 proc. Nedarbo lygis šalyje 2001 – 2006 metais sumažėjo nuo 17,4 iki 5,6 proc. 2006 metais Marijampolės apskrityje užregistruotas dvigubai mažesnis nei šalyje nedarbo lygis – 2,6 proc. Žymiai aukštesnis nei šalyje nedarbo lygis užregistruotas Panevėžio ir Klaipėdos apskrityse – atitinkamai 8 ir 6,8 proc.

- Nustatyta, kad bedarbių skaičiaus dinamika tiriamuoju laikotarpiu kito nevienodai. Bedarbių skaičius 2001 – 2006 metais sumažėjo 3 kartus (nuo 284 iki 132,9 tūkst.). Ypač bedarbių mažėjo Marijampolės apskrityje – 7,4 karto, Alytaus – 5,1, Tauragės – 4, Šiaulių – 3,6 karto.

- Atlikta socialinių ir ekonominių rodiklių analizė rodo, kad demografinės problemos yra stipriai persipynusios su prieštaringomis tendencijomis darbo rinkoje. Augant užimtumo lygiui ir mažėjant nedarbui Lietuvoje išlieka aukštas ekonominio neaktyvumo lygis. Darbo jėgos aktyvumo lygis šalyje 2006 metais, palyginti su 2001 metais, sumažėjo 6,5 proc. Ženkiausias darbo jėgos mažėjimas tiriamu laikotarpiu pastebėtas Panevėžio ir Alytaus apskrityse – atitinkamai buvo 9,97 ir 9,78 proc. Aktyvumo lygis mažėjo visose apskrityse, išskyrus Vilniaus ir Marijampolės apskritis. Aktyvumo lygis glaudžiai susijęs su aktyvių gyventojų skaičiumi – šiam mažėjant, mažėjo ir aktyvumo lygis.

- Intensyvesnis augimas Lietuvos didžiosiose apskrityse lemia netolygų šalies ekonomikos augimo potencialo bei gyvenimo lygio pasiskirstymą Lietuvos regionuose: didžioji dalis sukuriama BVP yra koncentruota trijuose teritoriniuose vienetuose – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse. Šioms apskritims būdingi šiuolaikinės darbo rinkos požymiai – į paslaugų sektorių orientuotas užimtumas ir, palyginti su kitais regionais, mažiausia užimtųjų agrariniame sektoriuje dalis. Šių regionų paslaugų ir statybos sektoriams turėjo teigiamos įtakos padidėjęs mažesnių šalies apskričių gyventojų teritorinis mobilumas.

- Darbe atlikta koreliacinė analizė sudarė prielaidas teigti, kad bendra regiono ūkio raida turi įtakos teritoriniams darbo rinkos rodikliams. Netolygi ūkio raida sąlygoja nevienodas užimtumo galimybes teritorijose. Tiriant regionų ūkio raidą pagal sukurtą BVP ir gyventojų užimtumo pasiskirstymą, apskaičiuotas Džini koeficientas: 2001 metais buvo lygus 0,547, 2004 metais šis koeficientas buvo lygus 0,225, o 2006 metais rodiklis buvo lygus 0,311. Remiantis 2001 ir 2006 metų apskaičiuotais Džini koeficientais, galima daryti išvadą, kad regionų netolygumai išlieka, atotrūkis tarp apskričių lyderių ir mažesnių apskričių tebėra ryškus. Rodiklių sklaidos analizė parodė, kad didėja Lietuvos regionų netolygus vystymasis. Tai patvirtina tyrimo metu iškeltą hipotezę, kad egzistuojantys Lietuvos Respublikos regionų darbo rinkos struktūros skirtumai didina atotrūkį tarp pirmaujančių ir atsiliekančių regionų.

- Remiantis literatūros šaltinių analize galima teigti, kad regionų diferenciacija ir toliau gali didėti, jei šalies ekonomika neužtikrins pakankamų sąlygų socialinei plėtrai ir gyventojų užimtumui. Siekiant demografinės situacijos pagerėjimo būtinas nuolatinis, tikslingas finansavimas, skirtas kompleksiniams tarpdisciplininiais migracijos, gimstamumo, visuomenės sveikatos, mirtingumo ir gyventojų senėjimo tyrimams, kurie leistų atskleisti negatyvių tendencijų prigimtį. Siekiant tolygios šalies ekonominės ir socialinės plėtros, Lietuvos regionų skirtumus mažinti reikia, siekiant įgyvendinti sprendimus, orientuotus į atskirų regionų problemas.

Rekomendacijos:

- Darbo jėgos trūkumo problema galėtų būti sprendžiama neaktyvių šalies gyventojų ir socialinės atskirties grupių atstovų (pvz. neįgaliųjų, buvusių kalinių ir t.t.) integravimu į darbo rinką. Tai svarbi priemonė didinant užimtumą ir įveikiant socialinę atskirtį. Darbdaviams, įdarbinusiems papildomas užimtumo garantijas turinčius asmenis, ar sukūrusiems (pritaikiusiems) darbo vietą tokiems asmenims, galėtų būti mokama tam tikro dydžio subsidija. Darbo jėgos trūkumo problema galėtų būti sprendžiama ir pensinio amžiaus didinimu, potencialios darbo jėgos, neatitinkančios darbo rinkos keliamų reikalavimų, perkvalifikavimu ir efektyvesniu turimų darbo išteklių paskirstymu. Būtina imtis priemonių, kurios didintų visuomenės toleranciją socialinės atskirties grupėms ir taip paskatintų aktyvesnę šių asmenų integraciją į visuomenę.

- Ypatingas valdžios atstovų dėmesys turėtų būti skirtas emigracijos mastų mažinimui, emigravusios darbo jėgos grįžimo skatinimui bei prielaidų didėti vidutinei šalies gyventojų gyvenimo trukmei, kuri yra viena mažiausių ES, sukūrimui.

- Darbo rinkos subalansuotumo didinimas galėtų būti sprendžiamas vidinio teritorinio mobilumo skatinimu. Darbo jėgos teritorinį mobilumą paskatintų tokios priemonės, kaip infrastruktūros (ypač susisiekimo) gerinimas, mobilumo motyvacijos skatinimas. Steigiant įmones labiau atsiliekančiuose regionuose, siūloma kompensuoti darbuotojų vežiojimo į darbą išlaidas. Priklausomai nuo atstumo didėjanti kompensuojamų transporto išlaidų dalis galėtų paskatinti darbuotojų teritorinį mobilumą, padidintų darbo rinkos subalansuotumą, sumažintų regionų išsivystymo netolygumą. Toks teritorinio mobilumo srautų skatinimas gali būti vykdomas konkrečios apskrities ribose.

- Teritorinis mobilumas labai susijęs profesiniu mobilumu. Teritorinį ir profesinį mobilumą galėtų paskatinti galimybė įtraukti savarankiškai ieškančius darbo asmenis per darbo biržą į profesinį mokymą. Tai galėtų pritraukti į darbo biržas papildomą asmenų kontingentą, kuriems bedarbio statusas yra nepatrauklus.

- Darbo jėgos trūkumo problema galėtų būti sprendžiama perskirstant turimus darbo jėgos išteklius, t.y. skatinant darbo jėgos judėjimą iš žemos pridėtinės vertės (pvz., žemės ūkio) į aukštos pridėtinės vertės sektorius.

LITERATŪRA

1. Adamonienė, R. (2001). Darbo ištekliai ir su jais susijusių sąvokų samprata. *Inžinerinė ekonomika*, 4 (24), p. 42 – 46.
2. Adamonienė, R. (2003). Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos lygio analizės teorinis pagrindimas. *Inžinerinė ekonomika*, 1 (32), p. 91 – 95.
3. Adamonienė, R., Sakalas, A. (2002). Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimo būdai ir mechanizmai. *Inžinerinė ekonomika*, 3 (29), p. 67 - 71.
4. Andriušaitienė, D. (2004). Regioninės nedarbo diferenciacijos problemos. *Verslas, vadyba ir studijos, 2003. Mokslo darbai*. Vilnius: Technika.
5. Balčiūnas, N. (1999). Nedarbo lygis ir jo poliarizacija Lietuvoje teritoriniu pjūviu. *Regionų ekonomika ir plėtra*. Tarptautinės konferencijos medžiaga. Kaunas: Naujasis Lankas, p. 11.
6. Bartosevičienė, V. (2006). *Ekonominė statistika*. Kaunas: Technologija.
7. Beržinskienė, D. (2004). Gyventojų užimtumo plėtros modeliavimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 4*: Ernesto Galvanausko mokslinė konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 46 – 51.
8. Beržinskienė, D. (2005). Nepanaudotų užimtumo galimybių priežastys. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 5*: Ernesto Galvanausko tarptautinė mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 38 – 41.
9. Burneika, D. Regioniniai bendrosios ūkio būklės skirtumai ir jų kaita Lietuvoje [žiūrėta 2007-09-20]. Prieiga per internetą: <<http://images.katalogas.lt/maleidykla/geo41/G-43.pdf>>.
10. Cibulskienė, D. (2005). Lietuvos regionų netolygaus vystymosi tyrimas tarptautinės ekonomikos veiklos aspektu. *Verslas, vadyba ir studijos, 2004*. Vilnius: Technika, p. 15 – 27.
11. Cibulskienė, D., Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2005). Netolygaus Lietuvos regionų vystymosi vertinimas. *Ekonomika. Mokslo darbai*, 72, p. 156 – 170.
12. Česnygienė, R. (1996). *Darbo ekonomikos teoriniai aspektai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
13. Damašienė, V. (2004). *Regiono pramonės plėtros ir užimtumo valdymas*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 7, 28.
14. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas (2006). *Gyventojų užimtumo tyrimo duomenys*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
15. Darbo rinkos pokyčiai. Ekonominis kontekstas [žiūrėta 2006-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/sv01_2.pdf>.
16. Darbo rinkos pokyčiai. Nedarbas [žiūrėta 2006-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/l010.pdf>.

17. *Darbo rinkos terminai ir sąvokos* (1998). Vilnius: Agora.
18. Daukantienė, N. Darbo rinkos pokyčiai Lietuvoje: moterų ir vyrų padėties aspektai [žiūrėta 2007-09-20]. Prieiga per internetą: <http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil64/Fil_046_054.pdf>.
19. Gronskas, V. (1999). Lietuvos regionų ūkinės veiklos palyginamoji analizė. *Regionų ekonomika ir plėtra*. Tarptautinės konferencijos medžiaga. Kaunas: Naujasis Lankas, p. 31 - 33.
20. Hennerberger, F. (1995). *Arbeitsmarkttheorien: Ein Überblick*. Nr. 38 der Reihe Diskussionspapiere des Forschungsinstitut für Arbeit und Arbeitsrecht an de Hochschule St. Gallen.
21. Kiel, M., Kotler, B. (1999). *Lebensalter, Erwebsbeteiligung unda Altersgrenyenpolitik in den Ländern der Europäischer Union*. Institut für Arbeistmarkt und Berufsforscgung der beudreanstalt für Arbeit Nürnberg. S. 123.
22. Kinderis, R. (2004). *Lietuvos darbo išteklių tyrimas*. Klaipėda: UAB Ciklonas.
23. Krumplytė, J., Obrikytė, Ž. (2006). Lietuvos darbo rinkos tendencijos konvergencijos Europos Sąjungoje laikotarpiu. *Verklas, vadyba ir studijos*, 2005. Vilnius: Technika, p. 249 – 262.
24. Lechner, A. (1998). *Asymetrische Information auf dem Arbeitsmarkt: ein Erklärungsfaktor für die Diskriminierung von Frauen*. Pfaffenweiler: centaurus. Verl. Ges. Frankfurt am Main. S. 22
25. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija T2. (1981). Vilnius: Mokslas.
26. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija T5. (1981). Vilnius: Mokslas.
27. Lietuvos apskritis, 2006 [žiūrėta 2008-01-25]. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/pages_list/?id=1112>.
28. Lietuvos darbo rinkos pokyčiai [žiūrėta 2006-12-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr1/rinka.asp>>.
29. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas. Aktuali redakcija 2006 06 08. Valstybės žinios, 2006 06 28, Nr. 72-2674.
30. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas. Aktuali redakcija 2004 07 15. Valstybės žinios, 2004 07 27, Nr. 116-4324.
31. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas. Aktuali redakcija 2006 08 01. Valstybės žinios, 2006 06 30, Nr. 73-2762.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 11 d. nutarimas Nr. 853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos“. Valstybės žinios, 2002 06 19, Nr. 60-2424.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 575 „Dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos“. Valstybės žinios, 2005-05-26, Nr.66-2370.

34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. 1269 „Dėl regionų socialinių ir ekonominių skirtumų pažinimo 2007 – 2010 metų programos“. Valstybės žinios, 2007-12-06, Nr.127-5185.
35. Lileikienė, A., Šaparnis, G., Tamošiūnas, T. (2004). Magistro darbo rengimo metodika. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
36. Mačys, G. (2005). *Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
37. *Makroekonomika* (2005). Ats. red. V. Snieška. Kaunas: Technologija.
38. Markauskienė, A., Nikitina, S. (1998). Darbo rinkos reguliavimo problemos regioniniu aspektu. *Ekonomika ir vadyba*. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, p. 226 – 228.
39. Martinkus, B., (2003). *Darbo procesų valdymas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
40. Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai*. Kaunas: Technologija.
41. Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičienė, A. (2006). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
42. Martinkus, B., Savanevičienė, A. (1996). *Darbo ekonomika*. Kaunas: Technologija.
43. Matiušaitytė, R. (2005). Darbo rinkos segmentavimas. *Tiltai. Mokslinis žurnalas*, 2., p. 15 – 21.
44. Matiušaitytė, R., Čiegis, R. (2002). Statistische Diskriminierung auf dem Arbeitsmarkt in Litauen. *Inžinerinė ekonomika*, 5 (31), p. 88 – 93.
45. Meier, H., Loewenbein, O. (2003). Changing Roles in the Organization of Companies. Demographics and Project management demand hybrid skills. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 28, p. 92 – 94.
46. Moliėnė, O. (2007). Apskričių socialinės – ekonominės raidos skirtumai ir agreguoti rodikliai jiems vertinti. *Lietuvos statistikos darbai* 2006/11. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
47. Navickas, V. (2003). *Europos Sąjungos rinkų ypatumai*. Kaunas: Technologija.
48. Nedarbas didina žmonių riziką tapti skurstančiais [žiūrėta 2007-01-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/Pranesim/As.phtml>>.
49. Palumickaitė, J., Matuzevičiūtė, K. (2004). Darbo rinkos priemonių ekonominio efektyvumo įvertinimas Šiaulių apskrityje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4: Ernesto Galvanausko tarptautinė mokslinė konferencijos medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 176 – 180.

50. Pareigis, R., Dorofejeva, O. (2004). Lietuvos nacionalinė regioninė politika ir jos įgyvendinimo prielaidos. *Ekonomika*, 67 (2) [žiūrėta 2007-11-16]. Prieiga per internetą: <[http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/67\(2\)/straipsniai/str6.pdf](http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/67(2)/straipsniai/str6.pdf)>.
51. Paulavičius, K.B. (2002). *Darbo rinka*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
52. Pocius, A. (1999). Lietuvos darbo rinkos struktūriniai lygiai. *Ekonomika ir vadyba*. Kaunas: Technologija, p. 253 – 255.
53. Pocius, A. (1999). Šalies darbo rinkos apimties įvertinimo problemos: neoficialusis užimtumas ir paslėptas nedarbas. *Lietuvos statistika XX amžiuje*, p. 200 – 213.
54. Pocius, A. (2000). Gyventojų užimtumo ir nedarbo statistikos formavimas bei darbo rinkos tyrimų raida Lietuvoje. *Iš Lietuvos sociologijos istorijos*, III knyga, p. 181 – 197.
55. Pocius, A., Moskvina, J. (2006). Šalies darbo rinkos raidos tendencijos ir perspektyvos: gyventojų aktyvumo pokyčių įvertinimas. *Lietuvos statistikos darbai*. Vilnius: statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, p. 4 – 12.
56. Pocius, A., Zabulytė, L. (2005). Skirtingų nedarbo lygio rodiklių palyginamoji analizė ir metodiniai vertinimo aspektai pagal regionus. *Lietuvos statistikos darbai 2005/1*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
57. Ragauskienė, E. Regioninės politikos Lietuvoje įgyvendinimo instrumentai. *Ekonomika. Mokslo darbai*, 72, p. 156 – 170.
58. Rakauskienė, G. O. (2006). *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
59. Ruplienė, D., Rimkevičienė, A. (2006). Posocialistinių šalių nedarbo specifika. *Socialiniai tyrimai*, 2006. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 114 – 117.
60. Šileika, A., Andriušaitienė, D. (2007). Istorinis metodologinis darbo rinkos sampratos aspektas. *Verslas: teorija ir praktika*. Vilnius: Technika, p. 17 – 23.
61. Socialinis pranešimas 2006 – 2007 metai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija [žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1351634479>>.
62. Summaries of Quarterly European Employment Observatory Report [žiūrėta 2007-10-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.eu-employment-observatory.net/en/news/2005archive.asp>>.
63. Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenys. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys.
64. Užimtumas ir darbo rinka [žiūrėta 2006-11-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1896>>.
65. Valentinavičius, S. (2001). Užimtumą ir nedarbą lemiantys ekonominiai veiksniai. *Ekonomika. Mokslo darbai*, 55 -56, p. 156 – 170.

PRIEDAI

Gyventojų skaičiaus pagal amžių rodiklių dinamika 2001 – 2006 m., vnt.

Apskritis		2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alytaus apskritis	Iš viso pagal amžių	187990	187397	186340	184807	182851	180786
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	41027	39656	38005	36537	35008	33459
	Darbingo amžiaus gyventojai	104811	106369	107799	108476	108822	108891
	Pensinio amžiaus gyventojai	42152	41372	40536	39794	39021	38436
Kauno apskritis	Iš viso pagal amžių	702090	699314	696143	691445	685723	680937
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	143890	139209	134028	129341	124947	121029
	Darbingo amžiaus gyventojai	413435	417686	422225	424178	424758	424920
	Pensinio amžiaus gyventojai	144765	142419	139890	137926	136018	134988
Klaipėdos apskritis	Iš viso pagal amžių	386129	385008	383945	383250	382179	380612
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	84120	81078	77634	74608	71752	68907
	Darbingo amžiaus gyventojai	226565	229690	233227	236568	239319	241259
	Pensinio amžiaus gyventojai	75444	74240	73084	72074	71108	70446
Marijampolės apskritis	Iš viso pagal amžių	188775	188298	187607	186736	185419	183870
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	44485	43198	41597	40224	38721	37225
	Darbingo amžiaus gyventojai	102660	104478	106459	107831	108826	109415
	Pensinio amžiaus gyventojai	41630	40622	39551	38681	37872	37230
Panevėžio apskritis	Iš viso pagal amžių	300305	298958	297521	295161	292376	289628
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	65278	63185	60785	58339	55852	53479
	Darbingo amžiaus gyventojai	167031	169054	171242	172562	173424	173807
	Pensinio amžiaus gyventojai	67996	66719	65494	64260	63100	62342
Šiaulių apskritis	Iš viso pagal amžių	370444	369192	367166	364076	360755	357015
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	83028	79882	76577	73400	70580	67484
	Darbingo amžiaus gyventojai	210042	213380	216390	217799	218580	218878
	Pensinio amžiaus gyventojai	77374	75930	74199	72877	71595	70653
Tauragės apskritis	Iš viso pagal amžių	134277	134051	133473	132729	131481	129976
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	32634	31460	30302	29142	27916	26708
	Darbingo amžiaus gyventojai	72258	73859	75231	76274	76873	77095
	Pensinio amžiaus gyventojai	29385	28732	27940	27313	26692	26173
Telšių apskritis	Iš viso pagal amžių	179952	179599	179137	178141	177008	175488
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	44462	42958	41277	39742	38277	36505
	Darbingo amžiaus gyventojai	100559	102356	104325	105454	106332	107074
	Pensinio amžiaus gyventojai	34931	34285	33535	32945	32399	31909
Utenos apskritis	Iš viso pagal amžių	186368	184879	183131	181113	178977	176711
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	38126	36285	34386	32529	30781	29302
	Darbingo amžiaus gyventojai	103087	104468	105780	106540	106990	106945
	Pensinio amžiaus gyventojai	45155	44126	42965	42044	41206	40464
Vilniaus apskritis	Iš viso pagal amžių	850668	848890	848090	848399	848555	848261
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	165793	160166	154207	148336	143597	139664
	Darbingo amžiaus gyventojai	518940	525441	533328	541634	548368	553171
	Pensinio amžiaus gyventojai	165935	163283	160555	158429	156590	155426
Lietuvos Respublika	Iš viso pagal amžių	3486998	3475586	3462553	3445857	3425324	3403284
	Gyventojai (0–15 m. amžiaus)	742843	717077	688798	662198	637431	613762
	Darbingo amžiaus gyventojai	2019388	2046778	2076006	2097316	2112292	2121455
	Pensinio amžiaus gyventojai	724767	711731	697749	686343	675601	668067

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Užimtųjų šalies regionuose rodiklių dinamika 2001 - 2006 m., tūkst.

Apskritis		Metai					
		2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alytaus apskritis	Vyrai ir moterys	66,7	67,3	67,1	67,4	72,5	71
	Vyrai	29,9	32,5	33,8	36,8	37,7	37,2
	Moterys	36,8	34,8	33,3	30,6	34,7	33,8
Kauno apskritis	Vyrai ir moterys	273,4	287,1	291,7	299,9	288,7	303,6
	Vyrai	127,5	146,1	148,1	152,7	143,2	152
	Moterys	145,9	141	143,5	147,2	145,5	151,6
Klaipėdos apskritis	Vyrai ir moterys	154,8	159,6	153,7	154	165,9	166,8
	Vyrai	78,5	80,9	76,6	78,7	84,4	84,3
	Moterys	76,3	78,7	77,2	75,3	81,4	82,5
Marijampolės apskritis	Vyrai ir moterys	65,2	77,5	80	75,6	73,9	74,6
	Vyrai	35,3	40	41,4	39,4	38,4	39,2
	Moterys	29,8	37,5	38,6	36,1	35,5	35,3
Panevėžio apskritis	Vyrai ir moterys	118,9	119,6	119,2	119,1	117,3	113,3
	Vyrai	55,9	58	57,7	56,1	56,6	55,3
	Moterys	62,9	61,6	61,5	63	60,8	58
Šiaulių apskritis	Vyrai ir moterys	136,5	140,6	150,1	145,9	153,1	153,1
	Vyrai	69	71,4	78,5	75,2	79,4	79,1
	Moterys	67,4	69,1	71,6	70,6	73,7	74
Tauragės apskritis	Vyrai ir moterys	48,4	54,7	56,6	54,7	56,8	53,7
	Vyrai	23,6	28,7	29,5	29,2	29,6	27,5
	Moterys	24,8	26,1	27,1	25,5	27,2	26,2
Telšių apskritis	Vyrai ir moterys	63,9	71	73,2	72	73,9	75,4
	Vyrai	34,1	36,1	37,4	40,3	40,3	39
	Moterys	29,8	34,9	35,7	31,7	33,6	36,3
Utenos apskritis	Vyrai ir moterys	71,8	70,6	67,7	66,8	74,4	77,1
	Vyrai	36,5	37,6	38	34,3	39,3	42,3
	Moterys	35,3	33	29,7	32,5	35,1	34,8
Vilniaus apskritis	Vyrai ir moterys	352,2	357,9	378,7	380,9	397,5	410,3
	Vyrai	174,1	176,5	185,1	191	201,9	199,6
	Moterys	178,1	181,5	193,6	190	195,6	210,7
Lietuvos Respublika	Vyrai ir moterys	1351,8	1405,9	1438	1436,3	1473,9	1499
	Vyrai	664,5	707,8	726,2	733,8	750,9	755,8
	Moterys	687,3	698,1	711,8	702,5	723	743,2

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys.

BVP šalies regionuose rodiklių dinamika 2001 - 2006 m.

Apskritis		Metai					
		2001	2002	2003	2004	2005	2006
Alytaus apskritis	BVP, mln. Litų	2101	2163	2212	2362,2	2630,6	2890,3
	BVP/gyv., tūkst. Litų	11,2	11,6	11,9	12,9	14,5	16,1
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	80,2	77,3	72,5	70,5	69,2	66,6
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	4,3	4,2	3,9	3,8	3,7	3,5
Kauno apskritis	BVP, mln. Litų	9571,4	9842,9	10968,3	12007,6	13870,9	15948,2
	BVP/gyv., tūkst. Litų	13,7	14,1	15,8	17,4	20,3	23,5
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	97,9	94,2	96,1	95,7	97,1	97,3
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	19,7	18,9	19,3	19,2	19,4	19,5
Klaipėdos apskritis	BVP, mln. Litų	5932,9	6244,7	6718,8	7213	8439,7	9571,7
	BVP/gyv., tūkst. Litų	15,4	16,2	17,5	18,8	22,1	25,2
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	110,3	108,4	106,5	103,5	105,8	104,4
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	12,2	12	11,8	11,5	11,8	11,7
Marijampolės apskritis	BVP, mln. Litų	1780,6	1874,6	2110,6	2220,5	2499,7	2832,7
	BVP/gyv., tūkst. Litų	9,4	10	11,3	11,9	13,5	15,5
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	67,7	66,6	68,6	65,5	64,8	64,1
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	3,7	3,6	3,7	3,5	3,5	3,5
Panevėžio apskritis	BVP, mln. Litų	3723,1	3868,4	4049,2	4598,2	5007,1	5335,2
	BVP/gyv., tūkst. Litų	12,4	13	13,7	15,7	17,2	18,5
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	89	86,6	83,1	85,9	82,3	76,7
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	7,7	7,4	7,1	7,3	7	6,5
Šiaulių apskritis	BVP, mln. Litų	3823,6	4087,7	4520	5122,4	5613,8	6368,6
	BVP/gyv., tūkst. Litų	10,3	11,1	12,4	14,1	15,6	17,9
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	74,1	74,1	75,2	77,6	74,8	74,3
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	7,9	7,9	8	8,2	7,9	7,8
Tauragės apskritis	BVP, mln. Litų	1139,2	1161,6	1183,5	1266,7	1367,2	1506,7
	BVP/gyv., tūkst. Litų	8,5	8,7	8,9	9,6	10,5	11,7
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	60,8	58	54,1	52,6	50	48,3
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	2,3	2,2	2,1	2	1,9	1,8
Telšių apskritis	BVP, mln. Litų	2174,4	2243,6	2483,3	2869,5	3206,8	3554,2
	BVP/gyv., tūkst. Litų	12,1	12,5	13,9	16,2	18,2	20,3
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	86,7	83,5	84,5	88,7	87	84,1
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	4,5	4,3	4,4	4,6	4,5	4,3
Utenos apskritis	BVP, mln. Litų	2160,5	2278,7	2547,8	2751,8	3087,3	3391,4
	BVP/gyv., tūkst. Litų	11,6	12,4	14	15,3	17,4	19,3
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	83,4	82,7	85,1	83,9	83	80
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	4,4	4,4	4,5	4,4	4,3	4,1
Vilniaus apskritis	BVP, mln. Litų	16177,9	18205,9	20010,7	22174,6	25657,2	30506,1
	BVP/gyv., tūkst. Litų	19	21,5	23,6	26,1	30,2	36
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	136,4	143,2	143,5	143,5	144,7	149,1
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	33,3	35	35,2	35,4	35,9	37,2
Lietuvos Respublika	BVP, mln. Litų	48584,6	51971,2	56804	62586,7	71380,4	81905,2
	BVP/gyv., tūkst. Litų	14	15	16,4	18,2	20,9	24,1
	BVP/gyv., palyginti su šalies vidurkiu, %	100	100	100	100	100	100
	Apskričių sukurta BVP dalis, %	100	100	100	100	100	100

* BVP/gyv. – BVP, tenkantis vienam gyventojui

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys.

BVP (mml. Lt) ir užimtųjų (tūkst.) pagal ekonomines veiklos rūšis rodiklių dinamika 2001 – 2006 m.

Rodiklis	2001		2002		2003		2004		2005		2006		
	BVP, (mml.Lt)	Užimtieji (tūkst.)	BVP, (mml.Lt)	Užimtieji (tūkst.)	BVP, (mml.Lt)	Užimtieji (tūkst.)	BVP, (mml.Lt)	Užimtieji (tūkst.)	BVP, (mml.Lt)	Užimtieji (tūkst.)	BVP, (mml.Lt)	Užimtieji (tūkst.)	
AB Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	Alytaus apskritis	172,3	10	177,7	11,1	179	12,5	136,4	11,6	157,5	10,6	158,5	8,6
	Kauno apskritis	493	25,1	553,2	35,6	536,2	36,1	601,2	36,3	662,4	33,3	742,7	30
	Klaipėdos apskritis	246,7	23,1	274	22,8	271,1	24,6	252,8	25,1	288,7	17,3	255,5	13,5
	Marijampolės apskritis	322,5	23,3	360,7	27,2	363,6	23,9	333,2	21,5	397,6	22,9	444,6	17,3
	Panevėžio apskritis	394,9	26,9	418,4	28,3	425,1	27,1	455,7	20,1	508,7	20	524,6	19,2
	Šiaulių apskritis	488,8	40,6	551,3	36,9	546,6	38,7	570	37,1	630,8	34,3	673,4	29,4
	Tauragės apskritis	222,4	23	207,4	26,7	206,6	25,5	183,4	22,8	223,9	25,2	207	20,6
	Telšių apskritis	155	15,8	164,1	21,7	162,3	23,8	155,8	17,3	189,1	12,9	193,1	18,2
	Utenos apskritis	163	10,9	157,4	12,9	156,4	16,1	151,9	16,2	185,9	12,6	172,5	12,7
	Vilniaus apskritis	396,5	35,2	383,3	27,3	419,2	28,7	468	19,4	417,2	17,9	435	17,1
	Lietuvos Respublika	3055,1	233,9	3247,5	250,6	3265,9	256,9	3308,2	227,5	3661,8	207	3807	186,6
	Alytaus apskritis	533,2	15,8	530,2	20,2	566,3	19,8	598,5	15,6	659,5	16,3	687,3	15,1
	Kauno apskritis	2247,6	62,6	2205,9	63,7	2558,3	65,7	2976,8	66,7	3380,7	60,5	3892,8	63,3
Klaipėdos apskritis	1322,1	29,7	1307	29,9	1554,3	28,8	1754,6	28,9	2050,7	33,6	2354,5	33,2	
Marijampolės apskritis	342	14,5	354,8	14,8	388	12,9	512,3	12,3	550,8	12,3	654,8	13,2	
Panevėžio apskritis	1056,3	28,2	1044,6	28,5	1156,2	32,1	1426,1	31,7	1497,8	31	1437,6	24,6	
Šiaulių apskritis	730,1	22,1	750	24,1	892,6	23,5	1117,4	22,6	1234,4	24,7	1390,2	25,3	
Tauragės apskritis	157,5	4,9	143,1	6,3	170,5	6,8	198,4	7,1	217,7	7,7	262,3	7,7	
Telšių apskritis	721,1	18,5	728,9	16,5	865,4	16,7	1082,5	16,5	1198,5	17,7	1254,2	17,7	
Utenos apskritis	715,8	18	789,8	20,1	938,1	15,1	1048,9	15,4	1163,4	18,8	1277,1	18,8	
Vilniaus apskritis	2864,4	66,8	2973,8	69,2	3400,6	76,2	3922,5	71,9	4450,2	73,5	5139,8	77,1	
Lietuvos Respublika	10690	281,1	10828,2	293,3	12490,4	297,5	14638,1	288,7	16403,7	296,2	18350,6	296	
Alytaus apskritis	102,1	4	127,4	4,4	156	4,5	182,4	4,9	222,9	5,4	284,2	7,8	
Kauno apskritis	476,9	20,8	512	19,2	643	24,9	747,3	26	890,7	29,1	1182,5	30,9	
Klaipėdos apskritis	341,3	9,7	364,6	10,9	389,6	9,3	431,5	9,7	568,1	13,5	711,4	16,3	
Marijampolės apskritis	79	1,7	87,4	2,9	107,4	5,7	122,3	4,7	149,2	4,9	184,1	4,4	
Panevėžio apskritis	193,5	5,2	210,3	6,4	248,2	6,7	287	7	332,4	5,7	425,3	7,8	
Šiaulių apskritis	155,3	6,9	195	8,7	268,3	12,1	342,2	11,5	370,2	15	478,9	16,5	
Tauragės apskritis	90,8	0,7	105,8	2,5	121,5	3,1	116,4	3,8	59,6	3,7	86,8	3,4	
Telšių apskritis	143,8	4,2	165,9	4,4	215,7	7,2	231,6	9,8	287,2	9,5	401,3	10,9	
Utenos apskritis	126,5	2,8	145,2	4,7	191	7,1	202,7	4,8	240,2	6,3	279,4	9,5	
Vilniaus apskritis	861	28,8	988	29	1262,6	26,6	1438,7	34	1796,2	39,4	2481,7	41,3	
Lietuvos Respublika	2570,3	84,8	2901,6	93,2	3603,4	107,1	4102,1	116,2	4916,6	132,5	6515,7	148,7	
Alytaus apskritis	1060,5	36,9	1086,5	31,6	1077,9	30,3	1218	35,2	1336,5	40,3	1474,9	39,5	
Kauno apskritis	5292,7	164,9	5474,4	168,6	6076,3	165	6528,2	170,9	7596,9	165,7	8555	179,4	
Klaipėdos apskritis	3365	92,3	3602,9	96	3796,6	91,1	4080,9	90,3	4716,6	101,4	5304,9	103,8	
Marijampolės apskritis	839,8	25,7	862,7	32,6	1029,4	37,5	1039,5	37,1	1160,6	33,9	1269,4	39,7	
Panevėžio apskritis	1665,6	58,6	1763,9	56,4	1793,6	53,3	1987,4	60,3	2184,4	60,7	2420,7	61,6	
Šiaulių apskritis	2025,5	66,8	2135,7	70,8	2336,9	75,9	2600,5	74,8	2836,2	79	3197,1	81,9	
Tauragės apskritis	542,2	19,8	575,8	19,3	560,5	21,2	646,9	21	733,8	20,1	801,8	22	
Telšių apskritis	913,4	25,4	934,5	28,4	978,6	25,6	1123,8	28,4	1222,2	33,7	1354,5	28,6	
Utenos apskritis	915,8	40,1	932,2	32,9	994	29,4	1083,8	30,3	1199,4	36,6	1327,5	36,2	
Vilniaus apskritis	10262,3	221,5	11830,8	232,4	12822,3	247,1	14214,2	255,6	16514,6	266,7	19436,5	274,9	
Lietuvos Respublika	26882,8	752,1	29199,2	768,8	31466,1	776,5	34523,1	803,6	39501,5	838,2	45142,3	867,7	

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys

Darbo produktyvumas pagal ekonomines veiklas 2001 – 2006 m., tūkst. Lt

Rodiklis	Apskritis	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AB Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	Alytaus apskritis	17,23	16,01	14,32	11,76	14,86	18,43
	Kauno apskritis	19,64	15,54	14,85	16,56	19,89	24,76
	Klaipėdos apskritis	10,68	12,02	11,02	10,07	16,69	18,93
	Marijampolės apskritis	13,84	13,26	15,21	15,50	17,36	25,70
	Panevėžio apskritis	14,68	14,78	15,69	22,67	25,44	27,32
	Šiaulių apskritis	12,04	14,94	14,12	15,36	18,39	22,90
	Tauragės apskritis	9,67	7,77	8,10	8,04	8,88	10,05
	Telšių apskritis	9,81	7,56	6,82	9,01	14,66	10,61
	Utenos apskritis	14,95	12,20	9,71	9,38	14,75	13,58
	Vilniaus apskritis	11,26	14,04	14,61	24,12	23,31	25,44
	Lietuvos Respublika	13,06	12,96	12,71	14,54	17,69	20,40
CE Pramonė	Alytaus apskritis	33,75	26,25	28,60	38,37	40,46	45,52
	Kauno apskritis	35,90	34,63	38,94	44,63	55,88	61,50
	Klaipėdos apskritis	44,52	43,71	53,97	60,71	61,03	70,92
	Marijampolės apskritis	23,59	23,97	30,08	41,65	44,78	49,61
	Panevėžio apskritis	37,46	36,65	36,02	44,99	48,32	58,44
	Šiaulių apskritis	33,04	31,12	37,98	49,44	49,98	54,95
	Tauragės apskritis	32,14	22,71	25,07	27,94	28,27	34,06
	Telšių apskritis	38,98	44,18	51,82	65,61	67,71	70,86
	Utenos apskritis	39,77	39,29	62,13	68,11	61,88	67,93
	Vilniaus apskritis	42,88	42,97	44,63	54,55	60,55	66,66
	Lietuvos Respublika	38,03	36,92	41,98	50,70	55,38	62,00
F Statyba	Alytaus apskritis	25,53	28,95	34,67	37,22	41,28	36,44
	Kauno apskritis	22,93	26,67	25,82	28,74	30,61	38,27
	Klaipėdos apskritis	35,19	33,45	41,89	44,48	42,08	43,64
	Marijampolės apskritis	46,47	30,14	18,84	26,02	30,45	41,84
	Panevėžio apskritis	37,21	32,86	37,04	41,00	58,32	54,53
	Šiaulių apskritis	22,51	22,41	22,17	29,76	24,68	29,02
	Tauragės apskritis	129,71	42,32	39,19	30,63	16,11	25,53
	Telšių apskritis	34,24	37,70	29,96	23,63	30,23	36,82
	Utenos apskritis	45,18	30,89	26,90	42,23	38,13	29,41
	Vilniaus apskritis	29,90	34,07	47,47	42,31	45,59	60,09
	Lietuvos Respublika	30,31	31,13	33,65	35,30	37,11	43,82
GQ Paslaugos	Alytaus apskritis	28,74	34,38	35,57	34,60	33,16	37,34
	Kauno apskritis	32,10	32,47	36,83	38,20	45,85	47,69
	Klaipėdos apskritis	36,46	37,53	41,68	45,19	46,51	51,11
	Marijampolės apskritis	32,68	26,46	27,45	28,02	34,24	31,97
	Panevėžio apskritis	28,42	31,27	33,65	32,96	35,99	39,30
	Šiaulių apskritis	30,32	30,17	30,79	34,77	35,90	39,04
	Tauragės apskritis	27,38	29,83	26,44	30,80	36,51	36,45
	Telšių apskritis	35,96	32,90	38,23	39,57	36,27	47,36
	Utenos apskritis	22,84	28,33	33,81	35,77	32,77	36,67
	Vilniaus apskritis	46,33	50,91	51,89	55,61	61,92	70,70
	Lietuvos Respublika	35,74	37,98	40,52	42,96	47,13	52,03

Šaltinis: Parengta autorės pagal Statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktus duomenis. Regioninė statistika. Socialinė statistika. Metiniai darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo duomenys.